

İSLÂM MEDENİYETİ

Dijal. İlmî - Fikrî
Aylık Mecmuası

● SAHİBİ :

TÜRKİYE İSLÂM
ENSTİTÜLERİ TALEBE
FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN

Cahid BALTACI

● YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

İsmail L. ÇAKAN

BU SAYIDA

ÜÇ AYLAR	İslâm MEDENİYETİ
İKİNCİ BEŞ YILLIK PLÂN VE DİN EĞİTİMİ	Ali ŞAFAK
CEMİYETLERİN TEKÂMÜL SIRRI (Şiir)	Ali Ulvi KURUCU
ÖLÜMDEN SONRAKİ HA- YAT	Ebu'l Â'lâ el-MEVDÜDİ Terc. Hasan ÇELİKKAYA
İSLÂM'DA İŞÇİ - İŞVEREN MÜNASEBETLERİ	Osman ŞEKERCİ
NE GÜZEL (Şiir)	Muhsin İlyas SUBAŞI
EBU'L HASAN EL-HUSRÎ ...	Dr. A. Suphi FURAT
REGÂİB KANDİLİ (Şiir) ...	Lut KAN
İSLÂM MEMLEKETLERİN- DE EĞİTİM VE KÜLTÜR PROBLEMİ	Prof. M. Z. A. el-ANSARİ Terc.: İbrahim CANAN
İSLÂM'DA FERTLERİN HU- KUKU	Abdülkadir ÜDEH Terc.: Mahmud ÖZAKKAŞ
RUBÂİ	Dr. Cahid ÖNEY
ED-DEBÜSİ EBU ZEYD AB- DULLAH	Dr. Yusuf Ziya KAVAKÇI
GİZLİ ÂHENK (Şiir)	S. Arif EMRE
TÜRKLER NASIL MÜSLÜ- MAN OLDULAR?	Tahsin ÜNAL
OSMANLI MİMARLIĞI VE SANATLARIN BİRLEŞMESİ	Cevat ÜLGER
AYASOFYA'M (Şiir)	Nuri BAŞ
DİNSİZLİĞİN TAHRİBÂTI ...	Ali Rıza TEMEL
TANIŞALIM	M. Said ÇEKMEGİL
SUALLERE CEVAPLAR	Gazi MERT
ONLAR BÖYLEYDİ	Hilmi KURTULUŞ
RADYOLARIMIZ	Edip ÖZİŞİK
BÜYÜK BAYRAM	İsmail LÜTFİ
Prof. MUSTAFA EL-ZERKÂ İLE BİR MÜLÂKAT	Mustafa BİLGE Mahmud ÖZAKKAŞ

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi
Nuruosmaniye Caddesi No: 82/2
Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme ve Havale Adresi :
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

SİRKECİ

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: T.İ.H.O.M.C.F. Genel Başkanı: Mehmet KARAMAN
Kayseri: T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı : İmdat N. NURSAÇAN
Konya : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : Ahmet FİDAN
İzmir : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : Orhan ÇETİN

TEKNİK KADRO

Dış Münasebetler : Mahmut ÖZTÜRK
Sekreter : Ressam :
Erdoğan ATAK Gürbüz AZAK
Dizgi ve Baskı : F A T İ H M A T B A A S I — İSTANBUL
Yıl : 2 — Sayı : 14
Basıldığı tarih : 15 Eylül 1968

ABONE

Yıllık : 12 sayı, 30 TL.
Altı Aylık : 6 sayı, 15 TL.
Öğrencilere % 20 tenzilât yapılır.
Yabancı memleketlere iki katı.

Bir sayısı: 250 Kuruş.

İLÂN TARİFESİ

Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.
Tek renk: 2.000 TL.
İç Kapak: 2 renk 1.500 TL.
Tek renk: 1.000 TL.
Renkli ilân sahifesi :
Tamamı : 1.200 TL.
1/2 : 750 TL.
1/4 : 400 TL.
1/8 : 250 TL.

Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınmaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 كتبه: محمد بن عبد الوهاب

Üç Aylar

Bu sayımızın, okurlarımıza ulaştığı günlerde (inşallah) mübarek «üç aylar»a girmiş olacağız.

İslâmî ruhun, imanı huzurun, kulluk şuurunun, millet ve ümmet hayatındaki diriliğin müjdecisi, bu kutsal aylara bizleri bir defa daha kavuşturan yüce Rabbimize hamd; O'nun O'na lâyık Rasulü'ne salât-ü selâm ederiz.

«Recep, Allah (c.c.) ın; Şa'ban, benim; Ramazan da ümmetimin ayıdır.» buyuran, eriştiğimiz günlerin ilâhî değerini duyuran Hz. Muhammed (S.A.V.) in bu müjdesinin gerçek anlamını kavrayan müslümanlar büyük bir ihtiyaçla «üç aylar»a kavuştular. Bir çokları oruç tutuyor şimdi...

İslâmî yaşayış yönünden millet hayatına yeni bir aksiyon ve hareket getirecek olan «üç aylar»a, Regaib, Mi'rag, Berat, Kadir gibi mübarek kandil gecelerine; Ramazan-ı Şerif gibi yüce Allah (c.c.) ın «benim içindir. Karşılığını da ben veririm» diye ferman buyurduğu, ibâdetler içindeki müstesna yerini hassaten duyurduğu «ORUÇ»un ifa zamanına erişmekten memnun olmayacak herhangi bir müslüman tasavvur edemiyoruz.

Ancak, cemaatlaşma şuurunun gelişmesinden, çürük düzen ve gizli plânları hesabına endişelenenler pek tabii bulunacaktır. Yeryüzünde bugün -halâ- bağlıları bulunan her nizam, her ideoloji, her doktrin biliyor ki, bugünkü hayatı İslâm'ın anlaşıldığı ve yaşandığı ana kadardır. Bunun için de İslâm'ın yaşanmasını istememektedirler. Çeşitli vesileler ve şekillerle müslümanları iman yönünden zayıflatmaya çalışmaktadırlar.

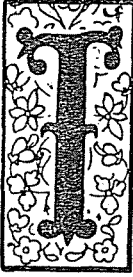
«Müslüman mahallesinde salyangoz satılmaz.» gerçeğine rağmen ümitle memleketimizde Hristiyanlık propagandası yapan misyonerlere bu ümidi, müslümanların gevşekliği vermiştir. Belki bu propagandaya kanacak ve irtidat edecek tek kişi bile çıkmayacaktır. Fakat hristiyanlara «olabilirler» ümidini vermiş olmaları müslümanlara günah olarak yetecektir.

Bu mübarek günlerde şahlanacağına inandığımız imanî ve İslâmî yaşayışı senenin on iki ayında da devam ettirmekle ancak bu günahı affettirebileceğimizi hatırlatır «Üç aylar»ın âlem-i İslâm için intibah vesilesi olmasını dileriz.

Selâm; İslâm'ın bağlarına!..

BASIN

İkinci Beş Yıllık Plân Ve Din Eğitimi...

ürkiye Cumhuriyetinin 1963 - 1967 yılları arası tatbik edilen ilk beş yıllık plânı Garblı aşırı sosyalist bir iktisadçı ve plân-olan Tinbergen tarafından azırlandı. Memleketin gerçeklerinden habersiz olan bu kişinin, sadece kendisine arz edilen bilgilere göre bir plân hazırlanması elbetteki bu memleket için normal faideyi sağlamaktan tamamen uzaktı. Hele maiyyetinde istihdam edilen plâncılar ise moda haline gelen sosyalizm hastalığına yakalanmış ya da yakalanabilecek kimselerden ibaret olursa ismi kalkınma plânı olan beş yıllık programdan bir faide beklemek hüsnüniyyetin eseri olacaktır. Anadolunun bağrından yetişmiş, onun gerçek dertlerine vakıf evlâtlarına DPT de yer verilmedikçe, ehil ellere hazırlattırılmadıkça tasavvur edilen ilerlemeler elbetteki elde edilemeyecektir. Bir bakıma da birinci plân devresi öyle olmuştur. Dini eğitimle ilgili konularda ilk plân hiç bir şey ifade ve ihtiva etmediği içindir ki o noktadan ne gibi bir kalkınma olmuştur orası meçhulümüzdür. Kalkınma gibi görünen şeyler de esasen milletin kendi gayreti ile plân dışında meydana gelmiştir.

Nihayet birinci beş yıllık plânın son senelerinde DPT den ithal malı fikir sa-

hipleri, bu memleketin gerçeklerini bilmiyenler, manevi ve milli değer esaslarına karşı soğuk davranan kişilerin yerini tam aksi şahsiyete sahip, bu milletin bağrından yetişen, onun milli ve dinî inançlarına hürmetkâr, onlara inanıp kabul eden şahıslar işgal etti. Esasen «Plân yerine pilâv isteriz» diyen iktidar, kendi tenkid ettiği noktaya düşmemek, muvafakiyetli bir plân hazırlayıp tatbik edilmek için böyle hareket etmeye mecburdu.

DPT. gibi önemli bir devlet müessesesine kendilerinden büyük bir ümitle hizmet beklenen şahıslar getirildi ama netice de bir değişiklik oldu mu? Hazırladıkları plânda memleketin dertlerini tam olarak dile getirebilmişler midir? Bu soruların cevabını başlıkla ilgili konuyu inceliyerek cevap vermeye çalışılacaktır.

Evvelâ ikinci beş yıllık plânın önsözünü teşkil eden sayın Başbakanın sözlerine göz atalım:

«İkinci beş yıllık plânın memleketimizin gerçeklerine milletimizin arzu ve ihtiyaçlarına azamî derecede uygun olmasına büyük itina gösterilmiştir. Zira inancımız odur ki memleketin gerçeklerini ve milletin arzu ve temâyülünü göz önünde tutmayan bir plân hayatiyetten mahrumdur.

● **ALİ ŞAFAK**
(Doktora talebesi)

Her türlü kalkınma çabasının hedefi insanı memnun ve mesud etmektir. Bu güzel ve büyük bir hedeftir. Erişilmesi kolay olmayan bir hedeftir.

Bu amaca ulaşabilmek için evvelâ inanç sahibi olmak lâzımdır. Biz herhangi bir müşkilden yılmadan ve herhangi bir engel karşısında tereddüde düşmeden mamûr ve müreffeh Türkiye hedefine ulaşacağımız hususunda tam inanç içindeyiz.

Velhasıl Türkiyenin bir an evvel kalkınabilmesi için her türlü imkândan faydalanacağız. Kaynaklarımızı en iyi şekilde kullanarak erişmek istediğimiz hedeflere bir an evvel varabilmeyi sağlamış olacağız.

Büyük milletimizin sahip olmuş olduğu yüksek haslet ve meziyetler, çalışma azmi, hukuk ve nizam sevgisi, hakduygusu teşebbüs gücü, medeni cesareti kalkınmamızın en değerli kaynağıdır.

Milletçe birlik ve beraberlik içinde çalıştığımız takdirde başarıdan emin olabiliriz.

İkinci beş yıllık plânın memleketimize ve milletimize hayırlı ve uğurlu olmasını diler refah ve saadet getirmesini Cenabı Haktan niyaz ederim.» (1)

Dini bir espri içinde başlayıp biten ön sözünde sayın Başbakan plânın muvaffakiyete ulaşmasında birlik ve beraberliğin, hak duygusuna bağlı olmanın ne derece bir rol oynadığını ifade etmektedir. Böyle bir önsöz ile başlayan plânın içerisinde her halde milletin inanç kaynaklarını öğretecek olan öğrenim müesseselerinin, müstakbel beş yılda arz edeceği terakki ile ilgili, hesap ve kitaplar bulunmalı idi. Malesef Eğitim ile ilgili 158-205. ci sayfeler teker teker incelenecek olursa görülür ki ne İmam-Hatip Okulu ve ne de Yüksek İslâm Enstitüsünü söz konusu eden bir hüküm vardır. Ez-cümle:

ORTA DERECELİ OKULLAR

«Eğitimin gayesi; vatandaşlara... kendisinin ve çevresinin refah ve mutluluğunu moral değerlerini artırma kabiliyetini veren sosyal bir hizmet sağlanmasıdır. Eğitim yolu ile vatandaşlara toplum içinde ve çalışma alanlarında gerekli bilgi, alışkanlık ve kabiliyetler verilecek bu amaçla eğitim kademelerinin çalışma hayatı ile ilişkisi sağlanacaktı. Vatandaşların devamlı değişen bir dünya için hazırlanması gerçekleştirilecektir.» (2)

Eğitimin gayesi böylece açık bir şekilde tarif edilirken elbetteki bu çalışma mü-

eyyidesini, emredici bir duyguyu ferd vicdanına, kafasına yerleştirmek lâzımdır ki, o da çalışma sahasında dini emirler ve mükafatları, ahlâki prensipleri, eğitilen vatandaşlara öğretmekle mümkündür. Plânın bir başka yerinde «Lise seviyesindeki meslek okullarında (Tarım, Sağlık) verim iyidir.» (3) derken acaba yalnız parantez içindeki okullar mı kastedilmektedir, yoksa İmam-Hatip okulları ve sair meslek okulları bunun içerisine girmekte midir? Bu husus anlaşılacaktır. Fakat müteakip cümlelerde yalnız tarım okulları izah edilmekle sınırlı bir meslek okulu kastedildiği anlaşılmaktadır. Oysa İmam Hatip okullarında randıman diğerlerine nispetle daha üstündür. Memnuniyet verici olan bu durum resmî mercilerce istatistiklerle tesbit edilip bütünlerinde yer verilmediği içindir ki sarf edilen sözler sübjektif kalmaktadır.

«Eğitim politikasının ana hatları» başlığı altında «Eğitim geniş anlamda kişilerin fikir, karakter, beden ve ruh güçlerinin geliştirilmesidir. Böylece kişilerin muhakeme ile karşılına çıkan meseleleri anlamak, çözmek ve sağlam kararlar vermek gücü kazanmaktadır. Fikir gücünün geliştirilmesi için gereken eğitim, dersler ve benzer faaliyetler yardımı ile sağlanmaktadır.» (4)

Gerçek şudur ki bugün gençler bir fikir keşmekeşliği ve ruhi bunalım içinde dirler. Ruhî güçlerinin çoğtuğu bir ortamda sağlam kararların yerini çürük, çökmüş kararlar işgal edecektir, etmektedir de. Netice olarak da cemiyette ve eğitim yerlerinde bir anarşizm hâkim olacaktır. Netekim 1968 yılında son aylarda zuhura gelen olaylar bunun bir örneğidir. Bu meyanda pek haklı dâvaları olan, akademi hakkının temini için Yüksek İslâm Enstitüsü talebeleri hep kanun çerçevesinde hareket etmiş, gayri kanuni herhangi bir yola tevessül etmemişlerdir. Sahip olmuş buldukları iman ve ruh gücünün mükemmeliyeti ile taklitçilikten öteye gitmeyen hareketlere yeltenmemişler, heves etmemişlerdir.

ORTA OKULLARIN BİRLEŞTİRİLMESİ

Plânda Orta okulların tevhidine gidilirken mesleki öğretim veren İmam Hatip Okullarının Orta kısmı hakkında «Köy Ebe okulları ile İmam-Hatip okulla-

- 1) İkinci Beş Yıllık Plân Ön Sözüden
- 2) İbid. S. 158
- 3) İbid. S. 161
- 4) İbid. S. 162

BASYAZI DEVAMI

rının ilk devreleri dışında orta okul seviyesindeki bütün okullar genel orta okul durumuna getirilecek ve bu amaçla 1968-1969 ders yılında ilk sınıflara öğrenci alınmayacaktır.» (5) Bu hükümlerle Din eğitimi sahasında çekirdekten yetişmeye önem verilirken Plânın 165. ci sahifesinde genel orta okulların, 166. cı sahifesinde köy ebe okullarının önümüzdeki beş yıllık devrede gelişme istatistikleri verilmiş ve fakat maalesef İmam-Hatip okullarının orta kısmının gelişmesi hususunda herhangi bir istatistik yapılmamıştır. Bu durum da gösteriyor ki, bu okulların gelişmesini tamamen politikacıların eline bırakıyor. Devlet ve hükümet ricali ne derse ona göre inkişaf edecek yada duracaktır. Enteresan bir noktada Plânda Lise seviyeli meslek okullarından bahs edilip, her birinin gelişmesi hususunda tablolar verilirken, İmam-Hatip okullarının Lise kısmından bir kelime dahi söz edilmemiştir. Muhterem plâncılarımızı bu noktalarda sukut etmeye sevk eden acaba nedir? Adedleri Öğretmen okullarınunkine ulaşan bu okullara, niçin onlar kadar plânda yer ayrılmaz?

YÜKSEK ÖĞRENİM

Plânda yüksek öğrenimle ilgili sahifelerine de bir göz atmak gerekirse; göze batan bir yenilik «Bütün lise seviyesindeki teknik ve meslek okullarından gelen öğrencilere gerekli formasyonu sağlayacak bir hazırlık döneminden sonra yüksek öğretime devam imkânı sağlanacaktır. Ancak bu öğrencileri, insan gücü açıklarını kapıyabilmek ve kaynak israfını önleyebilmek amacı ile yüksek öğrenime kendi alanlarında devama yöneltici ve teşvik edici bir sistem geliştirilecektir. Lise ve Lise seviyeli teknik ve meslek okullarından gelen ve gördüğü eğitim yüksek öğrenim için yeterli olmayan öğrencileri yetiştirmek için Üniversitelere bağlı hazırlık sınıfları kurulacaktır.» (6) Böylece meslek okulları arasında mütalâa edilen İmam-Hatip Okulu ikinci devre mezunları da branşları ile ilgili fakülte ve yüksek okullara girebileceklerdir. Şükadar varki plânda «Gördüğü eğitim yüksek öğrenim için yeterli olmayan öğrencileri yetiştirmek

için üniversitelere bağlı hazırlık sınıfları kurulacaktır» denilmekte fakat bu işde ölçü nedir? nasıl bir değerlendirme yapılacaktır? Bu hususta hazırlanacak mevzuat ne kadar mükümmel olursa olsun, iş tatbikçilerin elinde olduğundan ümid edilen sonuçlara belki uzun zaman ulaşamayacaktır. Meselâ büyük şehirlerde, ehil öğretmenler elinde yetişen, dersleri asla boş geçmiyen talebeler yetişkin, Anadolunun pek çok şehir ve kazalarında yetişen, öğretmen yokluğu yüzünden dersleri boş geçen öğrenciler yetişkin olmayacaktır. Devletin eğitim politikasındaki kabahati ve cezayı öğrenciler çekecektir. Diğer bir zayıyeden de Liselerden mezun olanlar yetişkin, Lise seviyeli meslek okullarından mezun olanlar yetişkin değil, hükmü de isabetli olamayacaktır. Meselâ: İmam-Hatip okulundan mezun olan yetişkin olmadığı için hazırlık sınıfına tabi tutulacak esas sınıflara alınmayacaktır. Meslekî ve teknik orta öğretimden mezun olan öyle öğrenciler vardır ki, üniversite ve yüksek okullarda intisap ettikleri dallarda lise mezunlarından çok daha iyi başarı göstermektedirler. Binaenaleyh plân getirmiş olduğu bu yenilikte tam bir açıklık taşımamaktadır. İyi niyetle konulan bu hüküm tatbikat safhasında acı sonuçlara yol açabilecek niteliktedir. Esasen plânda «Yüksek öğrenimde kendi alanlarında devama yöneltici ve teşvik edici bir sistem geliştirilecektir.» (7) denildiğine göre, herkes kendi branşında yüksek tahsil yapabilecek seviyeye ulaşmış demektir. Hazırlık sınıfı diye bir sınıfa tabi tutmak, kalkınma hamlesi göstermiye çalışan Türkiye için iyi bir sonuç doğurmayacaktır.

Plânın yüksek öğrenimle ilgili müesseseler hakkında en ince teferruatına kadar bilgi vermesi yanında Yüksek İslâm Enstitüleri hakkında herhangi bir malûmat ve istatistiği zikretmemesi dikkati çekicidir. Teknik, Tarım, Eğitim Enstitüleri, Yüksek sağlık okulu gibi adedleri Yüksek İslâm Enstitülerinden daha çok ve

5) İbid. S. 165

6) İbid. S. 172

7) İbid. S. 172

BAŞYAZI DEVAMI

ya daha az olan okullardan bahsedilirken Millî Eğitim ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi iki büyük Devlet müessesesine eleman yetiştiren bu Yüksek okulun onlar kadar bahse değer yeri, önümüzdeki beş yıl içinde göstereceği hamleler yok mudur?

ÖĞRENCİ DAĞILIMI

Yine plânda 98 nolu tabloda ikinci devrede öğrencilerin Genel Meslek ve Teknik öğretim dağılımı (1968-1972 yılları arasında) hakkında bilgi verilirken bütün meslekî okullar isim isim sıralanıp rakkamlarla bilgi verilmiştir. Fakat bugün mevcudu 58'e ulaşan ve önümüzdeki yıllarda da ne kadar artacağı belli olmayan İmam Hatip okullarının ikinci devresi hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Şayet «Diğer Meslek okulları» ifadesi içerisine sokulmuş ise bu durumda ilerde bir düşüş olacağı gibi yeni açılacak bir meslek okulu da bu ifadenin içerisine gireceğinden rakkam onlarla pay edilecek böylece de nasibi az olacaktır.

Esasen diğer meslek okulları hanesinde umumî öğrenciye nisbetle öğrenci dağılımı 1968-1969 da % 14,1 iken 1972-1973 de bu hal % 10,9 dur. Demek ki bu sahalarda ilerde öğrenci kayması az olacak veya azaltılacaktır.

GECE İMAM - HATİP OKULLARI

Gece okulları ile ilgili olarak; «Her kademede insan gücü, ihtiyaçlarına uygun olarak gece öğretimi verilmesinden yararlanacaktır. Bu hizmetin sözkonusu eğitim kurumunun gündelik faaliyetlerini ve bilimsel gücünü aksatmadan verilmesi esastır. Bu gibi sakıncaların doğabileceği durumlarda gece öğretimi yapılmıyacaktır.» (8) prensipleri vaz edilmiştir: Lise ve bazı meslekî okulların gece öğretimi yapılırken İmam-Hatip okullarının da gece kısımlarının açılması önemli faydalar sağlayacaktır. Ezcümle Diyanetin muhtelif kademelerinde çalışan personelin ve dinî ilimlerde bilgisi olmayan ve fakat öğrenme arzusu duyan vatandaşlar, bu açılacak Gece İmam-Hatip okulları sayesinde sistemli ve sağlam bir dinî bilgiye sahip olabileceklerdir. Bu nevi bir öğretim hiç şüphesiz gündelik faaliyetlere v.s.

ye herhangi bir engel de teşkil etmeyecek ve aksatmayacaktır.

YATIRIMLAR

Yatırımlar noktasından Devletin İmam-Hatip okullarına ve Yüksek İslâm Enstitülerine ne derece önem verdiğini anlamak için Plânın 99 Nolu tablosuna bakmak yeterlidir. Bu tabloda İlk okuldan Yüksek öğrenimin son safhasına kadar her yıl kaç milyon lira yatırılacağı «Eğitimde Toplam Yatırımlar» başlığı altında gösterilmiştir. Meselâ bunlar arasında henüz kuruluş halinde olan Ticaret ve Turizm Okulu v.b. adedi 5-10 nu geçmeyen okullar gösterilirken adedleri hızla artmakta olan dinî eğitim ve öğretimde bulunan orta ve yüksek dereceli okullara herhangi bir işaret de yoktur. Devlete karşı kanunî mükellefiyeti olan vergileri veren müslüman vatandaşın bu vergilerinin pek cüzi bir kısmı da olsa yine bu müslüman vatandaşın kendi dinî ile ilgili tedrisatta bulunan okullara sarf edilmekten adeta esirgenmiştir. Plânın ve Devletin bu tutumundan şu hükme varılabiliyor. Vatandaşın zımnen «O okulları bize sen açtırmaktasın, öyle ise onları sen yaşatacaksın. Biz Devlet olarak onlara herhangi bir yatırımda bulunmayı düşünmüyoruz» denilmektedir. Nitekim başlangıcından bugüne kadar da bu okulları vatandaşlar kendi işlerinden gelen samimi duyguları, gayretleri ile kurmakta ve yaşatmaktadır. Bu durum karşısında yaşatacaklardır da.

SONUÇ

Plânın Orta ve Yüksek öğretimle ilgili belli başlı hükümlerinden ve bu hususlarla ilgili tablolardan bahs ettikten sonra bir neticeye ulaşmak gerekirse; İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânının tanıtılması için tertib edilen toplantılara İİ Müftüleri de davet edilmiştir.

Sayın Plânlama Müsteşarının bu hususta Müftülerimizi ihmal etmeyişi takdire değer. Ama yapılan toplantılarda Müftülerimizin üzerine düşen vazife nedir? Kendi illerinde plânla ilgili ne gibi faaliyetlerde bulunacak, halka hangi yönünü tanıttacaktır? Zira çalışan insan gücünden

8) İbid. S. 176

BAŞYAZI DEVAMI

ne şekilde istifade edileceği en ince teferuatına kadar gösterilirken dinî sahada ne şekilde istifade edilecek, bu husus dile getirilmemiştir. Dinî tedrisatta bulunan müsbet ve dinî bilgileri kaynaştırarak öğrencilerini yetiştiren okullar hakkında net, kesin bilgi yoktur ki bunu halka duyurma görevini yüklersin.

Unutulmamalıdır ki, bir memleketin kalkınmasında ve bu uğurda hazırlanan kalkınma plânlarının muvaffak olmasında Dinî ilimlerle meşgul olanların, din eğitimi ile meşgul olan kurumların rolü oldukça önemlidir. Ama bu hususta plânda yeri ve fonksiyonu gösterilmezse bundan elbetteki din eğitimi yapan okullar mensubu öğrenciler üzüntü duyacaklardır. Bugün ruhi ve ahlâki bir bunalm içinde olan orta ve yüksek öğrenim gençliği her şeye, kendi milli ve dinî öz değerlerine karşı çıkmakta «Dediğim dedik» psikozu içinde ne yaptığını ne istediğini ya da isteyeceğini bilememektedir. Bu durum karşısında elbette ki istenilen kalkınma olamayacaktır. Ruh ve ahlâki bakımdan olgun ve dolgun, sağlam kimselerdir ki, her alanda istenilen muvaffakiyeti göstermektedir. Bunu anlayabilmek için İmam-Hatip okulları ve Yüksek İslâm Enstitüleri öğrencilerinin her yıl gösterdiği muvaffakiyete bakmak kâfidir. Yalnız kendi mesleki okullarında değil, branşları ile ilgili olmayan yüksek okullara, Fakültelere gittiklerinde de bu başarıları görülmektedir.

Sayın Başbakanın «İkinci Beş Yıllık Plânın... refah ve saadet getirmesini Cenab-ı Haktan niyaz ederim» cümlesi ile bitirdiği önsözündeki dileğin gerçekleşmesi için bu esriye uygun olarak insan gücünden istifade ve eğitimle ilgili bahislerde milletin inançları dile gelmeli, büyük bir ümidle baktığı kurumlara da lâıyık ile yer verilmeli idi.

Heyhat!...

Cemiyetlerin Tekâmül Sırrı

Din, ilim, felsefe, tarih, edebiyat, san'at;
Bunların feyzidir üstün cemiyetlerde hayat..
Yüce mefkûrelerin, sağlar ilâhî dengi,
Bütün insanlığı mes'ud edecek âhengi.
Mütekâmil cemiyetlerde demokrasiler,
Durmaya yükselişin seyrini takip eyler..
Her karanlık çağı aydınlatan irfan güneşi,
Medeniyetlere yol gösteren İslâm'm işi..
Her ilâhî doğuşun fecridir İslâm'daki nur,
Yurdu baştanbaşa cennet yapan âhengli huzur..

O cihan mürşidinin hız veren irşâdiyle,
Yükselen cedlerimiz bizlere önder hâlâ..
Onlar, insanlığa her sahada örnek verdi,
Bunca yüz yıl medeniyetlere yol gösterdi..

Yükselir kitleler, uğrunda akan kanlarla,
Şanlı mirasına sahip çıkan insanlarla...
Toprağın üstü yaşar, altına geçmişlerle,
Solmayan bahçelerin semtine göçmüşlerle..
Maveradan bize ses vermededir cedlerimiz,
Manevî bekçisi yurdum, ulu ma'bedlerimiz.
Şaha kalkış; medeniyetlerin olgun çağdır,
Yükselen tertemiz ellerde fikir bayrağıdır..
Şaha kalkan cemiyetlerdeki her hür hareket,
Çağlayan halini aldıkça yapılmaz ona set...

● ALİ ULVİ KURUCU

İlāhiyat

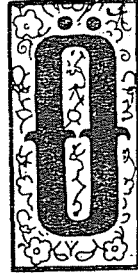
Yazan :
Ebul Â'lâ el-Mevdûdî

Terceme :

Hasan Çelikkaya

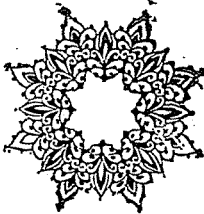
(İst. Yük. İslâm Ens. Mezunu)

ÖLÜMDEN SONRAKİ HAYAT

Ölümden sonra bir hayat var mıdır? Varsa o, nasıl bir hayattır? Bu soru bizim idrak sahasımızın dışında kalır. Bizler dünyevi hayatın ötesini görebilen ve onun ötesinde bulunan şeyleri keşfedebilecek gözlerle sahip değiliz. Bu hudutların ötesinden herhangi bir sesi işitebilen kulaklarımız da yoktur. Ne de ölüm ötesi bir hayatın mevcut olup olmadığını kat'iyetle tayin edebilecek herhangi bir vasıta vardır. Bu sebepten ölümden sonra hayat var mıdır, yok mudur, meselesi, duyu verilelerinin tefsir ve tasnifi ile alakalı ilmi bilginin (Müsbet İlimin) sahasının tamamen dışında kalır. Bundan dolayı ilim adı altında, ölümden sonra hiçbir hayat yoktur, diye iddia eden kişi ilme son derece aykırı bir beyanda bulunmuş olur. Sadece müsbet ilme dayanarak bizler, ne ölümden sonra bir hayat vardır, iddiasında bulunabiliriz, ne de onu inkâr edebiliriz. Ölümden sonra hayat ihtimalini ne kabul, ne de reddetmek; bu konuda bilgi elde etmeye yarıyan güvenilir vasıtalar keşfedinceye kadar en doğru ilmi davranış olur. Çünkü mesele ilmin selâhiyeti dışındadır.

Fakat hayattaki bu şüphe halini devam ettirmek mümkün müdür? Bu tarafsızlığa bağlanıp kalabilir miyiz? Nazari olarak bu, mümkün görülebilir. Ama her adımımızda karşı karşıya gelmek zorunda olduğumuz hayatın çetin gerçeklerini göz önüne alırsak, cevabımız kesinlikle «Hayır» olacaktır. Eğer bir şeyi doğrudan doğruya öğrenmek için vasıtalara sahip değilsek, sırf akli noktaf nazardan, onu iddia, ya da inkâr etmekten kaçınmak bizim için elbette mümkündür. Fakat eğer bir şey doğrudan doğruya günlük hayatımızla alakalı ise, bu davranış (Attitude) olduğu gibi devam ettiremeyiz. O'nun varlığını ya kabul, ya da reddetmemiz gerekir. Dünyada gerçek mânada tam bir hayat yaşamak gayesiyle bu gibi meseleler karşısında kesin bir davranışımız (yöneltimiz) olmalıdır. Bu meselelerden kaçınmak mümkün değildir. Meselâ siz, kendisiyle hiçbir münasebetiniz olmayan bir şahsı bilmezseniz, onun doğruluğu ve gü-

venilir oluşu hakkında bir fikir edinmeden kaçınabilirsiniz. Fakat kendisiyle münasebette bulunmak zorunda iseniz onun, ya dürüst bir kişi olduğu veya olmadığı düşüncesiyle hareket etmeniz gerekir. Keza şöyle bir düşünce ile hareket edebilir, tatbikatta onun dürüst olduğu veya olmadığı ispatlanıncaya kadar, doğruluğunun şüpheli olduğu düşüncesine göre onunla ilişkilerinizi ayarlarsınız. Fakat onunla olan bu türlü ilişkiler, netice itibariyle, onun dürüst olmadığına inandığınız zamandaki münasebetinizden farksız olur. Bu sebepten tasdik veya red arasındaki şüphe durumu, sadece mücerret bir fikir olarak mümkündür. Ve bu şüphe kalmı, tasdik, ya da red hakkında kat'i bir vaziyet gerektiren fiili münasebetlerimize esas teşkil edemez.

ÖLÜMDEN SONRAKİ HAYATIN MÂNASI

Biraz tefekkür, ölümden sonraki hayat sorusunun yalnız felsefi bir soru olmadığını, bilakis onun, günlük hayatımızla çok yakından ve derinden alakalı olduğunu görmemize yardım eder. Doğrusu, ahlaki davranışımız tamamen bu soru üzerine dayanır. Kişi, hayatın bu dünya hayatı ve ölümden sonra herhangi bir hayatın var olmadığı görüşünde ise, bu düşünceye göre o, belli bir ahlak görüşüne varması gerekir. Eğer o, bu hayatın ardından, herkesin bu dünyadaki bütün hareketlerinin hesabının görülüp karşılığını alacağı ve öbür dünya (âhiret) dediği âkubetin de dünyevi hayattaki hareketlerine bağlı olacağı diğer bir hayatın (âhiretin) geleceğine inanırsa, tamamen başka türlü davranış ve meseleyi ele alış şekli ortaya çıkar. Bunu basit bir misalle anlamaya çalışalım: Bir şahıs, Lahor'dan kalkarak, bir suçtan dolayı polis, kendini yakalayamıyacağı ve mahkemenin de sorguya çekemeyeceği yere yani Karaçi'ye gitmek üzere yola çıkar (1). Bir başkası da aynı şekilde (Lahor'dan) yola çıkar. Fakat bunun gideceği yer Karaçi'nin çok ötesinde deniz aşırı uzak bir yerdir. Ve burayı idare eden de yine Pakistan'ın aynı hükümdarıdır. Yolcu ise bu uzun yolculuğun sadece ilk merhalesinden (Karaçi'ye kadar olan kısımdan) malûmatlıdır, gerisini bilmemektedir. Yalnız gideceği bu hükümdar sarayında, kendinin Pakistan'daki faaliyetinin eksiksiz gizli dosyalarının bulunduğunu ve geçmiş amellerine göre nasıl bir mevki ve muameleyi hakettiğini kararlaştırmak için orada bu kayıtların inceden inceye tetkik edileceğini bilir. Şimdi, aynı trende bulunan bu iki yolcunun davranışlarının nasıl farklı olacağını anlamak her halde kolay olacaktır: Önceki kendini yalnız Karaçi'ye ulaşması için hazırlıyacak; öteki ise uzun yolculuğunun daha ileriki merhalelerinin gereklerini de göz önünde tutacaktır. Birincisinin, elde edilebilmesi mümkün bütün kazançları yahut kayıp veya zararların hepsi Karaçi'ye kadarki yolculuğa inhi-

sar edecek ve bu yolculuk da onun sonu olacak. Halbuki diğer yolcu, seyahatinin gerçek kazanç veya kayıplarının önceki değil, daha sonraki merhalelerde ortaya çıkacağını bilir. Birinci yolcu, Karaçi'ye varıncaya kadar, hareketlerinin muhtemel bu sonuçlarının kendilerini teferruatıyla göstereceklerini hesaplayacak; ikinci yolcunun ziyareti ise, yolculuğun kendini fiilen götüreceği denizaşırı ülkelerde ortaya çıkması muhtemel uzun vâdeli neticelere uzanacak.

Şimdi açıkça görülmektedir ki, bu iki yolcunun tavrı ve meseleyi ele alıştaki fark, doğrudan doğruya seyahatin mahiyeti ve sonucu ile ilgili görüşlerden doğmaktadır. Bunun gibi, kişinin ölümden sonraki hayat hakkındaki görüşlerinin, kendisinin bu dünyadaki ahlaki davranışları üzerine kat'i bir tesiri vardır; Hayatta attığı her adımın istikameti bu dünyadaki hayatını, hayatın ilk ve son menzili olarak kabul edip etmemesine veya; keza, âhireti ve hareketinin, bu dünyadaki veya öbür dünyadaki neticelerini göz önünde tutup tutmamasına bağlı kalacak. O, ilk yolcu misaline göre bir istikamete; ikinci yolcu misaline göre ise tamamen zıt istikamette hareket edecek.

Bundan açıkça anlaşılıyor ki, ölümden sonraki hayat meselesi, sadece verimsiz bir zihni veya felsefi kafa işletmesi değil; bilakis hergünkü hayatımızı çok yakından alakadar eden ve ona hayati bir şekilde tesir eden bir soru ve meseledir. Bu sebepten bu meselede herhangi bir şüphecilğe hak verdirecek hiçbir sebep yoktur. Âhiret hususunda şüphecilğe dayanan bir yönelti, netice itibariyle, ölümden sonraki hayat fikrinin katıyetle reddine dayanan bir yöneltiden farklı olamaz. Bundan dolayı ölümden sonraki hayatın var olup olmadığına karar vermeye mecburuz. Eğer ilim burada bize yardım edemezse, akli ve mantiki düşüncenin yardımını aramalıyız.

MANTIK NEREYE GÖTÜRÜR?

Ancak, bu mantiki muhakemeyi neye dayandıracacağız?

Önce insanın kendi, sonra kâinat düzeni vardır. Bu sebepten bizler kâinat düzeni içinde, önce insanı incelemeye ve bu düzen içinde gerekli şeylerin hepsinin tamamlanıp tamamlanmadığını veya onların bir kısmının eksik kalıp, bu eksiklerin tamamlanması için başka bir sisteme ihtiyaç duyulup duyulmayacağını anlamaya çalışacağız.

İmdi, insanın çeşitli yönleri vardır. Evvelâ onun, çeşitli madenler, tuzlar, gazlar ve sudan müteşekkil bir vücudu vardır. Kâinat da, toz,

(1) Lahor ve Karaçi (Karaşi), Batı Pakistan'da iki büyük şehirdir. Aşağı yukarı Çankırı-Antalya kadar mesafelidir. Fakat bunlar birer misaldir. Netice itibariyle biz, bu yolu ve merkezleri, doğum ve ölüm olarak düşünebiliriz. (Mütercim)

toprak gibi en küçük zerrelere (atomlardan) tutun da, yörüngeleri etrafında dönen büyük gezegenlere kadar her şeyi ihtiva eden geniş bir sistemdir. Özellikle yer küresi, kayalar, metallere, tuzlar, gazlar, nehirler, okyanuslar ve çeşitli sonsuz nesnelere tanziminin teması gözlerimizi kamaştırır. Bu şeyler, kendilerinin varlık ve hareket düzenlerini idare edecek bir sürü kanunları gerektirir. Ve bütün bu kanunlar da kâinatın içinde yürürlükte. Yine bu kanunlar, tabiatın çeşitli kuvvet unsurlarının kâinatta kendilerine düşen rolü oynamaları için fırsat sağlarlar. Bunun gibi insan vücudu da, bu kanunlara göre çalışmak ve yaşamak için tam ve serbest bir imkânı sahiptir. İkinci olarak insan, çevresindeki nesnelere alınan gıdalarla büyüyüp gelişen bir varlıktır. Aynen, kâinatta da varlıkların büyümesi için lüzumlu olan kanunlar çerçevesinde çeşitli ağaç, bitki ve ot türleri vardır.

Bundan başka insan, kendi cüz'i iradesi ile hareket eden, ihtiyacını kendi temin eden, kendini koruyan ve beşer nev'inin muhafazasını emniyet altına alan bir varlıktır. Yine kâinatta bu çeşit değişiklik başka varlıklar da bulunur. Karada, denizde, havada yaşayan onbinlerce hayvan vardır ki, bunların da hayat ve görevlerini, faaliyet çerçevelerini kapsayan kanunlar idare eder.

Bütün bunların üstünde, iyi ile kötüyü idrak etmek, bunları birbirinden ayırmak ve kötülük olduğu kadar iyilik de yapma kuvvet ve kabiliyetiyle bahşolunan insan varlığının, bir de ahlâki cephesi vardır. İnsanın fitratı, iyi amellerin iyi neticeler getirmesini, kötü amellerin de kötü âkibetlere götürmesini ister; Adaleti zulümden, hakikati yalandan, doğruyu yanlıştan, merhameti merhametsizlikten, şefkati kabalıktan, yüksek ruhluluğu âdilikten, güvenilirliği kaypaklıktan, vesaire vesaireyi birbirinden ayırabilir. Bu nitelikler mücerred fikirler değil, bilâkis bilfiil insan hayatında görünür ve insan kültüründe geniş ölçüde ve derin bir tesire sahiptir. Bu sebepten insan yaratılışı, hareketlerinin, maddî neticeler verdiği gibi aynı şekilde ahlâki semerelede de katıyette ulaştırmasını ister.

Fakat bizler çevremize bakalım. Ve kâinat düzeni üzerinde biraz derince düşünelim. İnsan hareketlerinin ahlâki neticeleri tamamen bu sistemde kendilerini teferruatiyle gösterebilirler mi? Sahip olduğumuz bilgilere dayanarak, hiç tereddüde düşmeden, bunun mümkün olamayacağını iddia edebiliriz. Çünkü bizim bilgimize göre kâinatta ahlâki şuurla mücehhez kılınan insandan başka mahlûk yoktur. Bütün sistem kâinattaki fizik kanunları ile idare olunur ve insan bennesinin ahlâki kanunları, bütünü ile hiç bir yerde işlemezler. Meselâ para, insanın işlerinde hem önem, hem de kıymet taşır. Fakat «HAKİKAT» da çok kere bunlardan hiçbiri de bulunmaz. Dünyadaki maddî nesnelere, daima belli, kaçınılmaz neticelere götüren kanunlarla

idare olur. Fakat bu yürürlükteki kanunların içinde insan dünyasından ahlâki kuvvetlerin işleyişi böyle açık seçik değildir. Tabiat kanunları çok kere insan hareketlerinin mantıkî ahlâki sonuçlar vermesini sağlayamaz. Ve hatta böyle sonuçlar görüldüğü yerde de ancak tabiat kanunlarının müsaadesi ölçüsünde olabiliyor. İçinde yaşadığımız dünya fiziki bir dünyadır. Ve çok kere öyle oluyor ki tabii kanunlara göre yapılan bir hareketin fiili neticeleri, ahlâkiyat kanununun istediğine tamamen zıttır. Kültürlü ve medenî bir hayatta ve siyasi düzenin de yardımı ile insan, hareketlerinin bir dereye kadar ahlâkın âdâp ve prensiplerine uymasını sağlamak için uğraşmıştır. Fakat bu çabalar, çok eksik ve sınırlı olmuştur. Bunlar bir yandan tabiat kanunlarının tesirleriyle, diğer yandan insanın kendi zaaf ve eksikliği sebebiyle engellenmiştir.

Birkaç misalin yardımı ile bunları anlamaya çalışalım:

Bir şahıs düşmanın evini ateşe vermiş olsa ev yanar. Bu, bu hareketin tabii neticesidir. Hareketin ahlâki neticesi, yakıldığı evin ailesine sebep olduğu hasarla muâdil cânî cezası olmasıdır. Fakat bu netice ancak, eğer suçlu yakalanabilir, aleyhindeki dâva tahkik edilir; mahkeme, onun bu tecavüzünün müteessir aileye ve gelecek nesline olan zararı tam takdir edebilir ve sonra suçluya suçuyla denk bir ceza verebilirse meydana gelebilir. Eğer bu şartlardan biri hakkı ile icra edilmezse, ahlâki netice, ya kendini hiç göstermez, ya da kısmen görülebilir; hem de suçlunun sağ salım refah ve huzur içinde kalması ve düşmanını perişan ettikten sonra işi yolunda, şanslı olması gayet mümkündür.

Başka bir misal alalım. Çok kere çeşitli yollarla hile ve baskılarla cemiyetlerini dolandıran; kendi çıkar ve tahakkümünden başka bir şey düşünmeyen bir idareciler gurubu görürüz. Bu liderler halkın zaafından istifade ederek, müfrit milliyetçilik ve yağmacı imparatorluk sisteminin takibinde halklarını dolandırdılar, onları komşuları ile harbe sürüklediler. Çeşitli memleketler bu harplerle harab olur. Milyonlarca insan öldürülür ve daha çoğu sefalet ve rezalet içinde yaşamaya mecbur edilir. Onların kötülüklerinin sayısız nesiller, hatta pek çok memleketler için insanlık tarihinde geniş ölçüde tesirleri vardır. Şimdi, böyle vahşi, çıldırılmış câniler için, hayatta hakkıyla cezalanmak mümkün mü? Doğrusu, onlar, zerrelere kadar teker teker vahşi, yarıcı hayvanların ağızlarına atılsalar; yahut diri diri yakılsalar veya insanın muktedit olabileceği diğer herhangi bir işkenceye mahkûm edilseler bile yine de hakkıyla cezalandırılmış olamayacaklardır. Havsâlâya sığmayan cezalar, belki, sayısız nesiller için milyonlarca insana sebep oldukları vahim kötülükler mukabilinde ölçülebilir. Bu ise bu hayatta asla mümkün değildir ve asla tahakkuk edemez. Cengiz ve Hitler parça parça edilseler bile bu ceza onların, insanlık alanında

ameli örnekleri misal al. Ve onlar, bütün bu güzel şeyleri beşeriyete, yollarındaki felâket fırtınalarına göğüs gerici ve idareciler gurubunun insafsızlıklarına tahammül edici olarak yaptılar. Kâinata hâkim tabii kanunların hududları içinde, yani hayatın bu kısa müddetinde böyle adamları lâyıkıyla mükâfatlandırmak mümkün müdür ?

Yukarıda delilleri ile gösterdiğimiz gibi, mevcut kâinat düzenine hâkim kanunlar, insan hareketlerinin ahlâkî neticelerinin hakkıyla ortaya çıkmasına fırsat vermezler. İkinci olarak insan hareketleri, dünyadaki kısa ömürleri esnasında çok kere tepkilere, yaygın etkilere ve onların tam neticelerinin hakkı ile ortaya çıkabilmesi için binlerce senenin gerekli oluşu gibi bir süreye sahiptirler. Ve tabiat kanunları altında bir kişinin böyle uzun ömür sürmesi imkânsızdır. Bundan dolayı mevcut fizikî dünya ve onun tabii kanunları, insan varlığının aslı cüzlerinden beden canlılığı, yani maddî yaşayışa kâfi gelmekle beraber, ruhi ve ahlâkî unsuru için bütün bütün eksik olduğu mantıkî olarak da anlaşılır. İşte bu son unsur, ahlâkiyat kanunlarının hâkim kanun ve tabiat kanunlarının da ona köle gibi itaat ettirilen bir dünyayı (âhireti) çağırır ki, oranın hayatı sonsuzdur; orada maddî dünyada kendilerini gösterememiş insan hareketlerinin ahlâkî semerelerinin hepsi tamamen ve kendine mahsus bir şekilde kendilerini göstereceklerdir. O (ahlâkî unsur), öyle bir dünya ister ki, hakikat ve salâh oradadır; orada altın ve gümüş hiçbir nüfuz taşımaz. Orada ateş yalnız ahlâk kanunlarına göre yakılmaya müstahak olan şeyleri yakar. Orada mutluluk ve konfor fazilet sahiplerinin, doğru-dürüst, namuslu ve ahlâklî kişilerin; elem, ıstırap, azap ve kötü âkıbetler de günahkârların önderinde hazır ve yığılıdır. İnsan tabiatı, aklı selim ve mantık daima bunu emreder.

KUR'AN'IN BEYANI

Yukarıdaki mantıkî muhakemede de olduğu gibi, Kur'an da başbaşa böyle bir dünyanın (âhiretin) olacağını beyan eder. Fakat onun mahiyeti ve keyfiyeti hakkında ne bilgi, ne de muhakeme bize kat'i ve sarîh bir cevap verebilir. Ve işte Kur'an'ın bize yardımı da buradadır. Kur'an, düşüncemizin olduğu kadar fitri isteğimizin de bir gün hakikat olacağını yani uhrevî âlemi bize garanti eder (2). Tabiat kanunlarına göre hareket eden mevcut kâinat düzeni, bir vuruşta (Cenab-ı Hakkın bir emriyle) tahrip olacak, yani kıyamet kopacak ve temelyaptıkları zulümlerle mukayese kabul etmez, suç yine ortadadır.

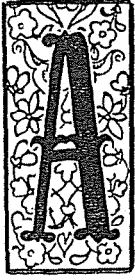
Yahut diğer taraftan büyük peygamberleri, hikmet ve takva sahiplerini, insanı doğru yola, hakikate çağırın; dalâletten hidayete irşad eden fazilet ehlini, fikirlerini, öğrettiklerini, memleketlerin milyonlarca insanlarına hediye ettikleri

den farklı bambaşka bir âlem kurulacaktır. Kadir-i Mutlak Allah, sonra, ilk yaratıktan son yaratığa kadar bütün ölmüşleri tekrar diriltip huzura getirecek ve önceden yaptıklarının hepsini tamamen gösterecektir. Fertlerin, cemiyetlerin, geniş mânada beşerin, bütün amellerinin defterleri, en küçük bir hata veya kusur, eksiklik hareketlerinin neticeleri ve tam raporları olacak ve o hareketlerden müteessir olan insan nesilleri tank kürsüsünde hazır bulunacaklardır. İnsanların amel veya sözlerinden herhangi bir şekilde müteessir olup, zarar gören her zerre (uzuv) kendi tarihini, başından geçenleri bir bir anlatacaktır. Kollar, bacaklar, kulaklar, gözler ve insan vücudunun bütün âzaları nasıl ve neye kullanıldıklarına (Allah'ın vereceği kudretle lisanla gelip) şahitlik yapacaklardır (2). Bu tam kayıtlı amel defterleri ve bu kusursuz (aleyhinde bir söz söylenemiyen) şahitlendirmenin esasları üzerinde kâinatın tek hükümdarı ve hâkimi Allah (C.C.) her bir meseleye tam adaletle hüküm verecek ve vaziyete göre ceza veya mükâfatı resmen (alenen) tebliğ edecektir. Ceza veya mükâfat, maddî dünyanın, maddî ölçüleriyle ölçülememiş, takdir edilememiş bir hacim (zerre) hakkında bile olacaktır. Zaman, mekân, ağırlık ölçüleri ve tabii kanunların ayarları bu dünyadaki hâkim olanlardan tamamen farklı olacak. Bu dünyada hayırlı neticeleri, çeşitli haddeleri aşan faziletler orada tamamen mükâfatlandırılmış olacak; ve ne ölüm, ne hastalık, ne de yaşlılık bu mükâfat ve saadetin kısa kesilmesine veya yarıda kalmasına sebep olmayacaktır. (Çünkü orada hayat sonsuzdur. Ölüm, hastalık ve ihtiyarlık gibi şeyler yoktur. Herkes gençtir ve daimi zevk içerisinde dirler (3).) Diğer yandan bu dünyada asırlar boyu milyonlarca insanın hayatlarının mahvına sebep olan kötü ameller tamamen cezalandırılmış olacak; ve ne ölüm, ne de baygınlık muzdaribin azap ve ızdırabını hafifletmeye muktedir olamayacaktır. (Çünkü orada ölüm yoktur ki, azaptan kurtulunsun. Cesedler daimi yenilenecek ve azap görecektir (4).)

Mevcut tabii kanunları ile bu kâinat sisteminin var oluşu, tahakkuku mümkün bir hâdis ve bir gerçek olursa, farklı tabiat kanunları grubuna sahip diğer bir dünya (âhiret) için tahakkuku gayr-i mümkün bir hâdis kabul olunsun ?

- (2) Yâsin sûresi, âyet 65; Nûr sûresi, âyet 24.
 (3) Hadis-i Şerif, Müslim, Riyâzüssâlihîn Terc. C. 3 Hadis No. 1924.
 (4) Nisa sûresi, âyet: 56.

Diğer hususlar için hassaten: el-Mümin: 16-17, 59; Yâsin: 49-54; ez-Zümer: 68-70; el-İsra: 14, 15, 36; el-İnfitar: 19; el-Fatiha: 30; Kâf: 16-18; en-Nebe': 17-40; ez-Zilzâl: 7-8; el-Bakara: 48, 123, 254 âyet-i kerimelerine bakılabilir. (Mütercim)

sırımızda insanı Homo - ekonomik olarak vasıflandıranlar vardır. İnsanı tarifte bu yeni bir hareket değildir. Asırlar içinde kendini gösteren bütün sistemler insanın bir yönüne bakarak tarif etmişlerdir. Bunların yaptıkları tarifler üzerine eğilip biraz bakılınca bunların kısır ve indî bir görüşü yansıttığı haliyle tebarüz eder. İslâm insanı emânet (1) yani mes'uliyet yüklenmiş ve en güzel kıvam üzerinde yaratılmış (2) bir varlık olarak belirtirken insan-daki asıl duyguyu da ifadelendirmiş oluyor.

İnsan geçimi için çalışır ve bunun için de bir yol takip eder. Müslüman, mâişetini temin etmeye uğraşırken bunu islâmî umdeleri göz önünde bulundurarak yapar. Bu bakımdan müslüman, ekonomik yönden de bizzat islâmî kurallar tarafından çevrelendirilmiştir.

«İslâmın iktisadî siyaseti hiçbir şüphe ve tereddüde mahal kalmayacak surette Kur'anda şu şekilde izah edilmiştir: «Tâ ki (servet) içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmasın» (3).

Bu noktaya bakıldığı zaman İslâm'da güçlü bir kapitalist ekonomik sistem olmadığı gibi aynı şekilde ferdi mülkiyeti inkâr eden bir komünist ekonomik doktrin de yoktur.

Mademki cemiyet fertlerin terkididir, o halde fertlerin maddî ve mânevî plânda yaptıkları hayat, bizzat cemiyetin hayatı olacaktır. İslâm bu noktada ferdin ruhî atmosferine hemcinsine eğilmek bakımından önemle durarak fertleri birbirine esir veya sömürme vasıtası kılmaktan ziyade, birbirlerini tamamlayan destekler olarak onları yetiştirmeyi gaye edinmiştir. Biz islâmî yardımlaşma şuurunun nasıl yaşatıldığını devri saadetin tablosuna bakarak görebiliriz. Yalnız şunu belirtelim ki devri saadetteki hayat sos-

İslâm'da İşçi-İşveren Münâsebetleri

Osman ŞEKERCİ

(Biga İmam - Hatip Okulu
Meslek Dersleri Öğretmeni)

yolojik ve ekonomik yönden hâlâ tahlil edilmemiştir. Biz burada yalnız bir nokta üzerinde durmak istiyoruz.

İslâm bağımsız bir iktisadî hayata ve hür bir iradeye çok önem vermiştir. Bağımsız iktisadî hayatın ifadesini hieret tatbikatında görmek mümkündür.

Mekke büyük bir ticarî pazarı ve Mekke ile rekabet edecek başka bir pazar da yoktur. Mekkelilerin güçlenmesi için evvelâ onları iktisadî yönden çökertmenin gerektiği hususu şaşmaz bir gerçektir. Şayet iktisadî hayatın temel merkezi mesabesinde bulunan nokta doğrudan doğruya yıkılmazsa o zaman bunu besleyen yan pazarların veya bu pazarı besleyen yolların kesilmesi zaruridir. Hazreti Peygamber Medineye yerleşmekle, Mekkenin sahip olduğu pazar hüviyetini sarsmıştır.

Hazreti Peygamberin Site -

Devlet mesabesinde kurduğu Devlet az zamanda iktisadî bir bağımsızlığa sahip olmuş, Devletin ana yollarından hiçbir kayda tâbi olmadan seyrü-seferde bulunan ticaret kervanlarına (Devletin bağımsızlık hüviyetini zedeledikleri için) karşı tedbir almıştır.

HAZRETİ PEYGAMBERDEN EVVELKİ İŞÇİ DURUMU

Hazreti Peygamberden evvelki insanların durumu çok dramatiktir. İşçi hiçbir hukuka sahip değildir. Türlü desiselerle bazı insanların çevre üzerinde kurdukları Hege-monya diğer insanları yıkmak için bunu âlet olarak kullanmışlardır. İşveren sonsuz bir hürriyete ve tasarruf yetkisine sahip olmasına rağmen, işçi

(1) K. Kerim.

(2) K. Kerim, Tin sûresi.

(3) Prof. Dr. M. Hamidullah. İslâma Giriş.

bu noktada tek bir hakka bile sahip değildir.

Hazreti Peygamber devrine kadar gelmiş bütün içtimai sistemlere bakıldığı zaman da bunların işçi hukukunu garanti altına almadıklarını bilâkis insanın insan eliyle sömürülmesine zemin hazırladıklarını görmek mümkündür.

ÜCRETİN KUR'AN-I KERİMDEKİ YERİ

Kur'an-ı Kerim bu noktada Hazreti Musa'nın Medyende yaptığı bir iyiliğe karşı ücretle istihdam edildiğini belirterek ücret meselesine böylece işaret etmektedir.

Burada üzerinde durulacak bazı esaslar vardır:

a — Hazreti Musa kuyunun başındaki kızlara kendi isteğiyle yardım etmiştir. Bunun sonunda mükâfatlandırılmak istenmiştir.

b — İşveren istihdam edeceği işçiye, kesinlikle ücretini belirtmesi ve işin mâhiyetini bildirmesi gerektiği gibi, işçi işverene açıktan açığa yapacağı iş hakkında fikirlerini söyleyebilir.

c — İşçinin, kendisine tevdi edilecek işi başarabilecek kudrete haiz olması lazımdır.

Kur'an-ı Kerim bu işin meşruyetini Hz. Musa vak'ası ile sarahaten ortaya koymuş oluyor.

İKİNCİ KAYNAK OLMASI BAKIMINDAN HADİSLERDE ÜCRETİN YERİ

Abdullah b. Ömerden (R.A.) Resulullahın şöyle buyurduğunu işittim.

«Ashabım! Sizden evvel gelip geçen milletlerden üç kişilik bir cemaat sefere gitmişler ve yağmura tutulup dağda bir mağaraya iltica etmişlerdi. Mağaraya girdikleri zaman dağdan bir kaya parçası aşağı düşüp bunların üzerine mağarayı kapadı. Bunlar aralarında görüştüler. İçlerinden biri de sizi bu kayadan bir şey kurtaramaz. Ancak ameli salihinizi yâd ederek Allaha dua ve iltica kurtarır» dedi.

İkisinin yaptıkları dua konusu mevzuumuzla ilgisi olmadığı için buraya almıyoruz. Yalnız üçüncünün duasını takdim ediyoruz:

«(Allahım sen her şeyi pek yakından bilirsin) bir defa ben bir takım işçiler isticar ettim. İçlerinden bir işçi müstesna olmak üzere bunların ücretlerini verdim. Fakat öbür işçi ücretini bırakıp gitti bunun ücretini (ticaretle) değerlendirdim. Hatta onun bu ücretinden hayli servet vücade geldi. Bir zaman sonra bu işçi bana geldi ve ey Allahım kulu ücretimi bana ver dedi. Ben de ona: Şu gördüğün deve, sığır, koyun (ve bunlara hizmet eden) köle hepsi senin ücretinden meydana gelmiş bir servettir dedim. Bu işçi: Ey Allahım kulu, benimle alay etme, dedi. Ben de ona: Hayır seninle alay etmiyorum. (Bu bir hakikattir, malını al götür dedim) o da bunları sürüp götürdü, bunlardan hiçbir şey bırakmadı. Rabbim bu hayır ve sadakatimi senin rızan ve muhabbetin için ihtiyar ettimse şu kaya parçasıyla bunaldığımız şu dağlıktan bizi kurtar, diye dua ettim.» (diğerlerinin duasıyla biraz açılmış kaya parçası bu sonuncusunun duasıyla) tamamen açıldı bunlar da mağaradan çıkıp gittiler.»

Bununla Hazreti Peygamber ücretin durumunu ücreti beğenmeyen işçinin hareketine karşılık, işverenin bunu ganimet bilmemesi hatta bu parayı çalıştırıp işçiyi faydalandırmak için bunu ticârette işçinin yararına kullanması gerektiğine işaret ediyor.

ÜCRETİN İSLAM FIKHINDA YERİ

İslam hukukunda ücretler müstakil bir bölüm halinde inceleme konusu olmuştur. Ücretlerin verilmesi iki yoldan olur:

a — Ecri misli.

b — Ecri müsamma.

a — Bu yetkili bir heyetin takdiriyle işçiye verilen ücrettir. Bugün yetkili heyet işçi sendikalarıdır. İslam hukuku

bunu «yetkili heyet» olarak isimlendirmiştir.

b — Bu ise işçinin doğrudan doğruya işverenle anlaşmış bir ücret üzerinde mutabakata varmalarıdır.

ÜCRET KELİMESİ

Ücret işçiye verilen mükâfat mânasına geldiği gibi aynı zamanda gayri menkulleri kiraya veya icara verip bu maldan gelen menfaat anlamına da gelir. Acaba bu ikisi İslam hukukunda niçin aynı bölümde inceleme konusu olmuştur?

Bir mal belirli bir zaman için kiraya veya icara verilir. Aynı şekilde bir şahıs da belirli bir iş yapmak için işverenle anlaşabilir. Her ikisinin sonunda da beklenen ve verilen bir mükâfat ve ücret vardır. Bu bakımdan her ikisi de aynı bölüm içinde inceleme konusu olmuştur.

GENEL HÜKÜMLER

1 — İşçinin ücret alabilmesi için işverenle yaptığı anlaşmada gösterilen işi yapması gerekir, yoksa ücreti alamaz.

2 — İş mahallinde bulunduğu takdirde bu işi yapmak için fırsat bulmasa dahi işçi ücret almaya hak kazanır. İş reddettiği takdirde ücret almaya hak kazanamaz.

3 — İşçi ücreti ancak işi yapmakla hak kazanır. Bu duruma göre bir marangoz yapmadığı kapı hakkında ücret talep edemez.

4 — Ücret meselesinde ihtilâf olunca ehli vukuf, yapılan işe bakmak suretiyle bir karar verir.

ANLAŞMA

Anlaşma yapılırken dikkat edilecek hususlar vardır.

1 — Anlaşmayı yapacak kimsenin akli muvazenesi düzgün ve ergin olması gerekir. (Dilsizin yapacağı işaret, anlaşma için kâfidir.)

2 — San'atla ilgili bir işte ise: Malın nasıl yapılacağını, ne gibi bir malzeme kullanılacağını belirtmek gerekir. Meselâ: Bir kazak yapılacaksa

şekli, rengi ve nasıl olacağı belirtilmelidir.

3 — Nakil işlerinde, malzemenin nereye nakledileceği, yolun durumu, ağırlığın ne kadar olduğu anlaşmanın başında söylenmelidir. (Böylece işin neticesinde çıkması muhtemel olan kötü sonuçlar bertaraf edilmiş olur.)

ANLAŞMAYI BOZMA

1 — İşveren, işçiyi, gayri islâmî bir işte istihdam etmek için onunla anlaşma yaparsa bu anlaşma feshedilir.

2 — Kocasının izni olmadan zevcesini hizmet için ücretle tutmak gayri sahihtir. (Hanbeliler ise ücret hususunda şu önemli üç noktayı esas olarak kabul ederler) :

a — Ücret belli olmalıdır.

b — Peşin olabileceği gibi zimmette kalan bir borç da olabilir.

c — Anlaşmada menfaatin belli olması gerektir. Meselâ: Bir malı başka bir yere taşırken malın neden ibaret olduğunu, nereye götürüleceğini belirtmek lâzımdır.

Burada şunu belirtmek yerinde olur. Ücret mukabilinde işçi çalıştırmak isteyen işverenin işin sonunda herhangi bir hâdisenin çıkmasına mahal bırakmamak için yapılacak işin nevini, bu işin ne kadar zaman alacağını ve işçiye ne kadar ücret vereceğini belirtmesi gerekir.

İkinci bir husus da, işçiyi gücünün yeteceği bir işde çalıştırmak gerektir. İşçiyi gücünün dışında kalan bir işde çalıştırmak gayri hukuksidir.

ÜCRETİ ÖDEME DURUMU

Anlaşma yapıldığında bu anlaşmada ücretin nasıl ve nerede verileceğini de belirtmek gerekir.

a — İşçi iş yerinde ücretini alır.

b — İşçi her hangi bir şey taşıyan meselâ bir hamal ise böyle bir şahıs ücretini o şeyi menziline bırakınca alır, bu

İmameyne göre olur, mecellede aynı kaideyi kabul etmiştir.

Hazreti Peygamber ise: «İşçinin ücretini, alınının teri kumandan ödeyiniz.» buyurmuşlardır.

ÜCRETİN TAYİNİ

1 — Ücret tayin hususunu, Hazreti Peygamberin bir hadisi ile belirtebiliriz.

Bir işveren bir gün Hazreti Peygambere gelip, ona şöyle bir sual tevcih eder: «Ya Resûlallah! Ben yanımda işçi çalıştırıyorum. Fakat onların hakkını ödeyip ödeyemediğimi bilmiyorum, bu hususta bana bir yol gösterir misiniz?

R Resûlullah : «Aynı işte sen çalış, kendine ne gibi bir ücret tayin ediyorsan, işçiye de aynı ücreti ver» buyurdular.

Bir hadise göre işverenin (devlet veya özel kişiler) işçiye karşı yapmak mecburiyetinde olduğu dört şey vardır:

1 — İşçinin evi yoksa ona ev tedarik etmesi.

2 — Bekâr ise onu evlendirmesi.

3 — Hizmetçisi yoksa bir hizmetçi vermesi.

4 — Binecek aracı yoksa ona bu aracı temin etmesi (4).

Böylece az da olsa İslâm Hukukunda işverenin işçiyle olan münasebetlerini belirtmiş oluyoruz. Cidden büyük bir araştırma isteyen bu önemli mevzuun daha fazlasıyla ihmal edilmemesi en büyük arzumuzdur.

(4) Ebu Davud'un rivâyeti.

NE GÜZEL

Düşerek yollarına tanımadan kendimi,
Derin bir iştiyakla seni bilmek ne güzel.
Kurtulup şu girdaptan, görmek için Rabb'imî,
Gözümdeki perdeyi yaşla silmek ne güzel...

Zulmü yuttu bir petek, arı oldu, bal oldu.
Kırlar sokakta yaya, arabama nur doldu.
Şeytan dönmek üzere aramızdan kayboldu.
Hikmetinin sırrında seni bulmak ne güzel...

Gül var kokusu yoktur, kokuda ise gülü,
Kafeslere lüzum yok, esir ettik bülbülü,
Beşere demek gerek; artık yaşayan ölü,
Yaşayabilmek için; şimdi ölmek ne güzel...

Tabulaşıyor şehvet, sapıtıyor insanlık,
Güneş göçtü ebedi, hâkîm oldu karanlık,
Emelimdi; katında buluşayım bir anlık,
Seninle o vuslata erebilmek ne güzel...

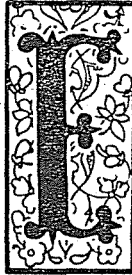
● MUHSİN İLYAS SUBAŞI

Tasavvuf

Ebu'l Hasan El-Husri

“ V. 371 - 981 ”

Dr. Ahmed Subhi
FURAT

bü Bekr eş-Şibli'nin (v. 334 / 945) en değerli talebesi olan Ebu'l-Hasan Ali b. İbrahim el-Husri, hicri 280 ile 290 seneleri arasında Basra'da doğdu (1) Aslen bu şehirden olmakla beraber, Bağdad'ta yerleşmiştir (2) İlk yetişme yıllarını muhtemelen Bağdad'ta geçirmiş olmalıdır.

Devrinde Irak'ta yetişen sûfilerin üstâdı sayılmaktaydı. Ebû Abdîrrahmân es-Sulemî (v. 412/1021), onun hakkındaki takdîrkâr hislerini «... Şeyhler arasında hal bakımından ondan daha tamam, ifâde bakımından ondan daha güzel ve mükemmel birini görmedik» sözleriyle ifâde eder (3).

Ebu'l-Hasan el-Husri, bu şöhretini, şahsî istidâdı yanında, sülûk devrinde tatbikine koyulduğu şiddetli bir ibâdet ve mücâhede hayatına borçlu görünüyor (4). Târihu Bağdâd'ta rastlanılan aşağıdaki rivâyet herhalde onun bu ilk senelerinin hatırasıdır: «15 sene müddetle geceleri tek ayak üstünde oturuyor, uyku bastırırsa düşüyor ve «Allah» diyordum. Komşular «Allah seni öldürdü, seni ortadan kaldırsa da rahat etsek» diyorlardı. Sonunda ayağıma bir hastalık geldi; uyumamak için tek ayak üzerinde duramaz oldum» (5).

○ , bütün bu gayretleri, ferdin rûhî tekâmülünde lüzümlü görmekte idi. Nitekim kendisinin tasavvuf ile sûfi telâkilerindeki hareket noktasının, kulun iç dünyasındaki huzuru

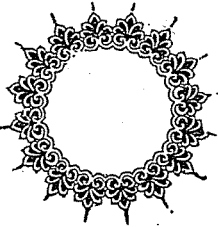
(1) Kaynaklarda rastlanılan (Bk. Mes. Nefehât, 231) «Ebû Bekr eş-Şibli'nin Ebu'l-Hasan el-Husri'den başka talebesi yoktu» ifadesinden, her halde, «onun kadar değerli başka bir talebesi yoktu» mânâsı kasdedilmiş olmalıdır.

(2) Tabakât'us-Sulemî, 489.

(3) Tabakât'us-Sulemî, 489.

(4) Târihu Bağdâd, XI, 340.

(5) Târihu Bağdâd, XI, 340.

olduğu kuvvetle seziliyor: «Tasavvuf, iç âlemin, muhâlefet bulanıklığından temiz kalmasıdır» (6) târifinde kullandığı muhâlefet kelimesiyle, Allah'ın emirlerine aykırı hareket edişi kasdettiği meydandadır. Mezkûr târifte, bir taraftan feridin iç karanlığının, bu nevi rızâyı ilâhiye muhâlif hareketlerin neticesi olduğunu kabul ederken, diğer taraftan da maksadın, tasavvufu elde edilebileceğini de belirtmiş olmaktadır. Böylece bu mazhariyete erişen sûfi, onca «ıztrâb» vaktinde muztarib; istikrâr zamanında da sâkin olmaz» (7).

Ebu'l-Hasan el-Husrî'nin, muhtelif hususlara dâir kaynaklarda rastlanılan aşağıdaki sözleri de hatırlatılmağa değer mahiyettedir:

— «Bir saat müddetle düşünerek oturmak ve tefekürre dalmak hac ziyaretinden daha makbûldür» (8).

— «Sûfi kendi yokluğundan sonra mevcûd, varlığından sonra da mâdûm olmayandır» (9).

— «Sevgi istihlâktir; onun vasfı (da) yoktur..» (10).

Semâ'a karşı pek tasvibkâr davranan, bu uğurda Halifeye dahi şikâyet edildiği halde, durumun anlaşılmasından sonra onun da teveccühünü kazanan (11) Ebu'l-Hasan el-Husrî, bunu başkalarına tavsiye etmekten kendini alamaz: «Okuyan durduğu zaman kesilen semâi ne yapayım! Senin semân devamlı olmalı!» (12). «Semâa karşı hasret ve şevk devamlı olmalı; o iğdikçe, hissedilecek susuzluk da artacaktır» (13).

Devrindeki Melâmilere karşı da takdirkâr hislerle dolu olan (14) Ebu'l-Hasan el-Husrî, kendisinden önceki sûfiler arasında Yahyâ b. Muâz er-Râzî'ye (v. 258/871) derin hürmet besler ve onu Hz. Yahyâ ile birlikte, Allah'ın iki Yahya'sından biri addeder (15). Onun El-Cuneyd (v. 297/909), Eş-Şibli (v. 334/945) ve El-Cerîrî ile birlikte El-Hallâc hakkında çekimsiz davranışının sebepleri bilinmiyor (16).

Ebu'l-Hasan el-Husrî'nin ahvâl'e dâir sözlerinin, etrafındaki geyhler tarafından tedvin edildiği rivâyet ediliyorsa da (17), şimdiye kadar böyle bir esere tesadüf edilememiştir. Kendisinden rivâyette bulunanlar arasında meşhûr sûfi ve mutasavvif Ebû Nasr es-Serrâc (v. 378/988) (18) ile Ebû Sad el-Mâlinî (19) ve Ebu'l-Fadl Muhammed b. el-Hasan el-Hateli (20) zikredilmelidir. Ebu'l-Hasan el-Husrî, 80 küsur gibi oldukça olgun bir yaşta, hicri 371 (milâdi 981) de Bağdad'ta Hakîm'in rahmetine kavuştu (21).

(6) Keş'ul-mahcûb, 44.

(7) Tabakât'us-Sulemi, 489; Nefehât, 232.

(8) Tezkiret'ul-evliyâ, II, 243.

(9) Tabakât'us-Sulemi, 491; Keş'ul-mahcûb, 45-46; Tezkiret'ul-evliyâ, II, 244.

(10) Tabakât'us-Sulemi, 492.

(11) Tezkiret'ul-evliyâ, II, 241-242.

(12) El-Luma', 272; Keş'ul-mahcûb, 529; Tezkiret'ul-evliyâ, II, 244.

(13) El-Luma', 272; Tezkiret'ul-evliyâ, II, 243.

(14) Tezkiret'ul-evliyâ, II, 243.

(15) Keş'ul-mahcûb, 152.

(16) Keş'ul-mahcûb, 189.

(17) Târihu Bağdâd, XI, 340.

(18) Bk. meselâ El-Luma', s. 28; 145; 218; 301; 396.

(19) Târihu Bağdâd, XI, 340.

(20) Keş'ul-mahcûb, 208.

(21) Târihu Bağdâd, XI, 341; Tabakât'us-Sulemi, 489; Ebu'l-Hasan el-Deylemi, Siret.. İbn el-Hafif eş-Şirâzi, 251.

Tebrik

İslâm Medeniyeti, okuyucularının ve bütün müslümanların 24 Eylül 1968 de müşerref olacağıımız «ÜÇ AYLAR»ını ve 26 - 27 Eylül Cuma gecesi idrak edeceğimiz «REGAİB KANDİL»lerini tebrik eder, İslâm âlemine saadetler diler..

REGAİB KANDİLİ

*Yolda Rasul bu gece
Ya Rab; günler tez geçe.
Işık versin Regaib,
İnsin beşerden peçe..*

*Bir nur kondu kandile,
Binbir türlü hamd ile...
Gelsin geçsin Regaib,
Tasa nedir, ham dil'e...*

*Nur hüzmesi Amine
Bir güneşe hamile.
Şeref verdî Regaib,
Baht, mü'min-i kâmile...*

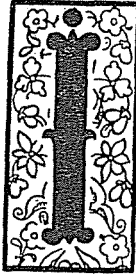
● LUT KAN

Maarif

Prof. Muhammed Zafer
Ahmed El-Ansarî
Terceme :
İbrahim Canân (Paris)

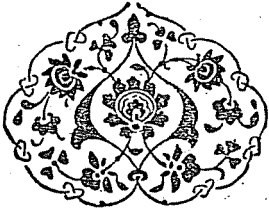
İSLÂM MEMLEKETLERİNDE EĞİTİM VE KÜLTÜR PROBLEMİ "2"

Milletler değil, İdeolojiler asrı

çinde yaşadığımız asır, her şeyden önce ideolojik bir asırdır. Öyle ki, her hükümet bu hususî ideolojilerden birine fiili olarak intisap etmiştir. Bu sebeptir ki, gitgide daha sıkı bir şekilde idare edilmekte olan ideolojik sistemler, kendine has anlayış sistemini vücuda getirmek ve henüz halkın dünya görüşü ve kültürel gelenekleriyle âhenk halinde bulunan karakterine istediği şekilde varabilmek için dünyanın her tarafında faaliyet halindedir. Biz müslümanlar için de eğitimin baş prensiplerinden biri gençliğimizi ahlâki olduğu kadar fikri sahada da eğitmek olmalıdır. Bu, kelimenin tam mânasıyla müslüman olarak yaşayabilmemiz ve bu dünyada üzerimize düşen rolü oynayabilmemiz için zaruridir. Aksi takdirde İslâmî hayat görüşünü inkişaf, İslâm Kültürünü himaye ve İslâm Dîninin gayesinin tahakkuk etmesi için İslâmî karakterin teşekkül ve tekâmülüne yardım etmekten ibaret olan bu rolümüzü oynayamayacağız. Bazıları bunu dinî Derslerin eğitim programımıza mecburî dersler olarak konulması gibi, kolay bir şey zannedecekler. Her ne kadar dinî derslerin programa mecburî dersler olarak konulması kaçınılmaz bir zaruret ise de bu hiçbir zaman bizim burada ele aldığımız eğitim meselelerinin hiçbirine yeterli çözümlü getirmeyecektir. Eğer eğitimin genel yönetimi, bulunduğu hal üzere kalacak olursa bütün bu çalışmalar çok az fayda verecektir. Kanaatimizce müteakip meseleler ciddi olarak üzerinde durmayı gerektirecektir.

İslâm memleketlerinde mevcut iki eğitim sisteminin karşılıklı mücadelesinden husule gelen zararlı neticeleri geniş ölçüde bertaraf edebilmek için önce gelenekçi okulları yeniden ele alıp düzene koymalıyız. O şekilde ki ihtisas sahasına geçmezden önce öğrenci, diğer mühim ilmi elemanlar yanında bilhassa matematik, sağlık, iktisad, sosyoloji, yurttaşlık, siyaset ve müslüman dünyasının muasır meselelerine daha geniş yer veren genel tarih konularında iyice aydınlatılmış olmalıdır.

Programı bu kadar yüklü bir hale getirmek talebeler için «ezici» ve «nefeslerini kesici» görülebilir. Fakat günümüz için ehemmiyetini kaybeden ve hal-i hazır tedrisatta yer alan bazı dersleri eğitimden kaldırmak mümkündür. Klâsik yunan mantığı, belâgat, skolastik felsefe münakaşaları v.s. gibi kısaca mâna ve ehemmiyetini kaybeden konular... Diğer taraftan dinî dersleri ve arapçayı mecbûri konular olarak modern okullarımıza koymak ve bu konulara eğitim sistemimizin bel kemiğini teşkil etmek üzere lâyük olduğu makamı vermek gerekecektir.

YENİ KURACAĞIMIZ SİSTEMİN HUSUSİYETİ

Böylece yeni program, her iki sistemin kendi sahalarında vermek istedikleri temel genel kültürü beraberce ihtiva etmiş olacak iki çeşit eğitim sisteminin arasındaki uçurumu da neticede ortadan kaldıracaktır. Her iki sistem de eşit gayretler, kendilerini korumak için tam bir disiplin ve islâmî karakterle tehziz edilmiş olmalıdır. Bu meselenin teferruatı ve her iki sistemin hususî dersler konusunda alacakları son şekli muhtevi programı burada açıklamaya kalkmak konumuzu çok uzatacaktır. Zaten bu mesele bizim değil biz-zat eğitimcilerin vazifesidir.

İslâmî ilimlerde ihtisas yapmak isteyenler için iktisat, siyaset ve sosyoloji konularının en az birisinde de ihtisas yapmış olmak artık kaçınılmaz bir zarurettir. Bunun gerçekleşmesi, öğretmenleri yetiştirecek bir grup enstitüye ihtiyaç gösterecektir. Bu enstitülere kabul edilecek profesörlerde sadece muayyen bir konuda ihtisas değil, islâmî fikriyat ve disipline bağlılık da aranmalıdır.

Tabii ilimlerin tedrisinde bu ilimlerde ilerlemiş olan memleketlerin günümüzde uygulamakta oldukları sistemlerinden istifade edebiliriz. Nitekim tabii ilimlerin tek gayesi tabiata hâkim olan tabii kanunları keşfetmek ve böylece kanunlara tâbi olan kuvvetlere insanlığın hâkimiyetini sağlamaktır. Burada işaret etmeliyiz ki ilmin gün ışığına çıkardığı bir hâdise İslâmiyetin dünya görüşü çerçevesinde izah edildiği takdirde bizim arzu ettiğimiz islâmî perspektifin tesisine iştirak edilmiş olacaktır. Bu noktada Rusya'da yapıldığı gibi ilmi kötüyü kullanmıyacağız. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerimden bazı ilmi doktrinleri çıkarmağa çalışan ferdi gayret sahiplerinin davranışlarına da karışmıyacağız. Dikkat edeceğimiz tek husus, hayat ve kâinatla ilgili her bir ilmi hâdisenin islâmî metafizik çerçevesinde «İmanı takviye eden şekilde» açıklanmış olmasıdır.

YENİ SİSTEMİN HEDEFİ : MANEVİYATINA BAĞLI BİR NESİL YETİŞTİRMEK

Burada teklif edilen eğitim sisteminin gayesi: Mukaddesat ve geleneklerine hürmetkâr, islâmî şahsiyetini müdrük mükemmel müslüman talebeler yetiştirmek ve bunlardan da her sahada mütehasıs elemanlar vücuda getirmek olmalıdır. Eğitimin her dalında dinî dersleri mecburi kulmak kaçınılmaz bir zarurettir. İslâmî telâkkiyi her sahada, hususiyile sosyal ilimler sahasına nüfuz ettirmek elzemdir. Meselâ iktisatla ilgili eğitimde islâmın bu sahadaki sistem ve teorisine hususî bir ehemmiyet atfederek, bütün tarihi gelişmeler içerisindeki iktisadî düzen ve teorilerini incelemek şarttır. Karşılaşacağımız büyük zorluk iktisadî ve islâmî ilimlerde ihtisas yaparak şahsında gerekli ilimleri cemetmiş üstün kaliteli ilim adamının ve yaratıcı dehanın yokluğudur. Gerçekten; iktisadî ilimleri islâmî açıdan eğitecek ölçüde âlimler olmazsa bugün içinde bulunduğumuz hal devam edecektir. Yani gençliğimiz islâmî görüşten temelden ayrı olan fikirler ve hayat görüşleri ile meşbu olarak kalacaklardır. Bunun önüne geçmek için hiç vakit kaybetmeksizin ne kadar büyük bir gayret sarfetmemiz gerektiğini söylemek lüzumsuzdur.

ÖLÇÜMÜZ : HER İLİME KENDİMİZE HAS KARAKTERİ VERMEK

Mühim bir husus daha var. İnsanı bilgilere —kaynağı ne olursa olsun— ilâve edilen her yeni şeyi aslâ ihmal etmemekle beraber bize gereken husus kendimize has kültürel istikameti diğerlerinden ayrı olarak muhafaza etmektir.

YABANCI LİSANLAR VE ARAPÇA MESELESİ

Bugün için bazı ilimler ve teknik sahadaki eğitimde şu veya bu yabancı lisanı kullanıyorsak da aslında kendi milli lisanlarımızı geliştirmek ve eğitimin bütün dallarında kendi lisanlarımızdan istifade etmek şarttır. Diğer

taraftan arapçayı da en azından orta tedrisat müddetince mecburî dersler arasına (bütün islâm memleketlerinde) ciddiyetle sokmak lâzımdır. Bu durum, sadece müslümanlar arasında hayatın birçok sahalardaki birliğini sağlamakla kalmıyacak aynı zamanda gayede birliği husûle getirecek ve aynı kaynaktan doğan müşterek islâmî bir eğitimin te'sisine imkân verecektir. Bu sahada yapılması mümkün bütün denemeleri saymak şüphesiz imkânsızdır. Fakat gâyemiz açıktır: Müslüman gençliğini —benliğine mal edip benimsemesi ve sahip olmakla gurur duyması gereken— kendi tarihi ve geleneksel kültürünün su-rununa erdirmek için imkânımız çerçevesinde olan her şeyi seferber etmek ve elimizden geleni yapmaktır.

Bazı meseleler, husûsî bir ehemmiyet atfetmek için, yeteri kadar önem arz etmektedir. Kanaatimizce bunlardan bazıları şunlardır:

ÜÇ MÜHİM NOKTA

1 — İlim ve Tekniğin önemi :

1 — İlim ve teknik modern hayatın istinad ettiği temellerle sıkı sıkıya bağlıdır. Birçok sebeplerden dolayı her ikisini de teşvik edip geliştirmek zaruridir. Kudret ve iktidarın kapısını açacak olan bu iki anahtarı elde etmediğimiz müddetçe millî gücümüzün inkişafı çok düşük bir derecede kalmaya mahkûmdur. Bize daima üstünlüğü emreden islâmın müntesipleri olarak böyle düşük bir seviyede kalmaya razı olamayız. Diğer taraftan bu sahalarda ilerlemek demek dünyanın - bilhassa islâm dünyasının - maddî hayatını huzursuz eden fakirlik, sefâlet, hastalık, cehalet gibi belâlarla mücadele için büyük bir kuvveti elde etmek demektir. Üstelik bu sahalardaki geriliğimiz halkımız arasında aşâklık duygusunun yayılıp yer etmesine sebep olan mütemâdi bir unsur olmaktadır.

Bundan böyle bu iki konunun —ilim ve teknik— okullarımızda, kolejlerde ve üniversitelerde öğretimini ciddiyetle ele almak lâzımdır. Şüphesiz iş, öğretimle bitmez, aynı zamanda her iki sahada da derin ilmi araştırmalara girişmek şarttır. Gâyemiz bundan 20 sene sonra islâm dünyasını bu sahalarda mutlak istiklâle kavuşturacak kabiliyet ve ilme sahip şahsiyeti yetiştirmek olacaktır. Böyle söylemekten maksadım yakın gelecekte başkalarının hâsıl edecekleri bilgilerden faydalanmayı reddetmek değildir. Arzumuz, karşılıklı ilmi alış-verişleri mümkün kılacak seviyeye ulaşabilmek için gerekli şartları meydana getirmektir. Bu «alış-veriş» kelimesinin gerçek mânasına ulaşmadığı, bugün olduğu gibi sadece islâm dünyasının «Alış»ta kalmaya devam ettiği müddetçe gayeye ulaşmış olmayacağız.

Eğer müslüman milletler arasında yapılacak karşılıklı işbirliği ile ilim ve teknik sahalalarında elde ettikleri bilgi ve araştırmalarla bu iki sahadaki bilgileri ilerletip geliştirecek kapasitede ilim adamları yetiştirebilirsek ilerlemiş milletlere kısa zamanda yetişeceğiz. Rusya ve Japonya misâlleri bu hususta ikna edici delillerdir. Bunlar göstermiştir ki eğer bir milletin bağrında ilerleme azmi alevlenirse ilerlemeye mâni önceki engeller daha fazla yolu tıkayamaz. Bu işbirliğinin pek büyük faydaları olacaktır. Bu sayede yüksek ilmi araştırma merkezleri —yapılacak karşılıklı anlaşmalarla— muhtelif memleketlere dağıtılmış olacak böylece her bir memleket çeşitli araştırma merkezleri kurma yükünden kurtulmuş olacaktır. Meselâ bu memleketlerden biri tipta, diğeri ziraatte, bir üçüncüsü atom fiziğinde v.s. ihtisaslaşmış olacaktır.

2 — BİRİNCİ SINIF İLİM ADAMINA OLAN İHTİYAÇ

İkinci mühim problemi —ki bu projenin gerçekleşmesinde en mühim mâni— İslâmî ve modern ilimleri nefsinde toplamış yüksek kalitede (birinci sınıf) ilim adamlarının yokluğu teşkil etmektedir. Kanaatimce bu gibi şahsiyetlerin yetişmesinde bütün müslümanların işbirliği yardımcı olacaktır. Nitekim yeter sayıda ve bu kalitede ilim adamlarına sahip olmadığımız için bütün ihtimallere rağmen istediğimiz tip bir eğitime sahip olamadık. Gerek maddî gerek dînî ilimlerde üstün bir seviyeye ulaşabilmek için modern okullarda yetişmiş ve İslâm'a hâs telâkkiye sahip birinci sınıf İslâm âlimlerine gerekli maddî imkânı sağlayacak çalışmalar da zaruridir. Bu meselenin halli hiç de zor değildir.

3 — YABANCI ÜNİVERSİTELERE TALEBE AKINI

Diğer esaslı problemlerimizden biri de yabancı üniversitelere gençlerimiz tarafından vâki olan akındır. Kanaatimizce bu durum, karşı koymamız gereken en büyük tehlikelerden biridir. Bu talebeler dışarıda çok farklı ve tehlikeli cazibelerle dolu bir muhit içerisinde düşmektedirler. Bu muhit onları İslâmın hayat telâkkisine zıt ve düşman olan fikir cereyanlarına doğru itmekte, üstelik İslâm düşmanlarının hususiyle İslâm dinine düşman propagandalarına mâruz bırakmaktadır. Böylece çok zayıf bir İslâmî bilgi ile dışarı çıkıp hiç bir dinî eğitimi olmadan senelerce memleketinden uzakta kalan bu genç kız ve erkek çocuklarımızı memlekete döndükleri vakit çokdeğişmiş olarak yani karakterleri bozulmuş, benliklerini kaybetmiş ve birtakım karışık fikirlerle dolu olarak bulmaktayız. Buna rağmen bu gençler, çeşitli sahalardaki bilgi ve salâhiyeti kazanır kazanmaz memlekette mühim mevki ve vazifeler deruhte etmektedirler. Dışarıda okuyan bu sayısız gençlere rağmen İslâm memleketlerinde pek az şey gerçekleştirilmiştir. Meselâ: Federal Almanya'da okuyan müslüman gençler 30 bin kadardır. Bunlar bundan on sene kadar sonra memleketlerine dönüp mühim mevkiiler işgal ettikleri vakit —dinî, ahlâkî, içtimâî ve kültürel— pek çok problemler ortaya çıkaracaklardır.

«DİŞARIYA TALEBE AKININI» NASIL HALLEDEBİLİRİZ?

anaatimizce bu meseleye birinci derecede önem verip el atmalarını müslüman memleketlerden talep etmek lâzımdır. Bu sahada faydalı olabilecek bazı adımlar şunlar olacaktır.

a) DAHİLDE İLMÎ SEVİYİYİ YÜKSELTMEK

Müslüman memleketlerin dahilinde, yüksek öğretimin ihtiyaçlarına cevap verebilecek kapasitedeki müesseselere tedrici olarak kavuşabilmek ve kendilerine yeter hale gelebilmek maksadıyla bütün sahalarda ilmî araştırmaların artırılması ve genel eğitim seviyesinin yükseltilmesi için yeterli gayret ve ihtimamı göstermek lâzımdır. Burada evvelce yapmış olduğum teklifi tekrar ediyorum: Böyle bir eğitime kavuşabilmemiz için çeşitli sahalardaki yüksek ilmî merkezleri, yapılacak karşılıklı anlaşmalarla müslüman memleketlerine dağıtmak şarttır.

b) DİŞARIYA GİDEN TALEBELERE GEREKLİ İLGİYİ GÖSTERMEK

Diğer güdümlü (ideolojik) devletlerin yaptığı gibi biz de çeşitli sahalardaki ihtiyaçlara uygun olarak dışarıya talebe gönderme imkânlarını şüphesiz arayacağız. Fakat bir yandan da dışarıya çıkan talebelerimizin İslâm ideolojisine fedakârâne bağlılıklarını temin edecek ve yeteri kadar yetişmelerini sağlayacak, aynı zamanda kendi dinî ve millî değerlerini gurur ve iftiharla muhafaza edip heyecanını yaşatacak her çeşit lüzumlu tedbirleri ihmâl etmeyeceğiz. Çünkü bu talebelerin yurda döndükleri zaman kendi millet ve millî gayelerine heyecan ve aşkla hizmet etmeleri alacağımız bu tedbirlere bağlıdır. Bu hususta şüphesiz daha önce diğer müterakkî milletler tarafından uygulanmış ve neticesi alınmış usuller var. Özel ihtiyaçlarımızı nazara alarak bu usullerden kendi gayemizde istifade edebiliriz.

Üstelik talebeleri mutlak bir hürriyetle «başboşluğa» terketmemeliyiz. Onların dışarıdaki gidişatı kendi milletleri ve hattâ İslâmiyet hakkında bir takım menfi fikirler ve zararlı hükümlere sebep olabilir. Onlara doğru ve emin bir istikâmet kadar ruhî, ahlâkî canlılığı te'min edecek her çeşit tedbirler alınmalıdır.

Bu durum hakkında birçok ameli tedbirler mutlu neticeden emin bir şekilde benimsenebilir. İslâm dünyasının ciddi bir müşkülâtle karşılaşmadan gerçekleştirilebileceği bir hususa temas etmeden geçemeyeceğim.

c) AVRUPA'NIN BÜYÜK MERKEZLERİNDE TALEBE SİTELERİ KURMAK

Burada teklif etmek istediğim husus, Avrupa ve Amerikanın büyük şehirlerinde, başka bir ifade ile müslüman talebelerin ekseriyetle buldukları merkezlerde, bir takım talebe yurtlarının kurulmasıdır. İlk olarak üç büyük merkezde bu denemeye başlayabiliriz. Eğer tecrübemiz muvaffak olursa —ki şahsen bunda benim asla şüphem yok— teşebbüsümüzü Avrupanın diğer büyük şehirlerine Amerikaya da teşmil ederiz. Birinci derecede nazara aldığım üç büyük şehir Londra, Münih ve Paris'dir. Eğer İslâm milletleri buralara herbiri birkaç yüz talebeyi barındırabilecek kapasitede yurtlar kurabi-

lirlerse bu yurtlarda yapılacak iyi bir idare ve mahir bir kontrolle orada talebelerin bakımına, malî yüklerinin hafifletilmesine ve onlara sağlam bir muhit ve fikri bir havanın te'minine muvaffak olunabilir. Bütün bu yapılan işler değerli gençliğimizin muhafazasına yardım edecektir.

Bu teklif, prensip itibariyle kabul edildiği takdirde teferruat üzerinde mülakata yapılabilir. Fakat bu ihtiyacın mutlaka gerçekleşmesi lâzımdır. Bu zaruri hizmeti mütemadiyen yenilenen masrafları azaltmak maksadiyle yerine getirmemiz şarttır. Bu sahada alınacak tedbirler ve yapılacak hizmetlerden elde edeceğimiz meyveleri burada saymak çok uzun ve çok geniş olur.

YABANCI OKULLAR MESELESİ

Husule getirdiği ciddi neticeler itibariyle ele almamız gereken diğer problem müslüman memleketlerindeki «yabancı okullar»dır. Umumiyetle bu okullar dışarıdan gelen hıristiyan misyonerler tarafından yönetilmektedir. Burada, böyle bir problemin varlığına parmak basıp memleketin şartlarına uygun olarak kesin ve tesirli bir neticenin elde edilmesinin zaruretine dikkati çekmemiz kâfidir. Bilhassa ilk okulların yabancılar tarafından yönetilmesi son derece tehlikelidir.

KIZLARIN EĞİTİMİ

Diğer bir üzüntüyü kızların eğitimi teşkil etmektedir. Bu sahada da ciddi bir plânımız yok. İslâm memleketlerinin ekserisi büyük bir hırsla yabancı metodlara sarılıyorlar. Halbuki kızlarımıza vereceğimiz bilgileri büyük bir dikkat ve ihtimamla süzgeçten geçirmek zorundayız. İslâmiyetin kendilerinden hayatta beklediği rolü ve inkişaf ettirmek zorunda oldukları kıymet ve değerlerin istikametini okullarda titizlikle öğretmemiz gerekmektedir. Kısaca meselemiz: «Örnek islâm kadını» yetiştirecek olan eğitim sistemini nasıl teşkilâtlandıracağımızı bilmektir. Bu konuda da İslâm memleketlerinde düşünül-müş bir plânın yokluğu âşikârdır. Hatta bazıları, kız ve erkekleri en mahzurlu yaş devrelerinde bile karışık okullarda bir arada okutacak kadar gaflete düşerek yabancı sistemleri tatbik sahasına koymuşlardır. Bu davranışlarını «kültürel canlılığı» temin etmek maksadı ile yaptıklarını söyleseler de netice islâmî hayatın bünye ve temelini yıkmakla sonuçlanmaktadır. Kız ve erkekleri ayırarak, sağlam bir hava ve iyi profesörlerle eğitim yapacak olan okul, kolej ve üniversitelere olan ihtiyaç bizim bütün dikkatimizi üzerine çekmek zorundadır.

KIZLARI EĞİTİMİNDE İLMİN GÖRÜŞÜ

Dünyaca şöret yapmış ve Nobel mükâfatını kazanmış olan ilim adamlarından Alexis Carrel'den bazı ilmi müşahedeleri burada zikretmeden geçemeyeceğim. Birçok dillere tercüme edilmiş olan «İnsan bu meçhûl» kitabında diyor ki:

«Kız ve erkeklere aynı fikri ve fizikî eğitimi vermek, aynı hırs ve arzuları kafalarına sokmak gerçekten mahzurludur. Eğitimeiler kadın ve erkeğin fizikî ve ruhi yapılarındaki ayrılık ve hususiyetleri nazar-ı itibare almak zorundadırlar. İki cins arasında ortadan kaldırılması imkânsız farklar vardır. Medeni ve modern dünyayı kurarken bu noktaya bütün dikkatimizi çevirmek mecburiyetindeyiz.»

GENÇLİĞİN EĞİTİMİNDE RUSYANIN YAPTIĞI «DÖNÜŞ»

Herkesce malûm ki, Rusya bile «kız - erkek karışık okullar» fikrini terketmiştir. Bu neticeye çeyrek asırlık bir tecrübe devresinden sonra varmıştır. Münevver ve cemiyetin kaderine hükmeden idare adamları için «kız ve erkeği ayıran» bir sisteme dönüşün sebeplerini incelemek çok faydalı olacaktır. Böyle bir araştırma sonucu —her çeşit ahlâki ve kültürel zaruretlerin ötesinde— kız ve erkeğin ayrı ayrı eğitilmesini şiddetle gerektiren önemli faktörler bulacaklardır.

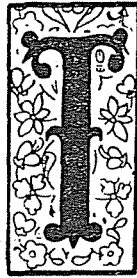
Sözlerimi bitirirken —herşeye gücü yeten— Cenab-ı Haktan müslüman dünyasının düşünürleri ve bilhassa gençliğine hazırcılık ve peykiliği atarak, kendi meselelerini kendi gelenek ve kültürel değerleri çerçevesinde çözmek irade ve azmine kavuşabilmeleri için hikmet, basiret, istikâmet ve cesaret dilerim. Yine temenni edelim ki, isanlığı bu dünyada ve öbür âlemde hakiki sulh ve saadete kavuşturacak olan «İman ve gayeler kardeşliği»ndeki gerçek yerlerini almaya Cenab-ı Hak onları muvaffak kılsın... Amin...

Hukuk

İslâm'da Fertlerin Hukuku «X»

Yazan :
Abdülkadir Üdeh
Terceme :
Mahmud Özakkaş

(İst. Yük. İslâm Ens. Mezunu)

akriben 14 asır önce İslâm geldiği günden itibaren, o zamana kadar beşeri kanunların bilmediği ŞAHSİN HUKUKU'nu topluma vazetti. Bu hukukun gayesi; fertlerin seviyesini yükseltmek, toplumun hayrına olarak ortak çalışmalarını kuvvetlendirmek, onları mesud kılmak, ferdin insanlık şerefini korumak, meziyetlerini geliştirmek ve akli ve cismâni kuvvetlerini toplum menfaatine kullanmakta onlara yardım etmektir.

İslâmın kabul ettiği hakların en mühimi, fertlerin eşitliği ve hürriyeti esasdır.

EŞİTLİK

İslâm dini, bütün insanlar arasına eşitliği yerleştirmiş ve Allah Teâlânın şu Âyet-i Kerimesiyle farz kılmıştır.

«Ey İnsanlar! sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Hem de sizi soylara ve kabilelere ayırdık ki, bir birinizi tanıyasınız (diye.) Biliniz ki, Allah katında en iyiniz, takvası en ziyâde olanınızdır.» (Hucurât: 13. âyet).

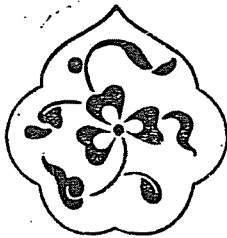
Bu mevzuda Rasûlullahın da Hadisleri vardır:

«İnsanlar bir tarağın dişleri gibi birbirine eşittir. Hiçbir Arabın hiç bir aceme üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva iledir.»

«Muhakkak Allah, İslâm ile, câhiliyet kibrini ve onların babalarıyla övünmelerini yok etti. Çünkü insanlar Âdemden, Âdem de topraktandır. Ve insanların Allah indinde en faziletlisi, takvası en ziyâde olanlardır.»

Bu naslar muvacehesinde, İslâmın eşitliği, hiç bir kayıt ve istisnalara bağlı kalmaksızın mutlak mânâsıyla farz kıldığı ve yine eşitliğe uymayı bütün insanlığa daha doğrusu bütün âleme vazife kıldığı mülahaza edilmiştir. Bir fert üzerine diğer bir fert, bir topluluk üzerine diğer bir topluluk, bir ırk üzerine diğer bir ırk, bir renk üzerine diğer bir renk, bir köle üzerine efendi ve idâre edilen üzerine idâre eden için hiçbir üstünlük olmadığı beyan olunmuştur.

«x» Büyük İslâm âlimi şehid Abdülkadir Üdeh'in «El-İslâm ve Eydâunâ es-Siyâsiyye» isimli eserinden tercüme edilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'in bu hükmü; insanlara, kendilerin bir asıldan, yani bir erkekle bir dişiden yaratıldıklarını, asılları bir olunca da aralarında yükseklilik değil ancak eşitlik olduğunu hatırlatmaktadır. Ve yine Hz. Peygamberin yukarıdaki hadisleri de, insanlara, hepsinin bir kişiden neş'et ettiklerini ve böylece eşit kardeşler olduklarını hatırlatmakta ve onları eşitlikte bir tarağın dişlerine benzeterek tarağın dişleri arasında fark olmadığı gibi insanlar arasında da fark olmadığını izah etmektedir.

İnsan oğulları bir erkekle bir dişinin zürriyetleri olunca, asıllarındaki bu birlik, onları haklarında, vazifelerinde ve mesuliyetlerinde de eşit olmaya götürmektedir. Bu gün, İngiliz, Fransız ve Rusların müstemlelele halkına karşı üstünlük iddiasında bulunmaları gibi bir kimsenin diğer bir kimseye; yine bugün, Beyaz Amerikalının siyah Amerikalı üzerine üstün kabul edilmesi gibi beyazın siyaha; ve yine, Almanların kendilerini diğer ırklardan üstün görmeleri gibi de bir ırkın diğer bir ırk üzerine üstünlüğü asla yoktur.

İslâm önünde bütün müslümanlar; renkleri, maharetleri, zekâ ve memleketleri ne olursa olsun eşittirler. Kanunda hakları bir, vazifeleri bir, devlet önünde ve kanun karşısında eşittirler. Hukuk yönünden bir kimse diğer bir kimseden daha fazla haklara sahip olamaz. Yine bir kimsenin, işin merkezinde de olsa, başkasına yüklenilenden daha çok vazifeyle vazifelendirilmesi icap etmez.

İslâm, zimmilerin, müslümanların idâresine girmeden önce müslümanlarla eşit sayıldıkları meselelerde müslümanların idâresine girdikten sonra da müslümanlarla aralarında bir fark gözetmez. Zimmiler, müslümanlardan ancak inanca dayanan meselelerde ayrılırlar. Bu sebepten inanca bağlı her meselede aralarında eşitlik yoktur. Zira müsavaatın mânâsı, müslümanların kendi inançlarına uyan şeyleri yüklenmeleri ve zimmilerin de müslümanların inançlarından ayrılan şeyleri yüklenmeleri demektir. İslâmın bu husustaki kaidesi şudur:

«Dinde zorlama yoktur» (Bakara: 256) âyet-i kerimesinde olduğu gibi ister İslâmı kabul etsinler, ister etmesinler, bizim lehimize olanlar onların (zimmilerin) de lehinedir, bizim aleyhimize olanlar onların (zimmilerin) de aleyhinedir.

İslâm, zimmileri, dini meselelerde kendi dinlerine terk edip bundan başka meselelerde de müslümanların derecesinde tutar. Bunun mânâsı şudur; İslâm topraklarında yaşayan Yahudiler ve Hristiyanlar, oyun ve hileleri sabit olmadığı müddetce kendi dinlerinin ahkâmı üzere bırakılırlar. İşte bu durum, geçmiş risâlelere ve ilâhî kitaplara imanın İslâmî asıllarındandır.

«Deyin! -Biz Allaha ve bize indirilen Kur'ana, İbrâhime, İsmail, İshak ve Yâkûb'a ve torunlarına indirilenlere, Musaya, İsaya verilenlere (kitaplara) ve bütün peygamberlere Rableri tarafından verilen kitaplara iman ettik. Onların hiç birini diğerinden ayırt etmeyiz. Biz, ancak Allaha boyun eğen müslimleriz.» (Bakara 136).

Kur'an-ı Kerim, kendinden önce geçen Kitapları, ancak tasdik ve onlar üzerine şahidlik edici olarak gelmiştir.

«Ey Rasûlüm!, Sana da bu hak kitabı (Kur'ânı), kendinden önceki kitapları hem tasdik edici, hem de onlar üzerine şahid olarak indirdik. Allahın sana gönderdiği hükümlerle hükmet.» El-Maide/48

Zimmiler, İslâmın hilâfına kendi dinleri üzere bırakıldığında, kendi dinlerinde olmayan şeylerde İslâmın hükmü tatbik edilir. Ve zimmiler bu hususta, aralarındaki her meseleyi, İslâm şeriatına göre hükmeden müslümanlardan zerre kadar ayrılmazlar. Her iki taraf için de kendi dininin hükmü caridir. Ve kendi şeriatına zid olan şeye boyun eğmezler. Bu öyle bir müsavaattır ki bundan daha ileri bir seviyede müsavaat düşünülemez.

HÜRRİYET

İslâm, ferdin hürriyetini en muhteşem görünüşüyle ilân ederek gelmiştir. İslâm, aynı zamanda fikir hürriyetini, ilim hürriyetini ve mal edinme hürriyetini de ilân etmiştir.

FİKİR HÜRRİYETİ

İslâm, Fikir hürriyetini; akılları vehimlerden, hurafelerden ve bâtil örf ve âdetlerden hürriyete kavuşturarak ve insanları aklın kabul etmediği her şeyi terk etmeye dâvet ederek gelmiştir. Muhakkak ki İslâmiyet, kendi dâvasını akıl esasları üzerine kurmuştur. Kur'an-ı Kerim, Allahın mevcudiyetini isbat etmek ve İslâma, insanları bağlamak hususunda insanların tefekkürlerinin üstünlüğüne ve akıllarının uyanıklığına dayanır. Onları, semâvat ve arzın yaratılışı, kendi nefislerinin yaratılışı hususunda düşünmeye dâvet eder. Ve yine, Allahı bilmeye götüren ve hakkı bâtıldan ayırmaya yardım eden, ıttikleri ve gördükleri her şey hakkında insanları, düşünmeye dâvet eder.

Kur'an-ı Kerim, insanlardan akıl ve fikirlerini kullanmayanları, başkalarını taklid edenleri, hurafe ve evhamlara inananları ve sebeplerini düşünmeden İslâma yabancı âdet ve örfilere sarılanları ayıplar. Ve yine Kur'an-ı Kerim, böyle olanları, hayvanlar ve hatta yol bakımından hayvanlardan daha sapık olarak, tavsif eder.

Kur'an-ı Kerim'in nassları yukarıda yazdığımız hususlarda gayet açık ve sarihdir. İstersen, Allah'ın aşağıdaki Âyet-i Kerimelerde buyurduklarını oku!

«De ki: — Size sâdece bir tek nasihat edeceğim: Allah için, ikişer ikişer ve teker teker (Peygamberin meclisinden) kalkarsınız, sonra da iyi düşününüz.» Sebe/46

«Onlar, kendi aralarında düşünmediler mi ki, Allah göklerle yeri ve aralarındakileri, ancak hakkı yerleştirmek için ve muayyen bir vakit için yarattı.» Rûm/8

«Bunları ancak akılları tam olanlar iyice düşünür.» Âl-i İmran/7

«O müşriklere «— Allahın indirdiğine (Kur'an-ı Kerime) inanın ve tâbi olun.» denildiği zaman onlar: «Hayır, biz atalarımızı neyin üzerinde bulduksa ona uyarız» dediler. Ya ataları bir şey anlyamaz ve doğruyu seçemez idiyeler de mi? (Onlara uyacaklar) Bakara/170

«Hiç yer yüzünde dolaşmadılar mı ki, bu sebeble düşüncecek kalplere, işitecek kulaklara sahip olsalar. Gerçek şudur ki, gözler (görmemek suretiyle) kör olmaz, fakat asıl sinelerin içindeki kalpler kör olur.» El-Hacc/46

«Yemin olsun ki, cin ve insanlardan bir çoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır; bu kalplerle gerçeği anlamazlar. Gözleri vardır: Onlarla görmez (İbret almaz) lar. Kulakları vardır; onlarla nasihat dinlemezler. İşte bunlar, hayvanlar gibidir; doğrusu daha sapık ve şaşkındırlar. Gafil olanlar da işte bunlardır.» Âraf/179

İNANÇ HÜRRIYETİ

İslâm şeriatı, inanç hürriyetini getiren, bu hürriyeti sonuna kadar koruyan ve teminat altına alan ilk hukuk nizamıdır. Diledikleri akidelere sarılmaları yönünden İslâm nazarında insanlar sınıflara ayrılırlar. Bir kimse kendi akidesini terk etmesi veya başka bir akideye bağlanması için zorlanamaz.

İslâm şeriatı, inanç hürriyetini vaz etmekle iktifa etmedi aynı zamanda himâyesi için de iki yol takip etti:

Birincisi: İnsanları diledikleri şeye inanmalarını hususunda birbirine hürmetkâr olmalarını telkin etmesi ve kendi inancına göre hareket etme hususunda da serbest bırakmasıdır. Hareketi topluma muarız olursa, güzellikle ve hata ettiği cihet kendisine açıklanarak anlatılır. Eğer hatalı inanç sahibi, iknâ olarak hatasından dönerse bir zorlama yapılmaz. Hatasını kabul etmediği takdirde de ona hiçbir şekilde zorlama yapmak doğru değildir.

Şu âyetleri oku ve söylediklerimizi açıkça gör!
«Dinde zorlama yoktur.» Bakara/256

«Eğer Rabbin dileseydi, yer yüzünde kim varsa, hepsi toptan iman ederlerdi. O halde, mü'min olsunlar diye insanları sen mi zorlayacaksın?» Yunus/99

İkincisi: İnanç sahibinin kendi inancını koruması hususunda çalışması lâzımdır. Şayed nefsini himâyeden âciz kalırsa, saygı duyduğu inanç sahiplerinin bulunduğu başka bir memleketeye gidebilme hakkı kendisine tanınır ve orada inancını açığa vurabilir. O kimse, eğer hicret etme imkânına sahip olup da hicret etmez ve böylece nefesine zulmederse büyük bir günah işlemiş olur.

«Nefislerine zulmettikleri halde, meleklerin, canlarını aldığı kimselere (azarlama kasdıyla) melekler şöyle derler. «— Ne işte idiniz?») Onlar «— Biz zayıf kimselerdindik» derler. Melekler de: «Allahın arzı geniş değil miydi? Siz de hicret edeydiniz ya» derler. İşte onların yeri cehennemdir. O, ne kötü bir dü-nüş yeridir!» Nisa/97

«Erkek kadın ve çocuklardan gücü yetmeyen biçârelerle hicret için yol (imkân) bulamayanlar müstesnâdır.» Nisa/98

«Çünkü Allahın bunlardan o günahı afvetmesi umulur. Allah çok afvedici, çok bağışlayıcıdır.» Nisa/99

SÖZ HÜRRIYETİ

İslâm şeriatı, bütün insanlara, söz hürriyetini bir hak olarak tanımıştır. Söz hakkını tanımlamakla kalmamış aynı zamanda ahlâka, umumî işlere ve cemiyet nizamına ait meselelerde söz söylemeyi ve şeriatla olduğu gibi iyilikle emir, kötülükten nehyetmeyi müslümanlar üzerine bir vazife kılmıştır.

«İçinizden, insanları hayra çağırarak, iyiliği emredek, kötülükten alıkoyacak bir topluluk bulunsun. İşte onlar, kurtuluşa erenlerdir.» Âl-i İmran/104

Bütün insanlara, hak olduğuna inandığı şeyi söylemek ve inandığını lisanı ve kalemi ile müdafaa etmek bir hak olunca, muhakkak ki bu söz hürriyeti mutlak manada verilmiş bir hürriyet addedilemez. Ancak, yazılan ve söylenen şeylerin İslâm şeriatının naslarına aykırı olmaması kaydı ile sınırlanmıştır. İslâm şeriatı geldiğinden itibaren söz hürriyetini tahakkuk ettirmiş aynı zamanda da bu hürriyeti düşmanlıktan ve sui istimalden koruyan bazı şartlarla kayıtlıdır.

Hız Muhammed (S.A.S), Allahın Rasûlü ve bu hürriyeti müjdelemek ve ona bütün insanları dâvet etmek için geldiği halde, sözü ve fiiliyle insanların kendisine uyacakları bir örnek olması için, söz hürriyetinde ilk kayıtlanan kimse olmuştur.

Yine hiç bir kimsenin bu kayıttan gizlenmeyeceğini ve ayrı kalmayacağını insanların bilmesi için Allahın Rasûlü, Rabbinin «Ey Muhammed sen muhakkak ki, büyük bir ahlâk üzeresin» âyetiyle vasıflanan bu hürriyette ilk kayıtlanan kimse olmuştur.

Allah Teâlâ, risâletini insanlara tebliğ etmesi, bütün insanları toplu olarak Allaha imana dâvet etmesi, kâfirler ve inanmayanlarla akıl ve kalplerine hitap ederek mücadele yapması için Rasûlüne emretmiştir. Bununla beraber Allah Teâlâ, Rasûlüne tam bir söz hürriyeti vermemiştir. İslâma dâvet yolunu Rasûlüne, kendisi çizmiş, söz münakaşa ve mübâhase tarzını açıklamıştır. Ve insanları islâma dâvette, Kur'ana, güzel nasihatlarla dayanmasını şart koşmuştur.

«Ey Rasûlüm! İnsanları Kur'anla, güzel söz ve nasihatla Rabbinin yoluna (islâma) dâvet et. Onlara karşı en güzel olan bir mücadele ile mücadele et. Şüphe yok ki, Rabbin, yolundan sapanı en iyi bilendir.» Nahl/125

Yine Allah Teâlâ, cahillerden yüz çevirmesini ona emretmiştir:

«Sen bağışlama yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.» Arâf/199

Kötü sözü açıklamamayı da emretmiştir.

«Allah fenâ sözün açıklanıp söylenmesini sevmez. Ancak zulme uğrayanlar müstesnâdır.» Nisa/148

İnsanların, Allahtan başka taptığı şeylere sövmeyi de emretmiştir:

«Müşriklerin Allah'tan başka taptıkları putlara sövmeyiniz ki, onlar cehâletle tecâvüz ederek Allah'a sövmesinler.» En'am/108

Söz hürriyetinin bu şekilde kayıtlanması ve sınırlanması ferdin ve milletlerin menfaati icâbidir. Bu hürriyetin kayıtlanması, fertler ve cemiyetler arasında en yüksek bir tarzda hürmet duygusunu ve kardeşliği geliştirmeyi temin etmiş, sözleri hak üzerinde toplamış, şahısların ve gurupların ihtilâflarını gidermiştir. İşte bütün bunlar, bugün bütün âlemin eksikliğini hissettiği veya araştırdıkları halde ulaşamadıkları şeylerdir.

EĞİTİM VE ÖĞRETİM HÜRRIYETİ

İslâm, ilim öğrenme hürriyetini kararlaştırmakla iktifâ etmeyerek Allahın «Her kabileden büyük bir kısım savaşa gitmeli, onlardan bir kısmı da, din ilimlerini öğrenmek ve kabileleri savaştan geri döndüğü zaman, onları Allahın azabıyla korkutmak için geri kalmalıdır.» «Tevbe/122 Kavli-i Kerimi ve Rasûlullah (S.A.S.)ın «İlim öğrenmek her müslüman üzerine farzdır.» hadîsi ve yine Rasûl-ü Ekrem'in «İlim Çinde de olsa öğren.» hadîsi ile bütün müslüman erkek ve kadınlara ilim öğrenmeyi farz kılmıştır.

Muhakkak ki İslâm, ilmin kadrini ve derecesini başka hiç bir şeyin ulaşamayacağı bir dereceye yükseltmiştir. Kezâ Allah (C.C.) :

«Allah, iman edenlerinizi yükseltsin. Kendilerine ilim verilenler için ise (cennette) dereceler vardır» (Mücâdile/11) buyurmuştur.

Allah (C.C.) bilenle bilmeyen arasındaki farkı hususiyle şu Kavli-i Kerimi ile açıklamıştır.

«Hiç, bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?» Zümer/9

Yine İslâm, ilmi; Allahı bilmeye ve ondan korkmaya bir vesile kılmıştır.

«Allahtan, kulları içinde ancak (kudret ve azametini bilen) âlimler korkar.» Fâtır/28

İlmi, Eşyanın ve işlerin hakikatını bilmeye de vesile kılmıştır.

«Hem bu misaller var ya, biz onları insanlar için beyan ediyoruz. Bunları ancak âlimler anlar.» Ankebut/43

Hatta İslâm, Allahın kitabını anlamının yegâne yolunun ilim olduğunu söylemiştir:

«And olsun, biz onlara, tam bir ilim üzere, hükümlerini beyan ettiğimiz kitabı (Kur'anı) getirdik.» Araf/52

«Sen bundan önce (Kur'anın nuzûlünden evvel) hiç bir kitap okur değildin ve elirle de onu yazmadın.» Ankebut/49

İslâm ilmi hayra götüren bir yol olarak kabul eder. Bu sebepten Rasûlullah (S.A.V.) :

«Allah kimin hayrını isterse onu dinde fakih yapar ve onun kalbine doğruyu ilham eder.» buyurmuştur. Nebilik rütbesinden daha yüksek bir rütbe olduğu cihetle, âlimleri nebilerin mirasçıları ittihaz ederek onlara en yüce mertebeyi vermiştir. Bu hususta

Rasulullah (S.A.S.) «Âlimler, Nebilerin mirasçılarıdır» buyurmuştur.

İslâm, ilmi en yüce mevkilerden bir dereceye koyarak ilmi öğrenmeyi farz kıldığından, her ferdin ilim öğrenmeye imkân ve yol bulmak için çalışması lâzımdır. İlmî çalışmalarını yaymayı, bunun için müesseseler kurmayı ve bütün işlerinde ve tedbirlerinde ilme dayanmayı, İslâm hükümetleri üzerine en büyük bir vazife kılmıştır. Peygamber Efendimiz (S.A.V.) okur yazar harp eserlerinin her birine müslüman çocuklarından bir kısmına okuma yazmayı öğretmeyi esirlikten kurtuluş fidyesi olarak kabul ettiği günden itibaren bütün bunları İslâm hükümetlerine bir sünnet olarak bırakmıştır.

MAL VE MÜLK HÜRRIYETİ

Mal edinme hususunda İslâmın koyduğu hududlar dahilinde İslâmiyet, beşeriyete diledikleri kadar akar, menkûl ve kıymetli eşya edinme hürriyetini vermiştir. Kendileri için intifâ hakkında başka bir şey olmamak, sarfetmekte isrâf veya cimriliğe sapmadan ihtiyacı kadar istifade etmek ve mallar üzerinde başkalarının haklarını da vermek şartıyla dilediği şekil ve neviden dilediği kadar her insanın mal-mülk edinmesine izin verilmiştir.

Başkalarına mal infak etme ve bu husustaki hukuk, kitabın baş kısmında izah edildiğinden burada bu kadarla iktifa ediyoruz.

RUBÂİ

— Muhterem Elmak'ya —

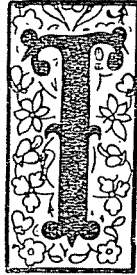
Derler ki bilinmez para, îman kimde;
Kimdir vatanın hâdimi, ünvan kimde!..
Yokmuş ne çıkar zirvede bir nebze beyaz;
Alçaklara kar yağdı ya dört mevsimde!

● Dr. CAHİT ÖNEY

Biyografi

Dr. Yusuf Ziya
KAVAKÇI

Ed-Debûsî Ebu Zeyd Abdullah

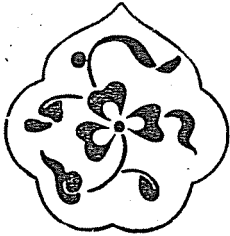

ürklerin anayurdu olan Orta Asya, İslâm Medeniyeti için mühim bir merkezdir. Türklerin müslüman oldukları devirden bu yana, son devre kadar İslâm İlimleri için merkez olma değerini muhafaza etmiştir. Bu bölge mensupları arasında büyük hadisçiler, mühim tasavvuf ehli ve emekleri inkâr edilmez kelâm âlimleri bulunduğu gibi önlerinde hürmetle eğildiğimiz ve eserlerine bütün İslâm Dünyasının pek çok şey borçlu olduğu büyük İslâm hukukçuları da mevcuttur. Bu son grubun başında gelenlerden biri de serlevhamızı teşkil eden Ebû Zeyd Abdullah ed-Debûsî'dir.

Fıkıh tarihinin çok cepheli bir şahsiyeti olan bugün hukuk ilmi esaslarına uygun olarak **Mukayeseli İslâm Hukuku** diyebileceğimiz **Hilâfiyât İlmî'nin (İlm'ul-Hilâf)** kurucusu kabul edilen bu zatın malûm olan tam nisbesi, **Ebû Zeyd 'Abdullah ('Ubeydullah) (1) b. 'Umer b. 'İsâ el-Kâdî** şeklinde kaynaklarca tesbit edilmiştir (2).

1) el-Hudari, *Ta'rih'ut-Teşri*, Kahire, s. 361; *Kaşf'uz-Zunûn*, İstanbul, 1941 - 1943 s. 84, 168, 196, 352, 467, 568, 703; el-Kureşî, *el-Cehir'ul-Mudîa*, Haydarabad, 1332, I/339; Laknevi, *el-Fevâid'ul-Behiyye*, Mısır, 1324, s. 109; İbn-i Kutûbuğâ, *Tâc'ut-terâcim*, Leipzig, s. 26, 64; Taşköprizâde, *Miftâh'us-Saâdeh*, Haydarabad, 1328 - 1329, II/54; Yâkût, *Mu'cem'ul-Buldân*, Beyrut, 1375 - 1956, II/437.

2) Yukardaki kaynaklardan başka bakınız: İbn'ül-Esir, *el-Lübâb*, Kahire, 1357 - 1369, I/410; Kahlîle, *Mu'cem'ul-Müellifin*, Dimeşk, 1957 - 1961, VI/96 - 97; İbn'ül-Esir, *el-Bidâyet*, Kahire, 1351 - 1358, XII/46 - 47; *Miftâh'us-Saâdeh*, II/53 - 54; İbn-i Hallikân, *K. el-Vefayât*, Bülâk, 1299, II/251; Taşköprizâde, *Tabakât'ül-Fukahâ'*, Musul, ? 71; Sergis, *Mu'cem'ül-Metbû'ât*, Mısır, 1346 - 1928, I/866; Brockelmann *Geschichte der Arabischen Literatur*, Leiden, 1944 - 1949, I/175; *Suppl.*, 1937 - 1942, I/296 - 297; zirikli, *el-A'lâm*, Kahire, 1954 - 1959, IV/248; İbn'ül-İmâd, *şezerât'üz-Zehab*, Kahire, 1350 - 1351, III/245; Sezgin, *Fuat, Geschichte des Arabischen Schriftums*, I, Leiden, 1967, s. 456.

Garp dillerinde Transoxiana diye adlandırılan Mâverâü'n-Nehr'in bu mühim âlimi 367/978 tarihinde Suğd bölgesinde Buhârâ ile Semerkand arasında bir yer (köy) bulunan Debûsiye'de doğmuştur (3).

Vaktiyle Mâtürîdî (öl. 333/944) tarafından başlatılmış olan Merkezi Asya Mektebi (4) büyük hukukçu ve Şerhu Muhtasar'it-Tahâvî adlı eserin sahibi el-Cessâs er-Râzî'nin (305 - 370/937 - 981) (5) gerek bizzat ve gerekse talebelerinin çalışmalarıyla yürütüldü. ed-Debûsi de bu mektebi onun talebelerinden almıştır (6). Hem Ebû Bekr Muhammed b. Fadl'in ve hem de Ebû Bekr el-Cessâs er-Râzî'nin talebesi olan (7) Ebû Ca'fer b. 'Abdillâh el-Estrûsenî, ed-Debûsi'nin hocasıdır (8).

İslâm Ansiklopedisi'nde adına rastlanmayışı büyük bir eksiklik olan değerli hukukçu, «Hanefî mezhebinin ileri gelenlerindedir. Buhârâ ve Semerkand'da büyük âlimlerle münazaralarda bulunmuştur.» (9). Hatta durmadan hasmını ilzam ettiği münazaralarda hasmının her tebessümüne karşılık metni kaynaklarca sabit olan iki mısralık bir şiir inşad etmiştir (10).

Kendisi kadılık yapmıştır (11) ve «yedi kadından biridir.» (12).

Daha önce kaydettiğimiz gibi bu fakih, Hılâfiyât İlmî'nin kurucusudur (13). Kendisinden önce her ne kadar bu sahada bazı çalışmaların yapıldığını bize gösterecek eser adları, kısmen de olsa muhtevalarıyla birlikte, malûm ise de (14) bu tetkikâtı bir ilim haline getiren zat bu zattır. Biraz sonra izah edileceği gibi o, eserleriyle gerek Şark ve gerek Garp müslümanları arasında büyük tesir icra etmiştir (15).

Bu kıymetli zat bazı kaynaklara göre 430/1039 (16) veya 432/1040 (17) tarihinde Buhârâ'da (18) vefat etmiştir. Kaynaklardan biri ölüm tarihini 435/1043 (19) ve bir diğeri de 403/1012 (20) yıllarını göstermişse de biyografilerinde 63 yaşında öldüğü beyan edildiğine göre (21) ve doğum tarihi olarak da 367/977 tesbit edildiğine göre ölüm tarihinin 430/1039 olmasına muhakkak nazariyle bakılacağı kanaatine sahibiz.

Çeşitli mevzularda eser vermiş olan bu islâm hukukçusunun adları kaynaklarca zikredilip yazma nüshalarına henüz sahip olmadığımız eserleri şunlardır:

- 1) el-Envâru fi Usûl'il-Fıkh, (22)
- 2) Hızânet'ül-Hüdâ, (23)
- 3) en-Nuzumu fi'l-Fetâvâ, (24)
- 4) Şerh'ul-Câmi'il-Kebir, (25)
- 5) Tecnis'ud-Debûsi, (26)

Bugün elimizde bol bol nüshaları bulunan eserleri ise şunlardır:

- 1) el-Emel (el-Emed)'ül-Eksâ, (27)
- 2) K. el-Esrâri fi'l-Usûl ve'l-Furû', (28)
- 3) K. Takvim'il-Edilleh, (29)
- 4) Te'sis'ün-Nazari fi'htilâf'il-Eimmeh. (30)

Yalnızca adlarını sıraladığımız bu eserleri kısaca birkaç cümle ile tetkik etmeyi faydadan halî görmüyoruz.

- 1) el-Emel (el-Emed)'ül-Eksâ : Hênüz tabedil-

memiş bulunan bu eser, hikmet ve tasavvuf konularını işlemektedir (31).

2) K. el-Esrâri fi'l-Usûl ve'l-Furû' : Bu, mühim bir eserdir. O kadar ki «şarkî İslâm Âlemi bu nev'in

3) Kahlâle, aynı yer; Hamidullah Muhammed, «Usûl'ul-Fıkh'ın Tarihi», İslâm Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, II/1, İstanbul, 1957, s. 9; Debûsiye (د بوسيه) Mavera'ün-Nehr'de bir yerdir (bkz. Mu'cem'ul-Buldân II/437; Le Strange, The Lond of Caliphate, Oxford, ?, s. 468, 471; Sergis, aynı yer; Debbus kelimesinin (Taberî, Ta'rih, II/1572 vs.) Türkçe «topuz» kelimesinin arapçalaşmış bir şekli olduğu ileri sürülmüştür. Krşz. Debbuk (د بوق) Ateş, A., Arap Yazı Dilinde Türkçe Kelimeler (X. Yüz yılda), Reşit Rahmetli Arat Armağanı, Ankara, 1967, s. 186; Ayrıca bkz. İbn-i Hallikân, II/251.

4) Hamidullah, aynı yer.
5) bkz. GAL, I/191; Suppl., I/335.
6) Hamidullah, aynı yer.
7) Fazla malumat için bkz. Laknevi, aynı eser, s. 57 - 58; 109.

8) Laknevi, aynı yer; Taşköprizâde, aynı yer; el-Kureşî, aynı eser, II/247.

9) el-Kureşî, aynı eser, I/339; İbn-i Hallikân, aynı yer; Taşköprizâde, Tabakât, 71; Laknevi, 361, 109; es-Sem'ânî'den naklen; el-Hudari, aynı yer; İbn-i Kutlûbuğâ', 26.

10) İbn'ül-Kesir, el-Bidâyet, XII/46 - 47; İbn-i Kutlûbuğâ', s. 27; Taşköprizâde, aynı yer; el-Kureşî, aynı yer; Laknevi, s. 109.

11) Kahlâle, aynı yer.

12) el-Kureşî, aynı yer.

13) İzmirli İsmail Hakkı, İlm-i Hılâf, İstanbul, 1330, s. 4 vd; GAL, I/175; Suppl., I/296 - 297; İbn'ül-Kesir, aynı yer; Miftâh, aynı yer; İbn-i Hallikân, aynı yer; el-Kureşî, aynı yer; el-Hudari, aynı yer; Laknevi, aynı yer; İbn-i Kutlûbuğâ', 26; Taşköprizâde, Tabakât, aynı yer.

14) bkz. Taberî'nin ihtilâf'ül-Fukahâ' (Leiden, 1933) adlı eseri ile Ebû Yûsuf'un İhtilâfu Ebi Hanifete ve İbn-i Ebî Leylâ, (Kahire, 1357) adlı eseri misal olarak zikredilebilir.

15) ed-Debûsi, İbn-i Nüceym'e tesir etmiş ve o da el-Eşbâhü ve'n-Nezâir adlı eseriyle meşhur osmanlı kanun mecellesi «Mecelle-i Ahkâmı Adliyye» ye tesir etmiştir. Bu tesir bilhassa ilk yüz kavaid-i külliyesinde gözüktür (bkz. Mardin, Ebül'Ulâ, Medeni Hukuk Cephesinden AhmedCevdet Paşa, İstanbul, 1946, s. 7, dip not no, 4).

16) el-Kureşî, aynı yer; Keşf, 84, 703, 168, 196, 334, 467; el-Hudari, aynı yer; Miftâh, II/54; İbn-i Hallikân, aynı yer; Laknevi, 109; İbn-i Kutlûbuğâ', 27, 64.

17) İbn-i Kutlûbuğâ', 27; Keşf, 568; el-Kureşî, aynı yer; Taşköprizâde, Tabakât, 71; İbn'ül-Kesir, aynı yer.

18) İbn-i Hallikân, aynı yer; Miftâh, II/54; Taşköprizâde, Tabakât, aynı yer; Yâkût, Mu'cem'ul-Buldân, II/437.

19) Taşköprizâde, Tabakât, aynı yer.

20) Yâkût, Mu'cem'ul-Buldân, aynı yer.

21) İbn-i Kutlûbuğâ', 27; el-Kureşî, aynı yer; Taşköprizâde, aynı yer.

22) Keşf, 196.

23) Aynı eser, 703.

24) Laknevi, 109; el-Hudari, aynı yer.

25) Keşf, 568.

26) Aynı eser, 352.

27) GAL, I/175; Suppl., I/296 - 297; Keşf, 168; Miftâh, II/53 - 54; Taşköprizâde, Tabakât, aynı yer.

28) Keşf, 84; Miftâh, II/53; Taşköprizâde, Tabakât, aynı yer; Seyyid Fuâd, Fihrist'ül-Mahtâtât, Mısır, ?, I/240; GAL, I/175; Suppl., I/296 - 297; el-Kureşî, aynı yer; İbn-i Hallikân, aynı yer; İbn'ül-Kesir, aynı yer; İbn-i Kutlûbuğâ', 26, 64; Laknevi, 109; el-Hudari, s. 361.

29) el-Kureşî, aynı yer; İbn-i Hallikân, aynı yer; İbn'ül-Kesir, aynı yer; Laknevi, aynı yer; el-Hudari, aynı yer; İbn-i Kutlûbuğâ', aynı yerler; Miftâh, II/53; Keşf, 467; GAL, Suppl., aynı yerler.

30) GAL, Suppl., aynı yerler; Keşf, 334.

31) Brockelmann «ahîâki-dogmatik öğretî» diye vasıflandırıyor (bkz. GAL, aynı yer).

ettüdünü daha ileriye vardırılmamış görünüyor.» (32). Bu eserin Endülüst'te yayıldığı söyleniyor. «Endülüslü İbn'ül-Arabî Bağdad'a gelip ed-Debûsî'nin eserlerini kopya etmiş ve İslâm Âlemine yaymıştı. İbn-i Rüşd'un hukukî eserlerinin Debûsî'den mülhem olduğu düşünülebilir.» (33). Henüz yazma halinde bulunan (34) ve Brockelmann'ın görmediği birçok yazmaları olan bu fıkıh kitabı, metot itibarıyla diğer fıkıh müellefatına benzemektedir. Hanefî olan Debûsî, mezhebinin görüşlerinin teferruatlı izahı yanında başta Şâfiî'nin olmak üzere diğer mezhep sahiplerinin gerek reylerini ve gerekse delil olan hadisleri zikreder. Eser, kitâb'lara ve kitâb'lar da fasıllara ayrılır. Bâb'lar mevcut değildir. Her kitabın başında İmam Muhammed b. el-Hasen'in (132-189/749-805) sistemini zikreder. Kara Çelebi, 97 numarada kayıtlı nüshada kitâb'üz-Zekâh (57a - 80b), kitâb'us-Savm'dan (80b - 97a) evvel zikredildiği halde Hamidiye, 444 nolu nüshasında tamamen aksinedir.

3) **K. Takvîm'ül-Edilleh** : Bu eser, Usulî fıkıh sahasında bir kitaptır. Muasır bir müellif bu kitap için «usul'ül-fıkh'î kendine mevzu edinen, fakat bugüne kadar hiç okuyamamış olduğum en iyi kitaptır» der (35). Müellif mukayeseli hukuk sahasındaki maharetini bu eserinde kullanmış ve «Mukayeseli Usul'ül-Fıkh'a dair bir eser vermiştir (36). Brockelmann'ın ilgili eserinde herhangi bir malûmata rastlanmayan (37) diğer yazmaları da (38) bulunan ve tab'edilmesi şiddetle tavsiyeye şayan olan bu eser, başlık olarak el-Kavlî ifadesini kullanır. Metot bakımından Kelâm ve Tevhîd İlmî'nin esaslarına uygun bir sistemi mevcuttur. Bu kitap Usul'ül-Fıkh'ın «deliller» bahsini hayli orijinal bir tarzda takdim eder. Burada delil neveleri olarak âyet, hâl, illet tetkik edilir ve tarifleri yapılır. Kıyâs, nesih, icmâ' ve bâtil neticelere götüren deliller de bu eserin tetkik mevzuuna dahildir.

4) **K. Te'sis'in-Nazari fi'htilâf'il-Eimme** : Mısrda tab'edilmiş bulunan (tarihsiz) (39) bu küçük eser, müellifine Mukayeseli İslâm Hukuku'nun kuruluşu vasfını veriyor (40). Tetkikinden pratik bir hukuk kitabı olduğu anlaşılıyor. Nitekim ed-Debûsî giriş kısmında «Hukukçuya ihtilâflı meseleleri kavramanın güç geldiğini..., ahkâm çıkarma yollarının zorluğunu, gerçek kaynaklara vukufun eksikliğini, bu hususta yaptıkları münazaralarda kullanılan ifadelerin onlara göre müphem olduğunu görünce, ben bu kitabıma bakılınca ve düşünülünce münazaralarda niza ve münakaşa seyri anlaşılır... da onları kavramak ve me'hazlarına inmek kolay olur, böylece diğer meseleleri onlara kıyas yapmak mümkün olur ümidyle bazı şeyler cem'ettim» diyor (41).

Eser sekiz bâb'dır. Ebû Hanîfe (80-150/699-766), Ebu Yusuf (113-182/731-798), Muhammed es-Seybânî (132-204/749-805), Züfer (110-158/728-755), Şâfiî (150-204/767-820), ve Mâlik (Doğ. 90-97 H. öl. 179 H.) gibi İslâm hukukçuları aralarındaki ihtilâfları, iftilâf edenlere göre vaz'edilen başlıklar altında toplar (42) ve bir sistem olarak önce el-Asli'ündenâ maddesini tâkiben Hanefî mezhebinin nazari ve küllî bir kaidelerini zikreder (43), sonra da «ve'âlâ

Hazâ Mesâil» veya «Minhâ» diyerek tatbikattan misaller verir, mezkûr küllî kaideyi tatbik ederek bu husustaki ihtilâfları ve tarafların görüşlerini kâfi derecede vuzuhla gösterir. Bu kitaptaki el-Asl'ların yekûnu 75 kadardır. Bunlar Mecelle'nin küllî kaidelerine benzerler; ne var ki burada Mecelle'den farklı olarak ibadete taallük eden hususlar da mevcuttur.

Bu küçük kitabın çığır açan bir şaheser olduğunu beyana hacet yoktur.

32) Hamidullah, aynı yer.

33) Aynı yer.

34) Bir çok yazmaları vardır. Meselâ Süleymaniye Umumi Kütüphanesine bağlı birer kütüphane olan Kara Çelebi 97, Şehid Ali 689, Hacı Beşir Ağa 310 ve Dâmad İbrahim 490 nüshaları zikredilebilir.

35) Hamidullah, aynı yer.

36) Aynı yer.

37) bkz. GAL, Suppl., aynı yerler.

38) İstanbul Süleymaniye Umumi, Bağdadlı Vehbi no 350 ve Lâleli 6704 da mukeyyet nüshalar böyledir.

39) Brockelmann'a göre 1320'de Kahire'de tab'edilmiştir (bkz. GAL, Suppl., aynı yerler).

40) «Te'sis'ün-Nazar, Hilafiyât diye adlanıp mukayeseli teşri'in bilinmesine yarayan müstakil bir ilim olup hukukun bir branşını teşkil eder. Müellif bir meseleyi ele alır ve ona dair muhtelif fakihlere atfolunan hal şekillerini sayar ve böylece menş'edeki basit bir ihtilâfın muhtelif mektepler arasında ve tesirleri altında yüzlerce nokta-i nazar ayrılığının esas sebebini teşkil ettiğini gösterir.» (bkz. Hamidullah, aynı yer).

41) Te'sis'ün-Nazar, s. 2.

42) İbrâhim'ün-Naha'i, Süfyan'üs-Sevri, el-Evzâ'i ve Şa'bi gibi fakihlerin görüşlerini beyandan lâfî uzatmaktan korkma maksadıyla kaçındığını söylemektedir.

43) Misal olarak bkz. Te'sis'ün-Nazar, s. 3, 6, 8 vs.

Gizli Âhenk

*Gizli âhenk her şekil her seste var,
Nağmelerden güller açmış deste var.
Bir ilâhî mûsikîdir kâinat,
Ta ezelden bitmeyen bir beste var.*

● S. ARİF EMRE

Tarih

Türkler Nasıl Müslüman Oldular ?

Tahsin ÜNAL

uman İbni Mukarrin ismindeki müslüman arap kumandanı 642'de Sasani hükümdarı III. Yazdicer'ti Nihavend'de feci bir şekilde mağlûp etmişti. Nihavend bozgunundan sonra III. Yazdicer't artık bir kerre daha kuvvet toplayıp Araplarla mücadele etmek, İrani ve tahtını kurtarmak azmini, enerjisini, hatta kuvvet ve kudretini kaybetti. Her şeyden ümidini kesen Yazdicer't, Batı Göktürk hakanna sığındı. Birkaç sene sonra da kederinden vefat etti.

642 den - 650 tarihine kadar geçen 7-8 sene içinde müslüman Arap orduları İrani zapt ve istilâ ettiler ve İran İslâm İmparatorluğunun, Kûfeye bağlı bir eyâleti haline getirildi. Batıdan kuzey-doğuya doğru bir silindir kibi ilerleyip gelen Arap Orduları Türk sınırlarına gelip çarptılar. Böylece Müslüman Araplarla Türkler 650 den itibaren temasa geçmiş bulunuyorlardı. 650-660 tarihleri arasında muzaffer Arab Orduları Türkleri yenemediler ve Türk yurduna giremediler. Zira bu tarihler arasında Harzeme Maverâünnehr'e ve Kuzey Horasan'a sahip bulunan Batı Göktürk devleti kuvvetli idi. Sınırlarına gelip dayanmış olan ve içeri girmek isteyen Arap Ordularını sınırdan tutmağa muvaffak oldu. Araplar 660-670 tarihleri arasında da Batı Türk ülkelerine giremediler. Çünkü Göktürklerin yerine geçen Türkîşler de (660-751) kuvvetli idiler. Fakat 700 den sonra Türkîş idaresindeki Batı Türk ülkelerinde bazı karışıklıklar oldu. Bundan istifade eden Arab kumandanı Kuteybe Merv'den hareketle 705 de Beykent'i, 706 da Buharayı, 707 de Semerkant'ı, 708 de Harzem'i ve 720 de Kaşgara kadar uzanarak, kanlı savaşlardan sonra buraları zapt etti. İsmi geçen şehirler Batı Türk ülkelerinin kalabalık ticaret, sanayi ve fikir merkezleri, hatta Uzak Doğu ile Önasya ve Rusya arasındaki kara ticaret yollarının (ipek yolunun) düğüm noktaları idi.

Bu suretle müslüman Araplar, Batı Türkistanın Güney ve Batı kısımlarını ellerine geçirmişler, Türkîşleri bu ülkenin Kuzey Doğu kısmına, Talas ve Otrar havalisine atmışlardı. Lâkin Araplar buraları ancak 730 tarihine kadar ellerinde tutabildiler. 730 da Türkîşlerin başına geçen Sulu Kaan, iç karışıklıklara nihayet verdikten sonra mukabil taarruza geçmiş ve Arapları gir-

TÜRKLERİN İSLÂMİYETİ KABUL ETMELERİNİN SEBEPLERİ

Türklerin İslâmiyeti kendi arzuları ile kabul etmiş olmalarının pek çok ve çeşitli sebepleri vardır. Fakat bu çeşitli sebepleri birkaç ana sebep etrafında toplamak mümkündür. Bunlar başlıca, ekonomik, sosyal, dinî, askerî ve siyasî sebeplerdir. Hemen ilâve edelim ki, birbirlerini tamamlayan bu sebepleri birbirlerinden kesin hatlarla ayırarak izah etmek biraz zordur. Bununla beraber biz bunları mümkün olduğu kadar birbirinden ayırarak izah etmeye çalışacağız.

a. EKONOMİK SEBEPLER : 751 de yapılan Talas savaşından sonra artık Batı Türkistan İslâmların eline geçmişti. Dolayısıyla Türkistandaki yerli Türkler ile müslümanlar arasında daha sık temaslar oldu. Müslümanların idaresi altına geçen ülkelerde gerek iç pazarlarda gerek dış pazarlarda ve gerekse içerideki kısa, dışarıdaki uzun ticaret yollarında ve sanayi merkezlerinde Türkler ile müslümanlar beraberce ticaret yapmaya sık sık aynı yollarda beraberce gidip gelmeye aynı pazarlarda aynı toptancı veya perakendecilerden alış - veriş etmeye başladılar. Elbette taraflar birbirleriyle konuşuyor, birbirini yakından tanıyarak dost oluyorlardı. Taraflar birbirleriyle dinlerini, âdetlerini konuşuyordu. Birbirlerini öğreniyorlar ve ısınıyorlardı. Bu türlü temaslarla İslâm dinini yakından tanıyan İslâm dininin İslâm olanlara tanıdığı ekonomik ve ticarî haklardan daha çok istifade etmek isteyen tüccar Türkler müslüman oluyorlardı. Türkler arasında İslâmiyetin şehirlerden önce göçebeler arasında yayıldığı, sonra şehirlere sirayet ettiğini kabul eden bir tez varsa da ben bunun aksi kanaatleyim. Türkler arasında İslâmiyet önce, şehirlerde sanayi, ticaret ve fikir merkezlerinde kabul edilerek yayılmış, sonra göçebeler arasına sirayet etmiştir. Hülâsa ticarî ve sanayi oluşlar tarafların yaklaşmasına, bu yaklaşma bir kısım Türklerin müslüman olmasına sebep olmuştur.

b. SOSYAL SEBEP : Aynı yollarda gidip gelerek ticaret yapan aynı ticaret, sanayi ve fikir merkezinde oturan, yolda, mahallede, çarşıda, pazarda alış-veriş ve arkadaşlık, dostluk eden taraflar arasında zamanla izdivaçlar olmuş, kan akrabalıkları, gelenek akrabalıkları teessüs etmiştir. Bu sosyal oluşumlar da tarafların yaklaşmasına, dolayısıyla bir kısım Türklerin müslüman olmasına sebep olmuştur.

c. DİNİ SEBEP : Türklerin müslüman olacağına dair âyetler ve hadisler zikredenler olduğu gibi başta, Brockelmann: Histoire des peuples des e tats İslâmiques (Paris: 1949). Bartholde: Histoire des tîres d. Asie Centrale (Paris: 1945) olduğu halde birçok müsteşrikler, bu konu üzerinde uzun uzadıya durarak tetkik etmişler ve İslâmiyet ile Türklerin İslâmiyetten evvelki dinleri olan Şamanizm ve sair inanç sistemleri arasında büyük farkların olmadığını görerek «İslâmiyet Türkleri yeni bir şey getirmedir. Kendilerinin sade ve vazih olan iman esaslarını İslâmiyetten pek de ayrı görmediler. Heyecanlarına ve inanç sistemlerine müsait buldukları için İslâmiyeti kabul ettiler.» demektedirler.

Hakikaten de Şamanizmi bilenlerce de malumdur ki Şamanizmde de «Tek Allaha inanma, âhirete, ölümden sonra dirilmeye, göğün yedi kat olduğuna, kaza ve kadere, kurbanı, fuhuşun fenalıklarına» inanma vardır. Aynı esaslar İslâm dininde de mevcuttur. Savaş Türklerde de kutsaldır, İslâmiyette de. İslâmda çok kadınla evlenme olduğu gibi Türklerde de çok kadınla evlenme geleneği vardır. Son zamanlarda Türklerde «çok kadınla evlenme yoktur. Tek kadınla evlenme vardır» diye bir tez ortaya atılmış ve bu müdafaa edilmekte ise de, bu tarihî hakikatlere aykırıdır. Türklerin çok kadınla evlenmeleri, değil kanunlarına ve tarihlerine, Türk destanlarına bile geçmiş bir hakikattir. Aksini iddia edenler «Oğuz Kaan» destanını okusunlar. Oğuz Kaanın üç kadınla evlendiğini görecektirler. (S.M. Arsel - Türk Tarihi ve Huku - S: 337).

İslâmiyet ile Şamanizm ve sair Türk inanç sistemleri arasındaki benzerlikler, Türklerin İslâm olmalarını sağlayan sebeplerin başında gelir.

c. **ASKERİ SEBEP** : Abbasilere Hilâfeti temin eden Ebu Müslimin kumandasındaki muzaffer ordunun çoğunluğunu Türkler teşkil ediyordu. İranlılara ve Araplara güvenemiyen Abbasiler, Türklere fazlaca itibar ettiler. Önce taht ve saltanatlarını korumak için Türklere bir hassa veya muhafız birliği kurdular. Bu birlik için Samerrada büyük bir garnizon tesis ettiler. Gidererek bu Türk birliği genişletildi. İmparatorluğu koruyan büyük kuvvet haline geldi. Orduya er olarak gelen ehliyetli ve kabiliyetli Türkler zamanla çavuş, subay, kumandan oldular. Üst rütbeye çıkmış olanlardan vali tayin edilenler oldu. Ebu Süleyman-i Türki, Tulun oğlu Yahya bunların başında gelir. Hülâsa şudur ki, asker olanların ve zamanla üst mevkilere geçenlerin tamamı müslüman olduğu gibi yanlarına aldıkları aileleri veya memleketlerinde kalan akrabaları,, yakınları da müslüman olmuşlardır.

d. **SIYASİ SEBEP**: 751 den sonra Türkler müslümanların siyasi hegemonyasına girmişlerdir. Bundan sonra birbirine yaklaşan taraflar birbirine fikren, dinen olduğu gibi siyaseten de tesir etmişlerdir. Müslüman olan Türklere devlet mekanizmasında memuriyet vermişler, Türklere siyasi haklar tanımıştır. Bu da Türklerin müslüman olmalarını sağlamıştır. Kumandanlıklara, valiliklere, hatta sadrazamlığa tayin edilen Türkler, islâm imparatorluğunu idarî ve siyasi bakımdan ele geçirmişlerdir. Bu ise islâm dünyasının, idaresinin Arapların elinden çıkıp Türklerin eline geçmiş olması demektir. İslâm İmparatorluğunun idaresinin meşru ve hukuki yolla Türklerin eline geçmesi, Türklerin evvelki senelere nazaran daha çok, müslüman olmalarına sebep olmuştur.

SONUÇ : Çeşitli sebeplerle Türklerin müslüman olması, gerek Türk, gerek islâm ve gerekse dünya tarihinde yeni bir çığır açmış, tarihin akışını değiştirmiş olan önemli olaylardan biridir.

900 tarihinden sonra Türkler kitleler halinde müslüman oldular, 935 de Karahanlılar ilk müslüman Türk devletini (940 - 1123) kurdular. Daha önce başlamış olan çalışmalar sonunda müslüman Türk bilginleri, islâm kültür ve medeniyetine katkılarını yapmaya başladılar. Keza daha önce Arapların elinden alınmış olan islâm âleminin idaresi, Tuğrul bey ile tamamen Türklerin eline geçti. Selçuklular yalnız islâm idaresini ele almakla kalmadılar, İslâmiyeti, Bizansa, Batıdan gelen Haçlılara, doğudan gelen putperest Moğollara karşı göğüslerini siper ederek müdafaa ettiler. İslâmiyeti korudular. Selçuklular eliyle İslâmiyet Anadoluya, Osmanlılar eliyle Balkanlara götürülüp yayıldı.

İslâmiyet, Türklerden ne kadar maddi kuvvet almışsa Türkler de İslâmiyetten o kadar manevî kuvvet almışlardır. Türkler gerek Selçuklular devrinde Asyada, İranda, Irakta ve Anadolu'da gerek Osmanlılar devrinde üç kıt'ada İmparatorluklarını, İslâmiyetten aldıkları mânevî kuvvet ve değerlerle, kurma ve yaşatma imkânına sahip olmuşlardır. Bugün Türk deyince onların müslüman olduğu, müslüman deyince bunun içinde bir de Türk milletinin bulunduğu derhal hatıra gelir. Türk ve müslüman, geçmiş zamanların ve tarihin yoğurduğu birbirinden ayrılmaz iki unsur haline gelmiştir. Türk ve müslüman, beden ile ruh birbirinden ayrı mütalâa edilemez. İki unsuru birbirinden ayırırsanız ikisi de mahvolur. Müslümanlık Türkü ayakta ve tarih sahnesinde tutan ruh, dışarıdan gelecek tehlikelere karşı koruyan bir zırh gibidir. Bugün dünya üzerinde Türkler varsa ve yaşıyorlarsa, müslüman oldukları için vardılar ve yaşamaktadırlar. Müslüman olmayan Türkler, hayat sahnesinden çekilmiş tarihin sinesine gömülmüştür.

Marcel Brion - La vie des Huns, adlı eserinin 248 inci sahifesinde «Türkler, mevcudiyet ve milliyetlerini islâm dini sayesinde muhafaza edebilmişlerdir, İslâmiyeti kabul etmeyenler veya terk etmiş olanlar bugün yeryüzünde yok olmuşlardır. Yahut çok azalmışlardır» diyor. Türk milletini dininden ayırmak, dinini unutturmak isteyenler, Türkün ocağına incir dikmek isteyenlerdir.

San'at

OSMANLI MİMARLIĞI VE SAN'ATLARIN BİRLEŞMESİ

Cevat ÜLGER
(Mimar - Mühendis)

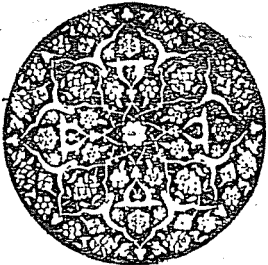

anatlarda birçok hareket noktaları olmakla beraber asıl çıkışın ve hâkimiyetin estetikte olduğu besbellidir. Ve acaba sanatların, güzelliğin, estetiğin özü şiir midir? Resim, renk ve biçimlerin, heykel, madde ile biçimin, mimarî mekânların şiiri ve hatta şiir, kelimelerin, şiiri mi? Bu mevzuu ne söylesek hangi kabulü yapsak açıktır. Her halde yukarıda verdiğimiz cümle hakikate çok yakındır. **Sanat, muhtelif malzeme ile, renk, biçim, mekân, ses ile yapılan şiirdir, şeklinde kabul edilebilir.**

Elimizde şu an bir kitap var, SYNTHİSE DES ARTS, Paul Damas tarafından hazırlanmış. Sanatların birleşmesi tercümesiyle kabul edilebilecek kitabın içinde, güzel bir baskı ile oldukça zengin malzeme var. Birçok mimar, ressam ve heykeltıraşın eserlerinin fotoğrafları basılmış. Arada sanatçıların sözleri, yine oldukça geniş sayfalar halinde sanatların birleşmesine ait mülâhazalar var. Bütün yazılar İngilizce, Fransızca, Almanca... Adından da anlaşılacağı gibi kitap sanatların birleşmesine taraftar. Fikri alınan sanatçıları da tabii bu fikrin insanları. Fikrin özünü de şöyle kabul edebiliriz: Sanatlar içiçe olmalıdır. Bir mekân sanatı olan mimarîde duvarlar boş birer sath olarak kalmamalı, onlar, ressam ve heykeltıraşlar için birer malzeme olmalıdır. Mimar, ressam ve heykeltıraş mutlaka beraber çalışmalıdırlar. Bu şekilde resim bir fantezi, heykel bir fantezi olmaktan çıkıp mimarî ile birleşerek hayati bir fonksiyon içinde bulunacaklardır.

Fikif yeni değil, hele Avrupa için oldukça eski, ta Yunanlılardan beri bu birleştirme yapılmıştır. Meşhur Karyatitler, mâbetlerin frontanlarındaki heykeller, orta çağı dolduran, roman ve gotik yapıların duvarlarını dolduran heykel ve Freskler: Durum, Rönesans barok sanat devrelerinde de devam eder. Fakat 19. Asır sonlarında mimarlık bir bakıma, mimarlardan bir kısmının tâbiriyle, ressam ve heykeltıraşların tasallutundan kurtulma çabasına girdi. Mimarlar daha saf, sadece mimarî unsurlarla çalışmaya başladılar.

20. Asrın başlarından biraz sonra yine birleşme - synthise fikri ön plâna geçmeye başladı. Yalnız eskiye nazaran küçük fa-

kat güzel bir fark vardı; Resim ve heykeller artık tabiatın dış biçimlerine karşı hürriyetlerini ilân etmişlerdi. Mimaride de, beton ve çelik, epey mühim değişmeler meydana getirmişti. Binalara sadeleşmiş, açılan düz ve büyük satırlar, ressam ve heykeltıraşlar için geniş tatbikat sahaları olmaya başlamıştı. Tarihi sentez hareketi yine başladı. Mimari projeler hazırlanırken, ressam ve heykeltıraşlar için münasip yerler bırakılıyordu. Tabii mimarlar, rahat ve sade bir geometrik biçimler kompozisyonuna giderken, ressam ve heykeltıraşlar da kübik ve geometrik anlayış içinde, mimarlarla açık, beraberlik gösteriyorlardı.

Bütün bunların içinde asıl güzel olan hareket çağımızın meşhur mimarı CORBİSİER ile başladı. O, mimari projelerini hazırladığı, yapıların resim, rolyef ve heykellerini de kendi yapıyordu. Durumun daha önceki sentez hareketlerine nazaran ne kadar ileri olduğu apaçıkkti. Ne kadar aynı kafada olurlarsa olsunlar ortada üç şahsiyet oluyordu: Ressam, Heykeltci, Mimar.

CORBİSİER ile karşımızda bir şahsiyet var. Ama ressam, heykeltıraş, mimardan bir tek şahsiyet. Tabii böylece de binalardaki sentezler, çok daha rahat ve ritmli oluyordu. Bina aynı zamanda resim ve Heykel olurken, resim, mimari ve heykel, heykelde resim ve mimari durumunda idi. Böylece biçimin, rengin ve malzemenin şiiri durumunda olan bu sanatlar tam bir bütün olma durumuna giriyordu.

Fikrin, tatbikatları üstünde oldukça zengin malzeme var. Yukarıda bahsini ettiğimiz kitap içinde, hele Ankara, İstanbul gibi yeni binalarla dolmakta olan şehirlerde, alabildiğine misaller var. Fakat, maalesef gerek ressam, heykeltıraş, mimar üçlü birleşmesiyle, gerekse bütün bu sistemlerin tek şahsiyette toplanmasıyla verilen tatbikatlar içinde, rahatça güzel olarak kabul edilebilecek eserler yok. Kitabımızdaki CORBİSİER'nin yaptığı tatbikatlarda, her halde şaheserler olarak kabul edilemezler.

Bunun gibi yakın misaller olarak Ankara'nın, Kızılayında, gökdelendeki meşhur heykel pano, İstanbulda manifaturacılar çarşısındaki birçok resim ve rolyef panolar ve daha yüzlermesi, muvaffak olmuş, güzel, heyecan verici sentezler olarak kabul edilemezler.

Sanatların birleşmesi fikri içinde, daha henüz, rahatça güzel olduğunu kabul edebileceğimiz eserlerin çıkmadığı açıktır. Fikrin hareket noktasındaki güzelliğe rağmen, tatbikatlardaki gelişi-güzellik insanın dikkatini çekiyor. Tabii biz bunun detaylarına uzun bir şekilde girecek değiliz.

Avrupa sanat âlemindeki, sanatların birleşmesi Synthèse des arts hâdisesine göylece bir göz attıktan sonra, fikrin Osmanlı sanatı içindeki durumuna geçelim. Avrupanın bu mevzu-

daki asırlarca süren bocalaması halen mükemmel bir neticeye varamamış olması karşısında Osmanlıların durumu nedir?

Ösmanlılar ve daha önceki devirlerde yapılan eserler göz önüne alındığı zaman, bizde tabiatın uzuvlarımızla alınveren bir dış olduğu fikri, esastan yoktu. Onun için de çok açık, çok fazla olarak tabiatın aynen yapılmasına hiçbir sanat kolunda gidilememiştir. Orada sanat, tabiatın aslı içinde, güzelliklerle Allahın rızasına varmaktı. Bunun için de bilhassa resim, heykel, mimari gibi, maddi biçimler içindeki sanatlar, daha doğuşlarından, bir olarak, ayrılmaz. Bir bütün olarak, varolmuşlardır. Hatta sadece bu dış biçime dayanan sanatlar değil, şiir ve müzik de sanatların ruhu, iç yapısı olmuştur.

Avrupanın ancak bugün anlar gibi olduğu şöyle böyle tatbikatlar verdiği abstrakt anlayış, osmanlılar tarafından çoktan geçilmiş, tabiat dışı diye kabul edilen bu sisteme göre ortaya konan ilkel eserlere karşı, Osmanlılar bilhassa 15-16-17. Asırlarda tam tersine tabiatın aşından hareketle, dev şaheserleri meydana getirmişlerdir.

Geçen sene içinde, İlahiyat Fakültesinde otururken, Halûk Karamağralı Beyle tanıştık. Bilmiyorum nasıl oldu, mevzu döndü doluştu Sinana geldi. Halûk Bey, Sinanın, sadece mimar değil aynı zamanda mühendis ve şehirci olduğunu söylediler. Ben itiraz ettim. Tabii Sinanın mimar değil, aynı zamanda mühendis ve şehirci oluşu o kadar bilinen bir şeydi ki Halûk Bey şaşırıldılar. Ben, Sinanın, mimar, mühendis, şehirci değil, şair musikişinas, ressam, heykeltıraş, dekoratör, hattat, mühendis, şehirci ve mimar olduğunu söyledim. O zaman güldüler... Evet o devirde sanatlar ayrılmazdı, müzisyen olmayan bir insanın mimar olması imkânsızdı, bugün de imkânsızdır ve Osmanlı mimarları bir bütün olarak (sade Sinan değil) sanatkârdırlar.

İşte Süleymaniye... Yanına yaklaşalım. Ve işte minareler, bunlar acaba resim değil midir? Heykel değil midir? Yaklaşalım. İşte kapı bu mukarnaslar, heykel, resim, müzik şiir değil mi? Ve işte kitâbe bu kadar müzikle dolu, şiirle dolu resim ve rolyef tasavvur edilebilir mi? Kaynaşan zenginliklere gözlerimizi ve kulaklarımızı kapatarak geçelim, içeri girelim. İşte bir mekân, mimari mi, resim mi, müzik mi, heykel mi, şiir mi, evet hepsi pilpayeler arasındaki kemerlerden, mekânın derinliklerine girebilir, nisbet denen şeyin şiirini yaşayabilirsiniz. İşte sanatların birleşmesi, Synthèse des arts.

Resimde, müziğin; mimarlıkta, şiirin; heykelde, mimarlığın bütün şiir gücüyle yaşaması. Osmanlı sanatlarında bunu aklın ve hayallerin çok üstünde olarak görüyoruz. Bu nasıl yapılabilmişti, acaba İslâmın o engin vecdinin, o

derin heyecanının yaşanmasıyla mi? Biz devrin dışında olduğumuz için vaziyeti idrak edemiyor, şaşkınlıktan, halden hale geliyoruz.

Osmanlılar tabiat etüdlerini de yapmışlardı. Topkapı Sarayı müzesini dolduran albümler bunu vesikalamaktadır. Hâlen birçok resimleri neşredilmiş bulunan Fatih albümünde at, köpek, bitki, insan olarak yüzlerce tabiat etüdü vardır.

Fakat hiçbir zaman olduğu gibi kullanılmamış belki bazı noktalarda istifade edilmiş etüdler. Yaprak, kamyş, çiçek olarak şaşırtıcı naturalist eserler yaparken duvar ve çini panolarda, kalem işlerinde oymalarda geometrik arabesk motiflerle abstrakte rumiler, tabiata biraz daha yakınca hatalarla şaşırtıcı güzellikler elde etmişlerdir. Tahta kapı ve pencere kanat-

larındaki arabesk geçmeler içindeki rumiler ne kadar övülse az olacaktır.

Netice şöyle olabilir: Avrupada sanatların birleşmesi bugün oldukça rasyonel bir yola girmiş ve ilerlerken hâlen sanatlar birbirinin içinde bir yama olmak sun'iliğinden kurtulamamıştır.

Osmanlı 15-16-17. Asır devri ise bugün Avrupanın faraziyesini bile kurup hayallemeyeceği muazzam bir sentez yapmış, Erişilmez âbidelerini, hakikatlerin ve estetiğin mermer biçimleri olarak ortaya koymuşlardır. Her şiiirden mimari fıskırırken her mimarlık âbidesinden şiiir ve bütün sanatlar taşmaktadır. Her halde sanatların birleşmesi ancak böyle olabilir.

Ayasofya'm

Dargın bakıyorsun bize her ân Ayasofya'm.
Canlar yakıyorsun, nice bin cân Ayasofya'm.

Türk'ün yüce kalbinde emeller gülüsün sen.
İslâm'a büyük şan ve şeref sembolüsün sen.

Fâtih seni, feth'inde o gün bekçi bıraktı.
Zindanda kalan kalplere hak nûr'unu yaktı.

İsmin anılırken yakıyorsun bizi içten.
Sesler geliyor Topkapı'dan, dertli Haliç'ten.

Sırlar veriyor SÜR, bize, binlerce şehitten,
Allah diyerek saldıran imanlı yiğitten.

Tekbîr ve düâlarla hücumlar ne asıldı,
Küfr'ün koca İslâm'a üren savt'ı kesildi.

Ok, taş ve kılıç, sönmez ateş onlara vızdı.
Hendek, kale, top, gülle, büyük azmine hızı.

Şehrinde, O Peygamberimin rûh'u dolaştı.
Asker, yüce himmet ile güç sûrları aştı.

Rûh'unda çöreklenmiş olan sahte emelden,
Hiç kalmadı bir şey, yıkılıp gitti temelden.

Mutlak, gece, gündüz gözü sendeydi erâtm.
Şükran dolu secdeyle mühürlendi berâtm...

Târih, yeniden canlanıyor gözlerimizde.
Durgun, acı dehşet okunur yüzlerimizde!

Baht'm, yeniden çağ açılan demleri gördü.
Ömrün, ne tecelli dolu nûr demleri sürdü...

Âvizenin altında gönüller yıkanırdı.
İnsan, Ulu, Feyyâz olan Allah'ı tanırđı.

Gündüz, ışık almıştı o aydın gecelerden.
Hak; bâtil'i, çözmüşdü bütün bilmecelerden.

Bizler ki, bu âlemlere hasrette idik dün,
Yaklaşmadayız zirveye artık, doğacak gün!.

Gaflet ile ölmüş gibi hisler bugün ammâ,
Ergeç, bitecektir bu dolambaçlı muammâ...

Çok kalmadı artık, yine mes'ut olacaksın.
Yıllar boyu sürmüş tasadan kurtulacaksın.

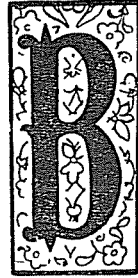
Mevlâ, yine lütfuyla tecelli edecektir.
Vicdanlara çökmüş koyu zulmet gidecektir.

Lâyık bir inanmış bize Fâtih olacaktır.
Rûh'un; Ayasofyam, yeniden kurtulacaktır!.

Düşünen Gençlik

Ali Rıza Temel
(İzmir Yük. İslâm Ens. Öğrencisi)

DİNSİZLİĞİN TAHRİBÂTI

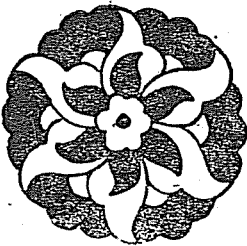

irgokları tarafından çeşitli hâdiselerde en ufak bir tesir payının dahi bulunduğu kabul edilmeyen din mefhumu bugün hayatın tamamen dışına atılmış, varlığı; sadece insanlar üzerinde lüzumsuz bir baskı vasıtası olarak tanınmaya başlanmıştır.

İnsanlık var olalıdan beri fert ve cemiyet münasebetlerini en güzel şekilde tanzim eden, insanlığa iki cepheli olarak muvazeneli bir hayat tarzı çizen, hukuk, ahlâk, bilgi, örf ve âdetlerin kaynağı olan din, maddecilerin iddia ettikleri gibi bugün gerçekten hedefini tüketmiş ve müzelik bir esya gibi tarihin vitrinlerinde teşhire terk edilecek duruma düşmüş müdür?

(August Comte)'un ileri sürdüğü gibi bugün insanlık teoloji, metafizik basamaklarını geride bırakıp pozitif sahaya adını mı atmış bulunmaktadır? Kötülüklerin izalesi için Allah korkusuna, ümitsizlikten kurtulmak için ölümsüzlük duygusuna, bunalan ruhu imanla yıkama lüzumuna artık ihtiyaç yok mudur? Tek kelimeyle bundan sonra beşeriyet dinsiz yaşayabilecek midir? Burnunun ucundan ötesini göremiyen Materyalistler bu sorulara «evet» demekten sonsuz bir küfür hazzı duyacaklardır ama bu düşünce ve inkârları hiçbir zaman basit kuruntulardan öteye geçmeyecektir. Onlar, üstad kabul ettikleri (Comte)'un hayatının sonlarına doğru dindar olma ihtiyacını duymuş olduğunu ve topyekûn insanlığın bu ihtiyaçtan uzak kalamıyacağını, hatta kendilerinin bile bu ihtiyacın içinde çirpiniş da tapmak için kendileri kadar küçük (lider, kadın, para, makam) gibi tanrılar meydana çıkardıklarını unutuyorlar galiba.

Bir şeyi inkâr etmek yahutta hakkını görmezlikten gelmek onu ortadan kaldırmak demek olmadığına göre; burunları halkalı, madde esirleri mânânın hakkını ketmede dursunlar ve Allah karşısında deve kuşu misâli başlarını küfürlerinin zift küpüne sokadursunlar. Perdeledikleri o aziz gerçek bir gün olanca dehşetiyle ortaya çıkacak ve ruhları karartmış oldukları cemiyet semasını aydınlatacak tek güneşin yine din olduğu hakikati kendisini bütün kafalara kabul ettirecektir.

Dini meydanlardan kovduklarından, hatta mâbetteki varlığına bile tahammül edemediklerinden bu yana onun boşalan yerine koymak istedikleri şeylerin birer birer iflâs ettiğini onlar da gördüler.

Ekonomik ihtiyaçların teminiyle her şeyin düzeleceğine, kötülüklerin izalesi için sadece dünyevî müeyyidelerin kâfi geleceğine inananlar bu düşüncelerini; herkesten daha fazla kazandıkları halde doymamak ve kendileri vaz' ettikleri halde uymamak suretiyle çürüttiler ve kendilerini başkalarından önce yine kendileri yalanladılar.

Dini elini kolunu bağlayıp mâbetlere hapsedenlerin bize takdim ettikleri cemiyet nasıl bir cemiyettir? Şüphesiz ki bu, fertler arasından itimadın kalktığı, sevgi ve saygının menfaatte düğümlendiği, fuhşun çoğaldığı, sahtekârlığın yarış ettiği bir cemiyettir. Yine bu, basit bir kazanç için topyekûn fertlerin ölümünü göze alıp, sattığı yağın içine madenî yağ karıştıranların, tuza meremer tozu, süte su katanların, akılları iyilikte çalışmayıp kötülükte dehâ kesilenlerin cemiyetidir. Sokaklarını fahişe kılıklı kadınların doldurduğu, kafa ve gönüllerin felce uğrayıp hazım ve tenasül cihazlarının alabilmediğine azgınlaştığı, merhame-tin bulutlar ötesine çekildiği, yalancılığın, istismarın, soygunculüğün mubah görüldüğü, saf ve namuslu insanlara hayyat hakkının tanınmadığı bir cemiyettir bu. Bugün en samimi insanlar cemiyet hayatından en çok şikâyetçi olanlardır.

Evet bütün bunlar neyin eseridir ve gittikçe neden artmaktadır.

Samimi bir dindarın «Bu gidikle başımıza taş yağacak.» sözünü alay mevzuu yapıp yılmış yılmış gülenler, pek azını zikrettiğimiz bu kötülüklerin cemiyetin bünyesini tahrip edici birer âfet taşı olduğunu ve bu gidikle cemiyetle bera-

ber bu taşlarla kendi beyinlerinin de parçalanacağını unutmazlar. İşte fazilet ve feragat duygularıyla yüklü olan İslâmiyete uymamanın cezası Her şeyi görme sevdasında olan bu zavallılar, cemiyetin başına her gün sağanak halinde boşanan kötülük taşlarını bir görebilseler o zaman her şey düzelmiş olacaktır.

Gün olmuyor ki insan gazete sütunlarında yüz kızartıcı bir haberle karşı karşıya kalsın. İntiharların, boşanmaların, cinayetlerin, ihtilâllerin, harplerin kapkara bulutlar gibi kapladığı dünyamız niçin bu hale düşmüştür? Bugünün insanı maddî imkân bakımından dünkünden daha mı mahrum? Teknik bakımdan dünkünden daha mı geridir? Dünün, giymek için ayağına çarık bulamıyan, bugün bir günde kat edilen yolu bir ayda tüketemiyen, ayruk kökü yemeye mâruz kalan, tam mânâsıyla medeniyetin meyvelerinden mahrum bulunan insanı ve onun cemiyeti neden bugünkünden daha mesut ve sâkindir? O insanlar bugünkü gibi neden ruh ve ahlâk buhranı içinde çalkanmıyorlardı? Brayer'in ifade ettiği gibi uzun seneler zarfında İstanbul'da bir tek cinayete dahi neden rastlanmıyordu? Dünün beldeler ötesi yakınlarını ziyaret için uzak mesafe ve her türlü tehlikeleri göze alabilen bir insan tipi... ve bugünün saatte binlerce kilometre katedebildiği halde alt kattaki komşusundan habersiz olan insan tipi... Evet bütün bunların sebebi nedir? Huzurun ve insanlar arasındaki yakınlığın tek sebebi iktisadî imkânlar ise bugün bunlara daha fazla sahip olduğumuz halde dünkü huzura neden muhtacız? Bu suallerin cevabı oldukça kısa ve basit. Çünkü dedelerimiz ruhun hakkını inkâr etmeyen ve onu iman gıdasıyla doyurup başkalarının hakkına tecavüz ettirmiyen insanlardı. Onların sahip olduğu huzur ve âhenk, ebediliğe inanmanın,

hesap vermenin, mes'uliyet duygusunun huzuruşdu.

Zamanın değişmesi, insanların çoğalması ve tekniğin ilerlemesi beşeriyete huzur getireceği yerde felâket doğurması; istikametın yanlış tâyin edilmesinden ve her şeyden evvel insanın ruhi ve maddî bir varlık oluşunun unutulmasından ileri gelmektedir. Ruhu inkâr edip Allah'a ihtiyaç duymadan insanlığı yönetme iddiasına kalkışanların marifetlerini çok gördük. Onlardan bazılarının bütün hâdiseleri cinsiyete bağladığını (Fröyd), bazılarının sadece ekonomik ihtiyaçlara dayadığını (Karl Marx), bazılarının, her şeyin temelinin cemiyetin kendisi olduğunu ve din de dahil bütün müesseselerin buradan doğduğunu öne sürdüğünü (E. Dürkaym), bazılarının da insanın hayvan olduğunu iddia ettiğini (Darwin) ve böylece daha temel meselede bile anlamadıklarını hepimiz biliyoruz. Bugünkü isyan ve talebe hareketlerinin asıl sebebi sağlam birer kulpmuş gibi takdim edilen nazariyelerin birer birer kopuşu ve gençliğin aslâ kopma ihtimali olmayan sağlam esaslara sahip olamamasıdır. Ellerinden dinleri, ruhlarından imanları sökülen bu gençlik, bugün dayanaksız olarak muallâkta bulunmakta ve her esen rüzgâra göre yön değiştirmektedir. İnsanı yamalı bohça haline sokan nazariyecilerden her biri müptelâsı oldukları bir hususî fikirleriyle bezeyerek cemiyet hayatının şaşmaz birer ölçüsü olarak takdim ettiler ve onların tatabikcisi olan siyasetçiler de hükmettikleri topluluklara ölümünden ölüm beğendirmekten başka bir şey yapamadılar. Bütün bu sapıklıklar insana tek gözle yani maddî varlık gözüyle bakılmasının neticesidir.

Nakli, yani Allah'ın bildirdiklerini bir tarafa bırakıp akla tapanlar zâten bundan başkasını da yapamazlardı, nitekim yapamadılar da. Halbuki Allah, insanların ken-

dilerini bile tanımaktan âciz olduğunu bildiği için peygamberler vasıtasıyla onlara mühim hayat ölçüleri bildirmiş, dünya ve âhiret saadetinin kopmaz ölçülerini vaz'etmiştir. İşte insanlar, sınıksız yaşıyor selâmete ermek için kendilerine Allah tarafından sarf edilen Kur'an ipine sarılmadıkça tutundukları diğer bütün ipler birer birer kopacak, aslâ huzur ve sükûn yüzü görmeyeceklerdir.

Biz, Allah'ın bize bildirdiği sabit esaslara bağlanmakla fikri tekâmülün önüne set çekmiş ve hayatı dondurmuş olmuyoruz. Bilâkis döğüşmekle vakit geçirmek yerine esasta bir olan ana meselenin teferruatında ilerlemek ve hedefe, kavgadan uzak bir şekilde varmayı tercih etmekle kolay bir ilerleme yolunu ortaya çıkarmış, birbirini yıkmaktan başka hüneri olmayan fikir kaosundan kurtulmuş oluyoruz. Harbin bitiminde kayıp edilmeyen bir zafer elde edilmek istenir, fakat sonundaki mağlûbiyet başından belli olan ve birbirlerini yıkıp hedefsiz ve karanlık bir istikamete doğru yol alan diyalektiğin kör yolculuğuna nasıl katılabiliriz? Biz gördük ki akıl nakille elele vermedikçe hiçbir temel mesele gözümlememistir. Demek ki hedefi din tâyin edecek, hedefe varmayı da akıl başaracaktır. Dinsiz akıl karanlıklarda bocalıyor, akılsız din ise hedefe ulaşamıyor. Akıllı din haline getirenlere kendilerinden daha az akıllı olmayan Paskal'ın şu sözünü hatırlatırız: «Beşerin hakikati karartan iki mübalâğası vardır. Biri körü körüne akla bağlanmak, diğeri de tamamen ondan yüz çevirmek».

Artık insanlık, yerleşebilmesi milyonlarca insanın kanına bedel olan sapık nazariyelerden ve onların zalim tatbikçilerinden nefret etmeye başlamıştır. Yine beşeriyet, hayatın ve topluluğun içinden fıskırmayıp sadece bir kaç kişinin düşünce ve belli bir yöndeki zaafinin âlem-şü-

mül bir kanun haline getirilip bunun dışındaki bütün düşünce ve kabiliyetlerin katledilmesine tahammül edemez hale gelmiş, kendi şahsiyet ve varlık unsurlarına zıt olan sistemlerin cenderesinden kurtulma seferberliğine girişmiştir. Bugün O, taptaze ve yepyeni, eski ve solmayan bir nizam beklemektedir. O nizam: Ruh ile maddenin, iç âlemle dış âlemin, akılcularla ruhcuların omuz omuza verdiği bir

nizamdır. Yine bu, insanın terkindeki ana unsurları ortaya çıkarıp herbirinin ayrı ayrı hakkını verip diğerleri gibi insanın çeşitli cephelerini inkâr etmiyerek terakki ve huzurun temellerini gerçeğin üzerine oturtan nizamdır.

İnsanlığın bu nizama kavuşması demek, başta kendi öz varlığı olmak üzere bütün Kâinatla barışması demektir. Hiç şüphesiz ki bu nizam Allah'ın nizamıdır.

ÖZ DEYİŞ

TANIŞALIM

Bize bir takım iftiralara inanarak suçlu, bucu diyenler, şu veya bu.. İzmin mensubu sananlar!

— Bizi iyi tanıyınız!. Biz, ne sömürücü kapitalist gibi kendimizi ilâhlaştırarak maddenin mülkiyetinde nefsimize hududsuz tasarruf hakkı tanırız, ne de sömürülen komünist gibi madde mülkiyetini putlaştırarak onu tek adamlara vermeyi kiskanırız... Ne maddeyi cemiyetle yoğurarak putlaştıran, ne insanı arzularında hududsuzlaştırarak ilâhlaştıran bizden olmaz!

Biz, maddeyi insan için; insanı da kendisini tanıması için yaratan Allah'a inanırız; biz, insanlığının maddedeki mülkiyet hakkına sınır çizme salâhiyetinin, yaratıcısının gayrısında olmadığını bildiren Allah resûllerini tasdik eden müslümanlarız. Ya sizler kimselersiniz?

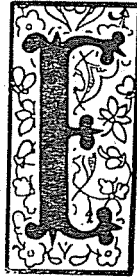
M. SAİD ÇEKMEGİL

Sorunuz Söyliyelim

Hazırlayan :
Gazi MERT

Suallere Cevaplar

Niçin Hep İmam-Hatip Okulu ?

skışehir'den sayın Osman SAYARSOY : «Yeni kanunla bütün câmi imamları İmam - Hatip Okulu mezunu olacak. Peki Kura'n Kurslarından çıkan imamların hâli ne olacak?! Mahalle Câmiinde Kur'an okutuluyor. Yatılı Kur'an Kursu mezunu İmam - Hatip vekili olarak vazife görüyor. Asıl tâlib çıkınca vekile iş kalmıyor. Yârin bunların da iki guruba ayrılmayacağını kim te'min edebilir? Has evlât üvey evlât muamelesi görüyoruz demezler mi?

Bir de doğu Vilâyetlerinde İmam - Hatip Liseleri aleyhine dehşetli propoganda yapıyormuş. Bu bizleri ve bizim gibi düşünenleri çok üzüyor. Hal çaresi ne olabilir? »

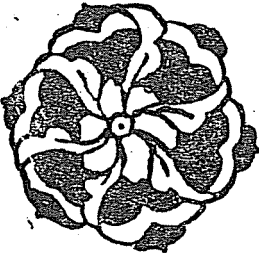
Yeni Diyanet İşleri Personel Kanununa göre İmamlıktan başlayarak bütün kademelerdeki din görevlilerinin günün icaplarına göre modern bilgilerle mücehhez olmaları istenmektedir.

İmam - Hatip Okulu mezunları vazife alacak, bunun dışındakiler vazife almayacak diye bir husus kat'iyyen bahis konusu değildir.

En küçüğünden -en büyüğüne kadar din adamları halka hitâp ederler. Herhangi bir iş yerinden, dâireden veyâ okuldan Camiye gelen insanlar orada bütün zihni istifhamlarının giderileceği huzur bahşedici mânevî bir hava bulmak ister. Cemiyet olaylarının akışı içerisinde her türlü yıkıcı ceryanların telkini altındaki insanların câmiye ancak o zaman ısınabilir, bağlanabilir.

Bizce pek mâlûm olan sebebler yüzünden din adamlarımızın çoğu müsbet bilgilerden mahrum yetişmiştir. Bu normâldir. Kısa zaman öncesine kadar her türlü tahsil imkânlarından mahrum yetişen o nûr yüzlü insanlar bu bayrağı bu güne kadar düşürmeden taşımışlardır. Allah isminin yere düşmemesi için tenkitlere, istihzâlara, suçlamalara mâruz kala-kala bugüne kadar fedâkarca çalışan insanlara ancak saygı borçluyuz.

Din eğitim ve öğretimi; 3 Mart 1924 tarihli Tevhîd-i Tedrîsat Kanunuyla medreselerin kapatılmasına kadar iyi bir şekilde

devam etmiş, 30.11.1925 tarih ve 677 sayılı kanunla din öğreniminde müessir roller icra etmeye çalışan Tekke, Hankâh ve zaviyeler de kapatılmış, Tevhîd-i Tedrîsat Kanûnu ile bütün mektepler Maarîf vekâletine bağlanmış, Din eğitim ve Öğrenimi için 1924 yılında 29 adet İmam - Hatip Okulu açılmasına rağmen 1930'da hepsi kapanmış, yine 1924'de İstanbul Dârülfünûnuna bağlı bir İlahiyât fakültesi açılmışsa da köklü bir tedrîsat yapamamış ve 1936'da kapatılmıştı. Bunun yerine Edebiyat fakültesine bağlı «İslâm İlimleri Enstitüsü» açılmış, o da 1936 da kapatılmıştı.

Bu suretle Din eğitim ve öğretimi tamamen ortadan kalkmıştı. Yine aynı yıllarda yani 1930 - 1931 öğrenim yılında «Umûmî Öğretim Kurumlarından», 1939 yılında ise Köy İlk okullarından din dersleri de tamamen kaldırılmış oldu.

Bütün bunları anlatmamızın sebebi son devir din adamlarının müsbet bilgilerden mahrum yetişmelerinin tabii olduğunu göstermek içindir. Elbette bunca zor şartlar altında müsbet bilgilerle mücehhez din adamı yetişemezdi. Ama yetişenleri de inkâr etmemek lâzımdır.

İşte Türk Milletini bu fecî akibetten kurtarmak için 1 Şubat 1949 da Ankara İlahiyât fakültesi ve İmam - Hatip Kursları açıldı. İlkokullara program dışı din dersleri konuldu. 4 Kasım 1950 de ise program dışı bulunan İlkokullardaki din dersi program içine alındı. 1951 yılında İmam - Hatip Okulları açıldı. 1956 yılında orta okullara Din dersi kondu. 10 haziran 1959 gün ve 7344 sayılı kadro kanunuyla «Yüksek İslâm Enstitüleri» açılması kararlaştırıldı... Ayrıca 1967 öğrenim yılında liselere din dersi konulmak suretiyle Dinî eğitimi ve öğrenim alanında yeni bir merhale katedilmiş oldu.

Bu arada Kur'an Kurslarından ve kendi gayretleriyle yetişenlerin de sayıları az değildir.

Bugün din adamlarının da resmî müzâheret altında yetişmesi imkânı mevcuttur. Bunun içindir ki her yaştaki diplomasız binlerce din adamı karşlarına çıkan tahsilli - tahsilsiz, âmir veya memur herkesin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için kendilerini yetiştirmekte, orta okul, lise veya İmam - Hatip Okulu bitirme imtihanlarına girmektedirler. Bu çok takdire şayan bir husustur.

Bütün bunlara rağmen modern bilgileri öğrenmeye azmetmeyen veya bunu lüzumsuz sayan kimseler de tasvib edilemez.

Akademik kariyeri olan bir ilim adamının, üniversite kültürüne sâhip bir kimsenin; mâlûmâtı ilkokul bilgileri seviyesini aşmayan din görevlisi tarafından tatmin edileceği hususu aklen mümkün değildir.

Tahsil ve diplomanın aleyhinde olmak din adamlarını küçültür. Fakat din kültürü bakımından sadece diplomayı kâfi saymak da tehlikelidir.

Kanaatımızca Orta okuldan başlayarak her-

hangi bir tahsil kademesinden mezun olanlar, esaslı bir din bilgileri yoklamasından geçirildikten sonra yeterli görülen dinî vazifelere tâyin edilmelidirler.

KUR'AN-I KERİM KURSLARI MEZUNLARI NE OLACAK?

Kur'an-ı Kerim Kursları, Kur'an Öğreten müesseselerdir. Resmî memûriyet için en az Ortaokul diploması istendiğine göre bu kurs mezunlarının istikbâli ne olacaktır?

Olanı olduğu gibi görmeğe mecbûruz. Binlerce öğrencinin mâişeti Ramazan vâazlarına, teravîh imamlığına veya halkımızın sehâvetine bırakılmamalı, büyük bir ihtiyâcı karşılayan bu müesseselerin ictimâî fonksiyonları resmî vuzûha kavuşturulmalıdır.

Bu kabul edildikten sonra çeşitli hâl yolları bulunabilir;

Meselâ; Kur'an-ı Kerim Kursları mezunlarına kadrolu müezzinlikler verilebilir. Herhangi bir Orta Okul veyâ meslek okuluna gitmek istemeyen ilkokul mezunları bu kurslarda hem din kültürü alır, hem Orta okul bitirme imtihanlarına hazırlanabilirler.

Daha büyük bir program ve çalışmayı icap ettiren bir husus daha vardır ki; o da Kur'an Kurslarının İmam - Hatip Okullarına hazırlık sınıfları hâline getirilmesidir.

Bu takdirde öğrencinin ilkokul bilgisini ve okul disiplinini kaybetmesini önleyici tedbirlere ihtiyaç vardır.

İmam - Hatip Okuluna gitsin veya gitmesin bütün Kur'an Kursu öğrencilerine gâmil olmak üzere Türkçe ve Hayat bilgisi gibi dersler de kanaatımızca faydalı olacaktır.

Bütün bunlardan sonra şunu söyleyelim:

Kur'an-ı Kerim Kurslarının zararlı ve kapatılması icap ettiğini iddia eden zihniyeti tasvib etmiyoruz.

Binâları sıhhi şartlara kavuşturulmalı, mezunlarına resmî haklar tanınmalı, Din adamlarını diploma ve diplomasız diye 2'ye ayırıp, birbirine düşürmek isteyen fırsat düşkünlerine imkân verilmemelidir.

Doğu vilâyetlerinde İmam - Hatip Okulları aleyhinde müthiş propoganda yapıldığını söylemenize biz de üzülüyor, endişe ve üzüntülerinize iştirâk ediyoruz. Bu mevzuyla ilgili Antalya'dan bir okuyucumuzun sorduğu; **İmam Hatip Okullarının toplumdaki yeri nedir? Bazı kimseler, İmam - Hatip Okullarına düşmanlık yapıyorlar, bu düşmanlığı niçin yapıyorlar?** şeklindeki soruya mufassal şekilde cevap vermiştik. Bu husustaki görüşlerimizi öğrenmek istiyorsanız mecmuamızın Yıl, 1; Sayı; 8, sorunuz söyleyelim sahifesini okumanızı tavsiye ederiz.

KAÇAK EŞYALAR HELÂL MIDİR?!

Kızıltepe'den sayın A. Kadir GÜLER: «Herhangi bir İnhisar memurluğunda 15 yıldan beri yakalanan kaçak eşyaları Kızılay Yardımlaşma Derneği adı altında bütün fakirlere

dağıtsalar; Ayrıca bir müftülüğe de yüzden fazla seccade verseler, ve müftülük bu seccadeleri köy câmilere dağıtsa, bu mallar helâl midir? Câmilere dağıtılması ve üzerinde namaz kılınması caiz midir?

Kaçak eşyalar İslâm nâmına bile müsâdere edilse Câmilere verilmesi meşrû değildir. İslâm'da müsâdere değil hacr edilir.

Bu durumun meşrû olmadığını Ahmet Davudoğlu hocamız gibi birçok âlimlerimiz beyân etmişlerdir.

● KABRİSTANDAN AĞAÇ KESMEK CÂİZ MİDİR?!

İstanbul, Fener'den sayın Ahmet TOBAY: «Köyümüzde küçük yavrular Kur'an-ı Kerim öğreniyorlar. Kışın odunsuz kalan bu yavrular için Kabristan'dan ağaç kesilerek odun yapılmış... Bu câiz midir?!...»

Kur'an-ı Kerim öğrenen talebelere kışın odunsuz kaldıkları için kabristandan odun kesilerek onların ısınmalarını sağlamak zarûretse yâni başka odun bulup onların ısınmalarını sağlamak imkânsızsa câiz'dir. Yoksa Kabristandan ağaç kesmek mekruhtur.

● 32 FARZI BİLMEMEK NİKÂHA MÂNİ MİDİR?

Kütahya, Tavşanlı kazası, Ovacık köyünden Nurrettin ÇAKAR: «32 farzı bilmeyen bir müslüman gencine nikâh kıyılıp kıyılmamakta bir mahzur var mıdır?»

32 farzı mutlak sûrette ezberlemek şart değildir. Bilmesi gereken herhangi bir dîni farza sorulduğu zaman onu inkâr etmiyor «evet inanıyorum. Bu hakır!» diyerek kabulleniyorsa, bu gencin nikâhı sahihtir.

● Hz. İBRAHİMİN BABASI PUT YAPMIŞ MIDİR?

Konya'dan sayın Abdurrahman YILMAZ: «Hz. İbrahimin babasının put yaptığı söyleniyor. Bu doğru olabilir mi?»

Evet doğrudur. Hz. İbrahimin babası put yapardı.

● PRENS SABAHATTİN?

Kayseri'den sayın Hasan TEZEL: «Prens Sabahattin nerede ve ne zaman vefat etmiştir?»

Prens Sabahattin 29 haziran 1948'de İsviçre'nin Colombier köyünde vefat etmiştir. Ve vefat ettiği zaman yastığının altında şanlı Bayrağımız çıkmıştır.

● PEYGAMBERİMİZİN SÜT ANNESİ ve SÜT ANNESİNİN KOCASI KİM?

İzmir'den Sayın Halûk BÜYÜKAY: «Peygamberimizin sütannesinin ve süt annesinin efendisinin adı nedir? Süt annesi Peygamberimizi emzirmek için efendisinden izin almış mıdır?»

Peygamberimizin süt annesinin adı Halime'dir. Halimenin Kocasının ismi de Hâristir.

Peygamberimizin süt annesi Halime Peygamberimizi alıp, emzirmek için kocasına danış-

mıştır ve o da ona; «Almanda bir beis yok. Belki de Allah bize onun yüzünden bereket ve hayır verir» demiştir.

● AYBAŞI OLAN, UNUTARAK BİR SURE OKUSA HÜKMÜ NEDİR?

Sayın Sönmez EVİN: «İnsan aybaşı olunca unutarak bir sûreyi okusa günah olur mu? Olmaz. Zira unutmak, şer'i özürlerdendir.

● CAMİYE KOŞARAK MI GİTMELİ?

İstanbul Şehremini'den sayın Mevlüt GÜNGÖR: «Câmiye yetişebilmek için koşmak doğru mudur?»

En efdali kısa adımlarla ve ağır - ağır gitmektir.

● ORTAKLAŞA KURBAN KESMEK?

Kurşunlu, Bayramören Nahiyesinden sayın Abdullah MUHİDDİNOĞLU:

«1 — Birkaç kişi bir araya gelerek bir deve veya sığırdan müşterek kurban keserler!... Hisse başına şu kadar kg. et düşmesi şarttır diye bir miktar tâyin edilmiş midir?..»

Sığır veya deveden kesilen müşterek kurbanın eti iştirakçiler arasında eşit şekilde taksim edilir. «Hisse başına şu kadar kg. et düşmesi şarttır» diye bir husus bahis konusu değildir.

«2 — Kurban etinin yenmeyen kısımları bir çukura atılır. Peki bu yenmeyen et parçacıkları bir kediye veya köpeğe verilirse mahzurlu mudur?»

Kurban etinin yenmeyen kısımlarının kedi veya köpeğe verilmesi elbette ki daha doğru bir hareket olur. İnsan veya et yiyen hayvanların yiyebileceği parçaların toprağa gömülmesi, tasarruf imkânı olmayan yerlerde ve sıhhati tehdit etmesi takdirinde câiz'dir. Bunun dışında nimetin toprağa gömülerek israf edilmesi hoş görülmemelidir.

«3 — Nureddin, Muhiddin, Sabahaddin, Semahaddin gibi sonu din ile biten isimler en usta yazarlar tarafından bile tin olarak yazılıyor. Bu durum yanlış değil midir? Mânâ tamamen değişmiyor mu? Bu hususu vuzûha kavuştur musunuz?»

Muhiddin, Nureddin, Sabahaddin, Semahaddin... gibi isimlerin sonunun «din» ile yazılması, mânânın bozulmaması bakımından iyidir. Ancak bu isimler türkçeleşmiştir ve çok zaman mânâ aranmamaktadır. Zaten Muhiddin'in arabca aslı «Muhyiddin», Nureddininki «Nur-u'ddin»... şeklindedir. Artık bu isimler, Türkçe telâffuz özelliklerini kazanmış, türkçenin malı olmuştur. Bugün Ahmed'i herkes «t» ile yazıyor. Aynı şekilde Aişe, Ayşe; Hadice, Hatice; Fâtıma, Fatma olmuştur. Bunu önleyemeyiz.

Dil, normal akışına bırakılmalı, halkın konuşma şekline yön vermeye çalışılmamalıdır.

Bir kelime halk tarafından konuşulduğu, benimsendiği şekliyle kabul edilmelidir.

Hassasiyetinizi tebrik eder, duâlarınızın devamını bekleriz.

Sahne

«Onlar Böyleydi»

Hilmi KURTULUŞ

on iki yıldanberi, hiç bir tiyatro temsilini bu kadar rahat, bu kadar endişesiz ve çirkinlik batağına bulaşmak korkusundan bu kadar uzak seyretmedim. Salondaki büyük kalabalık hayret edilecek bir izleyiş içinde bırakıvermiş kendini doğrusu. Son senele-
rin gerçekten başarılı bir tiyatro eseri ve temsili olan «Onlar Böyleydi» nin son perdesi kapanırken seyircilerin yüzlerindeki tebessümde gördüğüm genel beğenin sebebini aramağa çalıştım. Sebebi, tiyatro yöneticileri broşürlerinde söylüyordu. İmanlı Türk seyircisine dengeli, sağlam bir oyun gösterirken, günümüzde sunun altında ve üstünde bir çalışmayla imansız, haksız, dengesiz ve yersiz oyun yazarlara karşı âdeta bir meydan okuma bu.

İşte «Onlar Böyleydi» bunun için seçilmiş, yöneticiler bu arzuya eseri sahneye koymuş ve oyuncular bu çaba içinde oynamışlardı. «Onlar Böyleydi» bugün kayıtsız ve şursuz lâübal-
lik ve bayağılıkların tiyatro olarak öne sürülmesine karşı bir kez daha gerçek anlamda bir eser olarak ortaya çıkıyor.

Daha ilk oyununda Allah vergisi kabiliyetini, kuvvetli tiyatro bilgisini komik ve trajik belirtileri yakalamaktaki büyük gücünü kabul ettiren İsmail Lütfi Çakanın bütün oyun yazarlarımız arasında seçkin bir yeri de var. İsmail Lütfi Çakan tiyatronun, edebiyâtın bir dalı olduğunu sezen, anhyan ve uygulayan yazarların bugün için ilklerinden. Dramın konuşma (dialog), hareket ve kişilendirme gibi yapıya ilişkin özelliklerine gerçek değerini verme çabasını göstermiş ve bu çabası onun oyun yazarı olarak başarıya ulaşmasını önemli ölçüde sağlamıştır. Kendisine has özelliği ise tiyatro'da (düşünce) ögesine önemli bir yer ayırmasıdır. İsmail Lütfi Çakan, bundan başka imanlı bir açıdan ilk tiyatro eseri veren yazarlarımızdan biridir de. Bu yazarımız bugünkü medenî âleme en mümtaz örneği teşkil eden İslâmın nuru menkıbelerini kendi oyun yazar kişiliğinin merceğinden geçirerek ibret verici panoramalar halinde gözler önüne seriyor. (Onlar Böyleydi), umumiyetle başarıya ulaşamayan bir türün (menkıbelerden oyun çıkarma çalışmasının) en başarılı örneklerinden biri.

İsmail Lütfi Çakan, Onlar Böyleydi'yi yazdıktan sonra hemen sahneye çıkarmadı. Oyunun türlü sebeplerle beklemesi, sonunda da ona değerini verebilecek ellere düşmesi oyunun yararına olmuş, oyun Adapazarı İmam-Hatip okulunun ve Elif Sahnesinin elemanları ile de verimli bir sonuca ulaşmış.

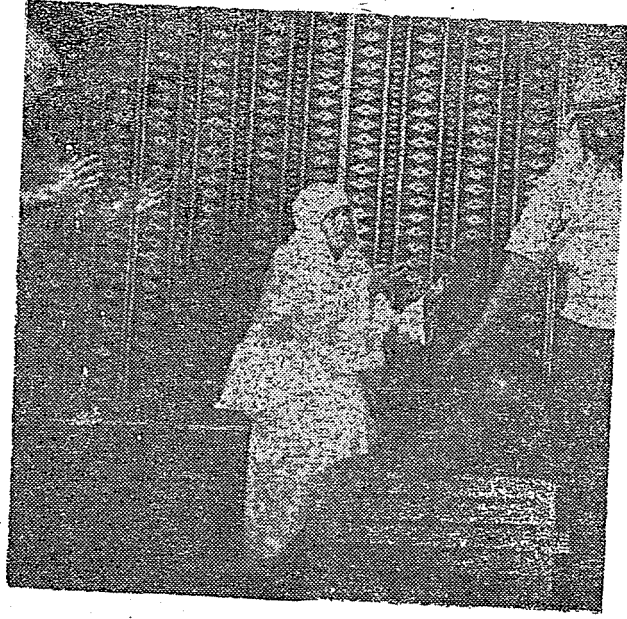
Türk sahne geleneğinin daha çok (göstermecî tiyatro) niteliğinde olduğu çokça söylendi. Bu yolda daha önce deneme yapan yazarlar oldu. Fakat bence bu alanda belki de en verimli çalışmayı yapmak ve başarılı sonucu almak Çakan'ın payına düştü. Olaylar dizisinin dramatik gelişim yerine, anlatımcı (öyküsel-episodic) bir gelişim verilmesi, seyirciyi olaylar içine alıp, yaşatma yerine, ona bu menkıbenin anlatılması, oyun kişilerinin kullanılışı, çizilişi, özelliği bu kişilerden birinin oyunu taşıyan, anlatan olması bu yönelişi tam mânâsıyla ifadelendiriyor.

İsmail Lütfi Çakan'ın anlattığı menkıbeler toplumsal bir tablodur. Bir kasabanın mahalli özelliklerini taşımakla birlikte, bütün bir İslâm âlemine taşıyabilen genelliktedir de... Ve bu genellikten çıkan tek sonuç da, bizzat Allah'a kulluk etmenin nasıl olduğudur.

Netice olarak (Millî Türk tiyatrosunun doğabilmesi için imanlı yazarlarımızın yetişmesi lâzımdır) diyenlere «Onlar Böyleydi» eseri ve yazarı mükemmel bir örnektir. Resmî tiyatrolarda avuç dolusu para vererek, dinine, imanına ve milliyetçiliğine maksatlı bir şekilde darbe vurmağa çalışan sözde oyunları sahnelemeğe uğraşan yöneticilerimiz, başlarını kaldırsunlarda etraflarına şöyle bir baksınlar...

Oyunun 3. perdesinden bir görünüş.
(Kayseri İ.H.O. Ekibi)

— Gitme ağabey, gitme! Seni burada bulamazlar!
(2. perde: Samsun Oda Tiyatrosu)

«Seref ve izzet Allah'ındır, Peygamberlerindir, mü'minlerindir...»

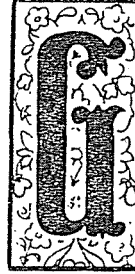
(Bursa Elif Sahnesi)

Mûsikî

Millî musikimizi çeşitlendirmek bakımından musikî kurumlarına düşen vazifeler nelerdir ve bu vazifeler nasıl yerine getirilecektir?

Edip ÖZİŞİK

RADYOLARIMIZ

enel olarak radyoların bir milletin kültür ve eğitiminde üzerine aldığı fevkalâde ehemmiyetli görevler yanında, radyo programlarında bizatihi musikinin - nisbet veya miktar itibariyle - tuttuğu müstesna mevki gözden uzak bulundurmamak lâzımdır. Her radyoda mutlaka yayının yarısından fazlasını musikiye ayrıldığı açıkça bilinmektedir.

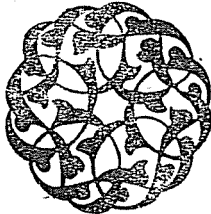
Musikiye böylesine büyük yer ve imkân veren radyolar için dikkat edilecek nokta; fonksiyonuna uygun, güzel ve iyi musikilere kapılarını açmak olacaktır. Güzel ve iyi vasıfları olmayan bir musikiye - çeşit bulunsun kabilinden ve sistemli bir ayırım yapmaksızın - kapılarını ardına kadar açan bir radyo; vazifesini su-istimal ve hattâ gâyesine ihanet etmiş sayılabilir. Radyonun «halka rağmen halk için» çalışan bir Kurum hüviyetinden asla ayrılmaması, yararlı ile yararsız lâyikiyle süzgeçten geçirebilmesi şarttır.

Acaba mevcut radyolarımız musiki bakımından halka karşı görevlerini başarabiliyorlar mı?

Burada, Türk musikisine veya Batı Musikisine nisbet ve miktar bakımından ayrılan saatlerin muhasebesini yapacak değiliz. Üzerinde durulması gerekli konu: sadece «kalite» konusudur. Kabul etmeliyiz ki radyolarımızda ne Türk musikisi, ne de Batı musikisi hususunda dörtbaşı mâmur, tatminkâr yayın yapıldığını kimse ileri süremez.

Ankara ve İstanbul'da kurulu iki büyük radyomuz da musiki yönünden esaslı tenkidlere hedef olmakta yarışmaktadırlar.

Aslında radyonun - bugünkü musikinin bir ekolü olmak sıfatıyla - musikinin gidişine tabiatile müessir olması lâzımgelmekte ise de maalesef tam bir adamsendecilik zihniyetinin ve bigânelik havasının hüküm sürmekte bulunduğu müşahede edilmek-

tedir. Geleneksel bir tutum yer etmediği gibi, o yandan veya bu yandan esen rüzgârlara tâbi olunarak musikiye belli bir istikamet verilmek yerine zikzak yaptırmak uygun görülmüştür. «Musikinın barometresi» de, «musikinın termometresi» de - asla bir istikrar kaydetmeksizin - mütemadiyen inmiş ve çıkmıştır.

Millî musikimiz dâvasında müsbet sonuçların alınması bakımından en esaslı kaynak hüviyetindeki radyonun verilmesi ve başarılı olduğu, olabildiği hususu daima şüphe ve tereddütle karşılanacak bir iddiadır.

Şurasını da belirtmek yerinde olur ki radyo; halkın istediğinden çok halkın özlediğini vermek durumundadır. Halkın istemediği ve özlemediği - bu itibarla ihtiyaç ve hasret duymadığı - bir musikiyi; mahiyeti asla mantığa gözülemeyecek bir inad ve ısrarla dinlemek külfetini yüklemek, kulaklarımıza ve ruhlarımıza eziyettir.

Dünyanın neresinde olursa olsun, bir müddet dinlenen bir radyonun milliyeti kendini belli edebilmelidir. Bu ise konuşma dili ile ve musiki dili ile ortaya çıkan bir keyfiyettir. Yalnız konuşma dili ile o radyonun milliyetinin anlaşılabilmesi asla önemli değildir. Kanaatimizce asılan bir radyonun musiki dili ile kendi milliyetini duyurabilmesidir.

Serd ettiğimiz şu mülâhazalardan sonra radyolarımızın musiki ile ilgili yayınları hakkındaki müşterek görüşlerimizi ve tavsiyelerimizi sıralayabiliriz:

1 — Radyo - millî bir Kurum olduğundan -musiki yayınlarında «millî musiki» mi zi birinci plâna alınmalıdır. Burada millî musikimiz deyince Türk veya Batı sistemlerine göre bestelenmiş musiki eserlerini birbirinden ayırmayarak küll halinde mütalea ediyoruz. Gerçekten de Türk veya Batı musiki sistemine göre beste-

lenmiş olsun, Türk Bestekârlarına ait eserlere «rûçhan hakkı» tanınmalıdır. Türk bestekârlık gücünü hem kendi milletimize, hem bütün dünyaya duyurabilmenin en kestirme yolu radyodur. İbda ve icra bakımından tamamen yabancı eserlerin başta edilecek Türk ibda veya icrası mahsulü eserleri ikinci plâna almak mânâsız bir kopyacılık ve aktarmacılıktan başka bir şey sayılamaz.

2 — Radyo, millî musikimizin çeşitlendirilmesinde - fikir ve tatbikat plânında - «önder» durumuna lâyık bir tutum göstermelidir.

Muhakkak ki millî olan - yâni ibda, icra ve sistem itibarile millî olan - musiki eserler üçüncü plâna alınmalıdır.

Buna göre:

İbdaı Türk, icrası Türk ve sistemi Batılı olan eserler ikinci plâna,

İbdaı yabancı, icrası Türk ve sistemi Batılı olan eserler üçüncü plâna alınmalıdır.

İbdaı yabancı, icrası yabancı ve sistemi Batılı olan eserler üçüncü plâna alınmıştır. Bu prensipten hareket etmeyen bir radyonun varlık sebebi kolayca anlaşılabilir.

Ancak istitraten arz edelim ki Batı sistemi deyimi hem sistemde, hem enstrümanlarda tamamen Batılı olma halini kastetmekte olup Türk Enstrümanlarının da katıldığı polifonik müzik yapan bir Türk Orkestrasının Batı sistemine bağlı sayılması kabule şayan değildir.

Polifonik Türk Musikisinin yayılması sadece radyonun elindedir. Radyo, polifonik Türk musikisi eserlerini daima teşvik etmeli, bol bol yaymak suretile bestekârlara yardımcı olmalıdır. Türk musikisinden doğan «orijinal bir polifoninin gerçekleşmesi» nde radyonun önemli payı olacağı ve bu hizmetlerin «şükranla» anılacağı şüphesizdir.

3 — Radyo; bir taraftan Po-

lifonik Türk Musikisinin yayılması ve tutulmasında öncül rolünü oynarken, diğer taraftan yeni bestelenmiş eserlere - imkânlar nisbetinde - geniş yer ayırmalıdır. Bunun mânâsı bestekârların desteklenmesidir. Gerçekten de yeni bestekârların desteklenmesi bir zurettir olup bu desteğin en etkili şekilde radyo kanalıyla sağlanacağı tabiidir. «YENİ BESTELER SAATİ» toplumun candan ilgi ile izleyeceği bir saat olarak değerlendirilmelidir. Gerek radyo idarecilerinin tutumları, gerek radyo programları yeni bestekârların daima desteklenmekte olduğuna herkesi içten inandırabilmelidir.

4 — Radyo ancak «kaliteli» musikiye yer vermelidir. Maziye ait eserlerin yayınında sadece «maziye ait oluş» değil, «maziye ait güzel bir eser oluş» göz önünde bulundurulmalıdır. Maziye ait kalitesiz eserler hem onları besteleyenler hakkında kötü kanaat edinilmesine yol açar, hem de kötü bir çığır açmakla kalmayarak toplumun zevkı selimini zehirler. Yabancı musiki eserlerinin de kaliteli olanları ile «sıra malı» olanları ayrılmalıdır.

Kalite kontrolü kurulacak «ESTETİK KURUL» tarafından yapılacaktır. Estetik Kurul, musiki görüşü ve zevkiselimi yüksek olan tarafsız kişilerden meydana gelmiştir. Özellikle güzellik idealine yönelmemiş, millî olmayan, dinleyende duygu veya düşünce plânında hiçbir iz bırakmayan - ne idüğü belirsiz - musikinın yayına asla izin verilmeyecektir.

Yeni bestekârların da aynı suretle mütalea edilmeleri lâzımdır. Güzel ve kaliteli olmayan yeni'ye de radyonun kapıları kapalı olmalıdır. Kaliteden bahsederken - yerli yabancı ayırımı yapmaksızın - her türlü musikiyi kastetmekteyiz.

5 — Radyoda tatbik edilen «seyrek tekrür» prensipin-

den güzel ve kaliteli eserler hususunda sarfınazar edilmelidir. Bir eserin güzellik derecesi o eserin tekrerrüründe esas alınmalı; buna göre, çok güzel bir eserin sık sık tekrerrürüne mâni olunmamalıdır. Güzelliğin takdiri o eserin göreceği itibarla kaimdir. Daha çok yayınlanmak daha güzel eserin tabii hakkıdır. Eğer buna riayet edilmeyerek çok güzel orta kaliteli bir eser aynı nisbette yayınlanmak şansıma sahip kılınırsa bundan geçitli mahzurlar doğacağı meydandadır.

Ancak şurasını ilâve edelim ki «güzellikle orantılı tekrerrür prensipi» nin uygulanmasında ifrata kaçılarak bıkkınlık yaratılmaması, her tekrerrürün bir evvelkinin tekrarından ibaret olmayıp mümkün mertebe değişik ses ve sazlarla sunulması uygun olur.

6 — Radyo, dinleyiciler için zevk alınacak bir kaynak olduğu kadar öğretim ve eğitim kurumu durumunda bulunduğundan, musiki sanatı ve «genel musiki kültürü» bakımından gereğince yayınlar yapılmalıdır. Bu sayede toplumun hem aydınlatılması sağlanacak, hem de ilgisi arttırılabilecektir. Bugünkü radyoculuğumuzda musiki sanatına da, genel musiki kültürüne de lâ-yikiyle yer verilmediği aşıkardır. Sevenin neden, nasıl sevdiğini bilmesi, onu anlaması şarttır. Bu bilgiler dinleyen zevkiselimini yükseltecek ve takdir yollarını öğretecektir.

Bir memlekette güzel ve değerliyi çirkin ve değersizden ayrıştıranların sayısı ne kadar artarsa o memleket kötü musikinin menfi tesirlerinden kendisini o derece kolaylıkla koruyabilir.

Hemen belirtelim ki musiki kültürü vermek demek; ne musiki tarihi, ne de musiki hâ-tıraları anlatmak demek değildir. Can sıkıcı olmasa da bu bilgilerin musiki kültürünü zenginleştireceği iddia edilemez.

Topluma musikinin filozofisi ile eserin ve bestekârının estetiği verilemezse musiki kültürü adına birşeyler verilebildiğinden bahsetmek safdillik olur.

7 — Radyo, devamlı surette, yurd ve dünyadaki musiki hâdise ve hareketlerini bildiren «MUSİKİ BÜLTENİ» ni yaymalıdır. Bu bültende kişiler, eserler ve olaylar önemlerle oranlı olarak yer alacak ve doğrudan doğruya sanatı ilgilendirmeyen konulara asla iltifat edilmeyecektir.

8 — Radyoda «MÜZİKSEVERİN SAATİ» nde musiki konuları derleştirilmeli, toplumun dilekleri, istekleri ve eğilimleri öğrenilmek suretile ona faydalı olunmalıdır.

Toplum, radyoyu benimse-dikçe ondan elde edeceği haz da, kültür de artacaktır.

9 — Radyo, «MUSİKİ POLİTİKASI» nın esaslarından ayrılmadan yayın yapılmalıdır.

Musikinin asil gayesi, ilâhî fonksiyonu asla unutulmayarak gizilecek bu politika günlük zararlı akımlara set çeken, ne idüğü belirsiz musikiye hayat hakkı tanımayan, daha çok hayat dolu, saadet dolu, musikiyi savunan bir politikadır.

Yukarıda başlıcalarını kaydettiğimiz noktalarda radyolarımız koordine çalışma sistemini gerçekleştirebildikleri takdirde milli musikimizin yurd çapında geçitlenmesi ve daha etkili olabilmesi yolunda en hayırlı adım atılmış olacaktır.

KONSERVATUARLARIMIZ

Bir milletin konservatuarı demek - herşeyden önce - o millete ait musiki ve tiyatro okulu demektir. Konservatuarda musiki ve tiyatro öğretim ve kültürü, tamamen objektif esaslara göre, sadece ilmin ve sanatın gösterdiği yolda verilecektir.

Bir devletin titrini taşıyan bir konservatuarın yerli - yabancı ayırımı yapmaksızın bü-

tünü itibarile musiki ve tiyatroya yönelmesi; millilik noktasında ısrar edilmemesi anlaşılır bir keyfiyettir. Ne var ki millilik noktasında ısrar edilmemesi; «Millî musiki» ve «millî tiyatro» nun bertaraf edilerek onun yerine şu veya bu sistemin aynile tatbikına cevaz verilmesi mânasına alınmamalıdır. Gerçek odur ki millî karakter ve özünü inkâr eden, millî sanatlarına iltifat etmeyen bir Konservatuar'ın o Devlet'in konservatuarı olarak isimlendirilmesi mantığa aykırı düşer.

Şurasını da ilâve edelim ki Konservatuar ne alâde bir okul, ne de «Konserve kutusu» dur. Bir milletin mazisinin derinliklerine kadar uzanan ve bugüne intikal eden musiki ve tiyatrosunun ögünülecek millî değerler kabul edilerek muhafaza ve idame edilmediği, millî musikinin hor görüldüğü ve üvey evlât muamelesine tâbi tutulduğu bir Kuruma batılı anlamıyla «Konservatuar» denmesi imkânsızdır. Milliyetine değer vermeyen, onu reddeden bir konservatuar kuruluşu hedenini yitirmiş sayılır.

Şüphesiz, konservatuar basit bir öğretim yeri olmadığı gibi, konserva kutusu da değildir. Konservatuarı; maziye ait değerlerin kaybolma veya tahrif ihtimallerine karşı sadece «istif ve tasnif» edildiği bir müze zannedenler konservatuarın mânasını anlamayanlardır.

Aslında ise konservatuar; mazi ile ilgisini kesmeksizin, millilik damgasını şerefle taşıyarak, maziye hâle ve hâli istikbale ulaştırın bir musiki ve tiyatro köprüsüdür. Bu köprüden geçenler nereden geçtiklerini iyice bilmelidirler...

Konservatuarların gerçek yapılarını böylece açıkladıktan sonra Bizim Resmî Konservatuarlarımıza dönebiliriz:

Ankara ve İstanbul'da kurulu iki konservatuarımızın millî musikimizin çeşitlenmesi

bakımından vazifeleri nelerdir?

Buna; topyekûn «neler de-
gildir ki!» cevabını verebiliriz.

Konuyu dağıtmamak için
burada yalnız prensiplere do-
kunacağız:

1) Konservatuvarlarımız mil-
li musikimiz yönünden birbiri-
ne - taban tabana değilse bile
- oldukça zıt durum ve tu-
tumlarına sahiptirler. Öncelikle
bu durum ve tutumlarının bir-
leştirilmesi, her ikisinin de ay-
nı ağız kullanması gerekmektedir.

2) Konservatuvarlarımız -
kuruluş nedenini yitirmemek
için - millî musikimize değer
ve gerefile oranlı bir ilgi gös-
tererek tarihi gelişimi içinde
onu etüd etmek, günümüz mu-
sikisi ile hayat bağlarını ku-
rarak mutlu yarına giden yolu
çizmek zorundadırlar.

3) Konservatuvarlarımız ta-
rihi ve mevcut Türk musikisi
sazlarının metotlu öğrenimini
sağlamalı, bunların geliştiril-
mesi imkânlarını araştırmalıdır.
Türk musikisi sazlarının
öğretilmesini «gerilik» sayan-
lar musikiyi bilmeyenlerdir.
Bu öğretime engel olarak «a-
yak direyenlere» verilecek sı-
fatı ise herkes kolayca yakış-
tırabilir.

4) Konservatuvarlarımız
hem Türk musikisi sazlarını,
hem Batı sazlarını «birlikte»
öğretmelidirler. Bu birlikte öğ-
retim bunların bağdaştırılma-
sı imkânlarını da hazırlaması
olacaktır. Gerçekten de yal-
nız Türk musikisi veya yalnız
Batı sazlarını öğrenenlerin -
yarım kalmış sayılacakları-
ndan - yaratacakları eserlerde
ne hakkile millî, ne de hakkile
beynelmilel olmak şansları bu-
lunmamaktadır.

5) Konservatuvarlarımız
«YARININ TÜRK ORKEST-
RASI» nın elemanlarını yetiştir-
meği başarabilmelidir. Bu-
nunun için sistemli bir çalışma
zaruridir. Plofonik Türk mu-
sikisinin temelini konulacak
ilk harç mutlaka konservatu-
varlarımızdan alınmış olacaktır.

Günlerin Getirdiği:

«Büyük Bayram»

Bayram; mutluluğun dillere destan tadı.

Bayram; kurtuluşun bir başka adı.

Anadolu; hakkı, sahibine en uygun şekliyle veren, her sah-
te'yi değersizlik değeriyle en acı âkıbete mahkûm eden şaşmaz
hâkim... Teslim'i hakk.. Tasdik'i sağlam... Tescil'i saklı damga..
Asırların okuduğu açık imza..

«Büyük Bayram»; O'nun hükmü, Regâib için..

Regâib ki, Receb ayının ilk cum'a gecesi..

Regâib ki, en büyük müjdenin ilk hecesi..

Regâib'e, «rahmeti bol» diyor lûgat. Doğru. «Rahmeten il'-
âlemin'e gebe..

«Büyük bayram», büyükler büyüğüne en lâyük, Regâib'e tam
mutabık sadece dört hece..

Ve kurtuluş adına her şeyin başladığı gece..

Ve kurtuluş adına her şeyin başladığı bir gece..

Geceye karanlık diyenler utansın!..

Aydınlıklar aydınlığı bu gece parladı. Gündüzlerin zulmeti
bu gecenin nuruyla yıkandı.

Mü'min; hidâyetini,

Münafık; katil'den selâmetini,

Kâfir, hemen azab'a uğramamak beraetini bu ışıklı gecede
buldu.

Çünkü;

Abdullah, Allah emanetini, dokuz ay on günlüğüne Âmine'-
ye bu gece sundu..

Bütün oluş, bu sunuşta.. Tam kurtuluş O'nu buluşta. O'nu
duyuşta.. O'na uyuşta...

Bu gecenin hediyesi buyurur:

«Benim ve ümmetimin benzeri; ateş yakmış, o ateşin içine
de kelebek ve böcekler düşmeye çalıştıkları halde, onları ateşe
düşmekten koruyan adam gibidir. BEN SİZİN KUŞAĞINIZDAN
TUTUYORUM. SİZ HALÂ KURTULUP ATEŞE DÜŞMEĞE ÇA-
LIŞIYORSUNUZ...»

Eylül'ün 26 - 27 gecesi, bu hal doktoruna teslimiyetimizi kon-
trol etmek, O'na salât, ümmetine selâmet dilemek, yeryüzündeki
sevinmesi gerekenleri sevindirmek, yer altındakileri Fâtihalarla
memnun etmek, kulluk ve ümmetlik görevini ta derinden duy-
mak, kutlu ve mutlu olmak için ilâhî bir fırsat, en sağlam bir
ruhsat!..

Sen, deve kuşu misali başını gaflet kumlarına sokmuş adam,
kaldır kafanı, aç gözlerini... Dakikalara dur denecek an, bu an...

Sen, minare kandillerine eş, ışıklı benliğiyle sen ve mutlu
kişi, bu kez gece; güneşin doğuşuyla başlar..

«Sevgili geldiği zaman uyanık olan insan ne mutludur!..»

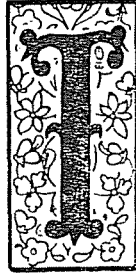
● İSMAİL LÜTFİ

Haber•Röportaj•Gezi•Aktüalite

Röportaj :
Mustafa Bilge
M. Özakkaş

İslâm Fıkhı Ansiklopedisi Baş Uzmanı

Mustafa El-Zerkâ İle Bir Mülâkat

Türkiye'de hususiyle İstanbul'da yaz yatilini geçirmek için gelen Prof. Dr. Mustafa el-Zerkâ'yı kalmakta olduğu otelinde bir gurup genç müslüman arkadaşlarımızla ziyaret ettik. Bu büyük İslâm âlimi bizi İslâma has misafirperverlikle karşıladı. Kendimizi tanıttık, «genç müslüman kardeşleriyle iftihar ettiğini» söyledi. Türkiye intibalarını selis bir arapça ile anlatıyordu. Bir ara İslâm âlemindeki çalışmalarını anlatırken «İslâm Fıkhı ansiklopedisi» nin hazırlanmakta olduğunu söylediler. Bu hepimizin dikkatini çeken bir mevzu idi. Hemen sorularımızı sıraladık:

— «İslâm Fıkhı ansiklopedisi» fikri ne zaman doğdu?
— Paris Sorbon Üniversitesi Hukuk Fakültesine bağlı «Şark Hukuk Sistemleri» kürsüsü vardır. 1951 senesi temmuz ayında Lâheydeki Beynelmîlel kurulun davetiyle «İslâm Fıkhı Haftası» tertiblenmişti. Bu hafta zarfında İslâm Fıkhının çeşitli mevzuları üzerinde konferanslar verildi.

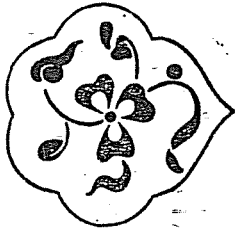
Sonunda kongre, «İslâm Fıkhı Ansiklopedisi» nin hazırlanması için tarihi kararını aldı.

1 — İslâm Fıkhı Prensiplerinin teşri hukuk bakımından vaz geçilmez büyük bir kıymeti vardır.

2 — Bu büyük Fıkh sisteminde mevcut fıkhî mezhep ihtilâfları; anlayışlar; malûmat ve hukukî asıllardan müteşekkil bir büyük servete bağlıdır. Ve bu ihtilâflar ile İslâm Fıkhı, yeni hayatın ve bu yeni hayatın ihtiyaçlarının hepsine cevap vermeye muktedirdir.

«İslâm Fıkhı Haftasına» katılan kongre azaları, bu büyük fıkhın kaynaklarına inmek kolay olsun diye yepyeni bir eser ortaya koymak için bir komisyon teşkil etmeyi düşündüler. Bu yeni eser, İslâm hukukunun esaslarını modern üslûba uygun olarak veren bir ansiklopedi şeklinde olacaktı.

İste Pariste akdedilen «İslâm Fıkhı Haftası» kongresinin gerçekleştirilmesini istediği bu fikir, «İslâm Fıkhı Ansiklopedisi» nin çekirdeğini teşkil etti. Ve ilk olarak 1955 yılında Suriye - Şam Şeriat Fakültesinde bu iş için hususî bir komisyon

kuruldu ve böylece bu hayırlı işe başlanıldı.

— İslâm hukuku kendine has metodlarla müdevven bir hukuk sistemidir. Acaba ne gibi faydalar düşünüldükçe Ansiklopedik bir tarzda tekrar yazılmasına ihtiyaç görülmüştür. Ve dünya hukuk âleminde büyük tesirleri olacak mıdır?

— Önce, sualinizin ikinci bölümünü cevaplandırayım. Bugün Hukuk çalışmaları ve Hukuk ilmi, en güzel Hukuk nazariyelerinden ve adalete en yakın görüşlerden; zamanımızdaki hükmi ictihadlar ve genel hukuk yönelimi istifade etsin diye kanunlar ve nizamlar arasında mukayeseye dayanır. Şüphe yok ki İslâm Fıkhu, beşer tarihinin tanıdığı en zengin Hukuk sistemidir ve bu hukuk nizamı, üzerinde çalışmaya ve mukayeseye en lâyık hukuktur. Hususiyile İslâm dünyasında bu hukukun ehemmiyeti büyüktür. Zirâ asırlarca İslâm ülkelerini birbirine bağlama fonksiyonunu yerine getirmiştir.

Simdi sualinizin birinci bölümüne dönelim. Zamanın değişmesi, kültür ihtiyaçlarının ve üsluplarının gelişmesi ile elimizdeki Fıkıh ve onda bulunan mükemmel esaslar, icihad dehâları, muhkem hukuki nazariyeler ve sonsuz kıymeti hâiz yüksek kanun ve prensipler, dünya ve islâm hukukçularının nazarlarından ve tedkiklerinden uzak kalmıştır. Bunun da sebebi, hâlâ eski tertib ve usûbda müdevven oluşu ve ana kaynaklardan çoğunda ibârelerin, bu gün zor anlaşılabilir bir tarzda bulunuşudur. Aynı zamanda bu mevzuda yani İslâm hukuku mevzuunda mütehasıs olmayanlar için tedkiki ve istifade edilmesi imkânsız bir halde oluşudur. Hayat şartlarının zorlaşması, ihtiyaçların çoğalması ve çeşitli ilim dallarının ortaya çıkması hukuk araştırmalarının dahi bu hukuk sistemine müracaat edebilecek zamanlarını daraltmıştır.

— Ansiklopedi muhteva bakımından nasıl hazırlanacak ve İslâm Fıkhu'nun anlaşılması yönünden ne gibi kolaylıklar sağlayacaktır?

— Gayemiz, İslâm Fıkhu'nun esaslarını kolaylaştırmak ve tesadüf edilen zor ifâdeleri anlaşılır bir hale getirmektir. Bu arada şunu da ifade edeyim ki, ansiklopedi maddelerini yazanlar kendi şahsî görüşlerini buraya eklemeyecekler, ana kaynaklardan olduğu gibi aktaracaklardır. Bu arada gereken yerlerde mezhep ihtilâflarına ve icihadlara işaret edilecektir. Sonra da, İslâm Hukukunda fikhî mevzulara delâlet eden istilâhlar harf sırasına göre dizilecektir.

Meselâ, sîrkat - hırsızlık kelimesi «sîn» harfi altında incelenecektir. Böylece İslâm Fıkhu'na müracaat etmek isteyen hukukçu mütehasıs veya sâdece meraklı bir kimse olsun herkes kolaylıkla lügattan bir kelime bulur gibi öğrenmek fırsatını elde edecektir.

Okuyucu lügata, istediği kelimenin o dildeki anlamını bulmak için bakar, Fıkıh Ansiklopedisinin ise o kelimenin altındaki şer'î hükümleri, mezhep ihtilâflarını, fikhî reyleri bulur. Aynı zamanda bu malûmatın hangi ana kitaplardan alındığı da gösterilir ki, icabında o ana kitaba da bakılabilir.

— «İslâm Fıkhu Ansiklopedisi» kaç cild olacaktır?

— Bu «İslâm Fıkhu Ansiklopedisi» nin şimdiden

30 büyük cild veya daha fazla olacağı tahmin edilmektedir. Zira bu Ansiklopedi, İslâm Fıkhu'nun İbâdât muamelât, cinâyât (ceza), ukûbat, kaza, borçlar hukuku, siyasi hukuk ve nikâhtan mirasa kadar bugün «Ahvâl-i Şahsiyye» ismi altında bilinen aile hukukunu da ihtivâ edecektir.

— Eserin hazırlanmasında nasıl bir usul takib edilmektedir?

— İlk olarak maddelerin hazırlanmasında «mürasele» yolunu seçtik. Yani İslâm âleminin her tarafında bulunan fıkıh âlimlerine ansiklopedi için maddeler yazılması teklif edilmiş ve bu yoldan elimize hazırlanmış çeşitli maddeler gelmiştir. Ancak bu durumda Kuveyt'den İslâm âleminin çeşitli bölgelerinde bulunan Fıkıh âlimleriyle maddelerin çeşitli tashih ve ilâveleri sebebiyle karşılıklı yapılan yazışmalar çalışmalarımızın ağır yürütmesine sebep olduğu anlaşılmıştır. Türkiye'ye gelmeden az önce Kuveyt Evkâf Vezâreti alâkahâliyle yaptığımız bir toplantıda «İslâm âleminin çeşitli bölgelerinden seçilecek Fıkıh âlimlerinin Kuveyt'e dâvet edilmesi» kararı verilmiştir. Böylece daha serî bir çalışma yapacağımızı tahmin ediyorum.

— Eserin basılmasında takip edeceğimiz yol hakkında bize malûmat verir misiniz?

— Ansiklopediyi tab'a henüz başlamadık. Bu hususta takip edeceğimiz yol, Ansiklopedi hazırlamada en son usûl olan şu tarzdır. Evvelâ bir kaç maddenin, tecrübe baskısı adı verilen muvakkat tab'ını yapıp bütün Fıkıh âlimlerine göndereceğiz. Onlardan gelecek olan mütalea, tenkid ve her türlü izahlar, esas baskının hazırlanmasında önemli ve nihai rolü oynayacaktır.

— Sizin, Ansiklopedi hazırlamadaki hizmetinizi anlatır mısınız?

— Ben, ilk olarak 1955 yılında Şamda kurulan Ansiklopedi hazırlama heyetinin bir azasıydım. Kuveyt hükümetinin bu işi deruhte etmesi üzerine «Ansiklopedi uzmanı» olarak Kuveyt hükümeti tarafından Kuveyt'e dâvet edildim.

— Son bir sorumuz daha var. Ansiklopediyi hazırlama işinde Türkiyede mevcut Fıkıh âlimleriyle de teşriki mesai yapmayı düşünüyor musunuz?

— Ooo tabii. Bu Ansiklopedi bütün müslimanların müşterek gayreti ve hizmeti ile meydana gelecektir. Kuveyt'e dönüşümde isimlerini verdiğiniz veya göndereceğiniz Türk Fıkıh âlimlerine Ansiklopedinin bazı maddelerini hazırlamaları için yazılı olarak kendilerine ricâ edeceğiz. Ansiklopedinin hazırlanmasında yararlı olacağına inandıklarımızı Kuveyt'e dâvet edeceğiz.

— Bu konuda söyleyeceğiniz başka şeyler var mıdır?

— Daha önce yaptığımız izahlardan anlaşılacağı üzere «İSLÂM FIKHI ANSİKLOPEDİSİ» fikren büyük bir iş olduğu gibi onu gerçekleştirebilmek de hukuk dünyasında âlem şumul bir başarı ve ölmeyen bir hizmet olacaktır İnşallah. Bizden bütün gücümüzle çalışmak.. Allah yardımcımızdır.

Bu çok önemli çalışmalarında Allahın kendilerine ve bütün İslâm âleminde yardımcı olması dilediğimizi belirtmek ayrıldık...